

ناوازهیی چیرۆکه قورئانییه‌کان

منتدی اقرا الشافی

www.igra.ahlamontada.com

چهند سه‌ره‌ج و وردبونه‌وه‌یه‌ك

له چیرۆكه‌كانی قورئانی پیرۆز

ناماده‌کردنی

سه‌ره‌یدون نه‌حمه‌د پینجۆینی

له بلاقراوه‌گانی

سه‌هنه‌ری زه‌هاوی بو لیکۆلینه‌وه‌ی فیکری (٥٣)

یۆدابه‌زاندنی چۆرەها کتێب: سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەڕەي دانلود کتایەهای مەحەتف مەراجە: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربی ، فارسی)

شهزادیدون نه حمدهد پیښوینی

- . سالی ۱۹۸۱ له دایکبووه.
- . خویندنی زانکوی له سالی ۲۰۰۴
- له سلیمانی ته واکړدووه.
- . پروانامه ی ماسته ری له زمانی عه ره بی له
- زانکوی سلیمانی سالی ۲۰۱۱ به ده سته پناوه.
- . ماموستایه له به شی زمانی عه ره بی کولیجی
- زمان - زانکوی سلیمانی.
- . وانه بیژ بووه له زانکوی که شه پیدانی مرویی.

ناوازه‌ی

چیرۆكه قورئانییه‌كان

چه‌ند سه‌رنج و وردبوونه‌وه‌یه‌ك

له چیرۆكه‌كانی قورئانی پیرۆز

ناوازهى چىرۆكە قورئانييەكان

له بلاوكراوهكانى سەنتەرى زەھاوى بۇ لىكولىنەوھى فىكرىي
ژمارە (۵۳)

- ئامادەكرىنى: فەرەيدون ئەحمەد پىنجوينى.
- بابەت: ئەدەبى.
- دىزايىن: رەوشت محەمەد.
- چاپ: يەكەم - ئاۋەندى پىنوين.

له بەرپىۋەبەرايەتنى گشتى كىتبخانە گشتىيەكان
ژمارە (۱۶۸۱) ى سالى ۲۰۱۷ پىندراۋە

ناوازهیی

چیرۆکه قورئانییه کان

چهند سهرنج و وردبوونه وهیهك

له چیرۆكه كانی قورئانی پیروژ

ناماده کردنی

فهرهیدون نه حمه د پینجونی

۲۰۱۲

ناومرۇك

- سەرەتا ۷
- پېشەكى ۹
- دەستپىك ۱۰

دەروازى يەكەم:

چەند تىشكىك بۇ سەرتايىيە تەندىيەكانى چىرۈكەكانى قورئانى پىرۇز ... ۱۳

بەشى يەكەم: گونجاوى چىرۈكە قورئانىيەكان لەگەل

- مەبەستەكانى ھاتنە خوارەوھى قورئاندا ۱۵
- بەشى دووھم: ھەلېژاردنى رووداۋەكان لەناو چىرۈكدا ۲۷
- بەشى سىئەم: دووبارەكردنەوھى چىرۈك لە قورئاندا ۴۲
- بەشى چوارەم: باسكردنى وردەكارى، يان بە پوختى باسكردن ۶۰

دمروازهی دووهم:

- جووله کردن به رووداوو بازدان به سهر رووداودا له چیرۆکه قورئانییه کاندای .. ۸۱
بهشی یه کهم: جووله و بزاونتی رووداوه کان له "حیوار" و "گێڕانه وه دا" ۸۳
بهشی دووهم: بازدان به رووداو له پێتی تێپه پاندنی کات و شوێنه وه ۹۹
بهشی سێههم: جوهره کانێ بازدان به رووداو ۱۲۳

دمروازهی سێههم:

- شاردنه وهی "قسه" و "قسه کهر" و "وشه ی (قال)" و ۱۴۹
بهشی یه کهم: بنیاتی دیمه نی چیرۆکه کان له نێوان "لابردنی" ی
وشه ی (قال) و "دووباره کردنه وهیدا" ۱۵۱
بهشی دووهم: شاردنه وهی "قسه کهر" و هێنانی وه سف، وه ک گوزارشته کهر . ۱۷۵
بهشی سێههم: به رجه سته کردنی دیمه نه غه ییبیه کان له پێتی شاردنه وهی وشه ی (قال) ... ۱۸۷
کوژتایی ۲۰۸

سەرەتا

بە ناوی خۆی بەخشندەى مېھرەبان

سوپاس و ستایش بۆ پەرۋەردگارى جېھانپان و دروود و سەلام
لە سەر گىيانى ئازىز و سەرۋەرمان محەممەد، ۋە لە سەر يار و ياۋەر و
شۈپنكە و تەۋانى تا پۇژى دوايى.

گومانى تېدا نىيە، چىرۆك پانتايىيەكى فراوانى لە قورئانى پىرۆزدا
تەنىۋە و ۋەك و تراۋە سىيەكى قورئانى پىرۆز برىتتىيە لە چىرۆك، ئەم
چىرۆكانەش چەند جۆرىكن و ھەيانە چىرۆكى گەلان و پىغەمبەران و
ناودارانى مېژوۋە، ھەشيانە چىرۆكى پېش سات و شوپن (زەمان و
مەكان)ن و چىرۆكى ئەو كاراكتەرەنەن كە مۇڤ نايانىبىنىت، ھەندىكى
دىكەيان چىرۆكى پەندنامىزن و چەند شىۋەيەكى دىكە، كە پشت بەخوا
دواتر نمونە بۆ ھەريەكەيان دەھىننىنە ۋە.

ئەم نامىلكەيە پىكھاتوۋە لە پوانىنىكى جىاۋاز بۆ ئەو چىرۆكە
قورئانىيانە و سەرچاۋەى سەرەكىي ئەم كىتتېيە برىتتىيە لە كىتتېك
بەناونىشانى (بدائع الاضمار القصصي في القرآن الكريم)، لە نووسىنى
(كاظم الظواهري)، كە ۋەك دەردەكەۋىت لە بنچىنەدا توپىزىنە ۋەيەكى
ئەكادىمىيە.

كارى ئىمە ۋەك ئامادەكار، برىتتىيە لە ۋەرگرتنى بىرۆكە
سەرەككىيەكەى بابەتەكە و دارشتنە ۋەى بە زمانى پاراۋى كوردى و

گه یاندنی به خوینه ران، واته کاره که ناچیته بواری "وه رگپران" وه، به لکو زیاتر "ئاماده کردن" و دارپشتنه وهی بیرۆکه کانی نه و کتیبه یه، زۆرتیش جه ختمان له سه رهتنان و شیکردنه وهی نمونه کان کردوه. سه بارهت به تهفسیره کوردیه که ی ئایه ته کان، به دهستکارییه وه سوودمان له تهفسیری ئاسانی مامۆستا بورهان محهمهد ئه مین و چه ند تهفسیریکی دیکه وه رگرتوه.

ده بیته وهش له بیر نه که م، که بیرۆکه ی سه ره کی بۆ ئاماده کردنی ئه م کتیبه، ده گه رپته وه بۆ به رپز "ئه ندازیار عوسمان"، که پاش پیشکه شکردنی سیمیناریکمان له سه نته ری زه هاوی له ۲۰۱۶/۶/۲ و به خزمه تگه یشتنی و پاشتریش یه کتربینینه وه له سیمیناریکی دیکه دا، پیشنیازی ئه م کتیبه ی بۆ کردم تا ئاماده ی بکه م و به زمانی کوردی دایرپژمه وه، له به ره وه فه زلی به رپزیان له م کاره دا دیاره و جیی سوپاسه.

له کۆتاییدا، له خوا ی بالاده ست داواکارم ئه م کاره بچوکه م لیوه ربگریته و بیخاته ریزی خزمه تیکی بچوکی قورئانی پیرۆزه وه.

فه ره یدون ئه حمه د

مامۆستای به شی زمانی عه ره بی

له زانگری سلیمانی

پیشه کی

سوپاس و ستایش بۆ خوی په‌روه‌ردگار و دروود و سلاویش له‌سه‌ر
گیانی سه‌روه‌رمان و یارو یاوه‌رانی.

له ئیستادا به زمانی کوردی، چەند ته‌فسیری قورئان هه‌یه، نه‌وه‌ی
به‌لای منه‌وه پێویسته نه‌وه‌یه، که له‌سه‌ر قورئان خۆی بنووسرێت تا
خه‌لک زیاتر شاره‌زاین له قورئان و وه‌ک خواردنی خێرا به‌ نرخێکی که‌م
و به‌ کاتیکی که‌م، تێر بین، له‌م بواره‌دا، به‌نده کتیبی له‌خزمه‌ت
قورئاندا، له نه‌وه‌ده‌کاندا نووسیوه، که دوو سه‌د و چه‌فتا هه‌لوێسته‌یه
له خزمه‌ت ئایه‌ته‌کانی قورئاندا، له کتیبه‌کانی تریش‌مدا باب‌ه‌تی
قورئانیان تێدا‌یه و هه‌ندیکیشیان تاییه‌تن به‌ بواری وردبونه‌وه له
قورئان، وه‌ک: دیمه‌نه‌کانی قورئان، فراوانیی مانا له قورئاندا،
به‌لێنه‌کانی قورئان، خۆپاراستنی قورئان له هه‌ندی مانا، تازه‌گه‌ری
قورئان..

بۆخۆم زۆر چه‌زم له بواری وردبونه‌وه‌یه له قورئان و ئه‌م باب‌ه‌ته‌م له
ئینته‌رنیته‌وه ده‌ستکه‌وت و پێشنیازم کرد بۆ برای به‌پێزم مامۆستا
فه‌ره‌یدون، وا سوپاس بۆ خوا ته‌واوی کرد، هیوادارم که جه‌نابیان و
مامۆستایانی بواری زمانی عه‌ره‌بی هاوشیوه‌ی ئه‌و کاره‌، کاری ترم‌ان
بۆ بکه‌ن و کتیبخانه‌ی کوردیی ده‌وله‌مه‌ند بکه‌ن.

ناشکرایه که موعجزه قورئانییه کان ته‌او نابین و به‌رده‌وام شتی
 نوی دهرده‌که‌ویت، که نه‌و‌ش په‌یمانی خواجه: ﴿سَرُّهُمْ ءَايَتَنَا فِي
 الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ
 كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ (فصلت: ۵۳).

جا هرچه‌ند خزمه‌تی قورئان بکه‌ین، که دوا په‌یامی خواجه، هیشتا
 هر که‌مه، چونکه قورئان هیدایه‌تده‌ره بو راستترین و ته‌واوترین ریگا:
 ﴿إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
 الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ (۹) و مایه‌ی سه‌ر‌فرازی دنیا و
 قیامه‌ت‌مانه.

خزمه‌ت‌کاریکی بچوکی قورئان
 نه‌ندازیار عوسمان

دەستپىك

چىرۆك بەكىكە لەو ھۆكارە زۆرانەى قورئانى پىرۆز، كە خىۋى گەورە بۆ بەدىيەتئانى ئەو ئامانجە كە قورئان لەپىئاۋىدا ئىزدراۋە، ھىناۋىيەتى. ئەو ئامانجەش سەرچەم سوۋرەتەكانى قورئانى پىرۆزى پىكخستۋو بە جىۋاۋىزى مەبەستى ھەر سوۋرەتەك كە لە كۆتايىدا سەرچەمىيان ئامانجىكى بىنەپەتى پىكەدەھىتەن، كە قورئان لەپىئاۋى ئەو ئامانجە بىنەپەتتەدا دابەزىۋە، ئەو ئامانجەش لە سى خالدا كورت دەپىتەۋە:

يەكەم: سەلماندنى ئەۋەى كە قورئانى پىرۆز پەرچو "مەعجىزە" يە و مەۋقۇ تۋانائى ھىتائى ھاۋشىۋەى قورئانى نىيە، ئەمەش واتە سەرچاۋەى قورئانى پىرۆز لە مەۋقۇۋە نىيە.

دوۋەم: پاش سەلماندنى يەكەم، بە دۋايدا ئەۋەش دەسەلمىت كە ئەو پىغەمبەرەى ئەم قورئانەى پىدانىزدراۋە، راستە و راستگۈيە و لەلاپەن نىزدەرەك و سەرچاۋەيەكى نامرۋىيەۋە نىزدراۋە.

سىھەم: كە گرنگىزىنيانە، ئامانجى پەيامەكە خۋىيەتى، ئەۋەيە كە بە سەلماندنى خالى دوۋەم بە بەلگەى خالى يەكەم، راستىيەتى ئەو شتانەش دەسەلمىت كە ئەم پىغەمبەرە ھىناۋى، كە ئەۋەش كرۆك و جەۋھەرى ئەم ئاينەيە، كە برىتتەيە لە "ۋەحدانىيەتى پەرۋەردىگارى بەدىيەتەرى گىشت شىتەك و، دروستكەرى ئەو پىغەمبەرە و نىزدەرى ئەم قورئانە".

قورئانى پىرۆز لەسەر ئەم سى خالە بىناىتنراۋە و لە دەۋرى ئەمانە دەخولتەۋە، ئەگەرچى شىۋاز و پىگاكانى وىناكردن و گوزارشتلىكردن و

ھۆکارەکانى سەلماندن و جۆرەکانى بەلگەھىتەنەو، لەسەر يەكێك لەو سى
خاڵە، يان ھەمووى، جياواز بێت.

جا چىرۆكە قورئانىيەكان، كە لەمیانەى سوورەتەكانى قورئاندا ھەن، بۆ
ئەو ھاتوون ھەمان ئامانج كە قورئانى لە پێناودا داھەزیو، بەپێنەدى.
ھاوكات بۆ بەدیهىنانى ھەندىك ئامانجى دىكە، كە پەيوەندى بە چىرۆكە
خۆى و ئەو سوورەتەو ھەيە كە تايادا ھاتووە، بەلام لە كۆتاييدا لەگەڵ
ئامانجە گەرەكەى قورئاندا يەك دەگرێتەو.

ئێمە لەم كەتیبەدا، ھەول دەدەین چەند تیشكێك بخەینە سەر ئەو چىرۆكە
قورئانىيانە، بە پشتبەستن بە ھونەرى چىرۆك و لایەنە ئەدەبىيە باوھەكان.
بەلێ، بە پشتبەستن بە تەكنىكى چىرۆك و لایەنە ئەدەبىيەكان، بەلام
دەبێت ئەو ھەمان لەبەرئەچىت كە لە بنەپەندا قورئانى پێرۆز، كەتیبى ئاینە
نەك ھونەر، كەتیبى دینە نەك ئەدەب، بەلام ھاوتەرىب بە زانىنى ئەم
پاستىيە، دەبێت ئەو ھەش بەھەند وەرگرتن كە موعجىزە و پەرچووى قورئان
لە پەرھەزى و دەرپەرھەزى كەنىدايە و ئەمەش پەيوەندىيەكى تووندوتۆلى بە
ھونەرەو ھەيە.. پاشئەو ھەي مەزھەزى ماناى "چىرۆكى ھونەرى" زانى و لە
شارستانىتى نویدا بنەما و پەرگەزەكانى ديارىكران، ئەوكات ھەندىك لە
تۆيژەران دىقەتيان دا زۆر لە بنەما و پرسیاكانى ئەم ھونەرە، پێشتر لە
قورئاندا ھاتوون و بەدەيدەكرێن، ئەو ھەش تەنھا لە پێى "و شە"و، بەلێ..
و شە، ئەو و شەيەى كە لە پێیەو ھەموو پوويەكى ھونەرى چىرۆكى پێ
دروست دەكرێت.

دەروازەى يەكەم

چەند تىشكىك بۇ سەرتايىيە تەندىيەكانى

چىرۆكەكانى قورئانى پىرۆز

به شی یه که م

گونجاوی چیرۆکه قورئانییه کان

له گه‌ل مه‌به‌سته‌کانی هاتنه‌خواره‌وی قورئاندا

مه‌به‌ست له‌م خاله‌ ئه‌وه‌یه، که هیچ چیرۆکی قورئان به‌بی هۆ له شوینی‌دا باس نه‌کراوه، له هه‌ر سووره‌تیکدا باسی چیرۆکێ کرابیت، ئامانج لێ به‌ستنه‌وه‌ی چیرۆکه‌که‌یه به مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی سووره‌ته‌که و پاشانی‌ش به ئامانجه سه‌ره‌کییه‌که‌ی هاتنه‌خواره‌وی قورئان، با نمونه‌یه‌ک له‌وباره‌وه وه‌ربگرین، سووره‌تی "الأعراف".

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿الْمَصَّ ۝۱ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ عَلَىٰ عَبْدِكَ لِيُذَكِّرَ بِهِ ۝۲ وَذَكَرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝۳ أَتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْنَا لِنَبْلُوَهُمْ أَهُمْ أَمَّا أَلَّا يَلْعَنُوا ۝۴ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۝۵ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ۝۶﴾ (الأعراف: ۱-۳) واته: (ئه‌م قورئانه کتیبیکه و بۆت هاتووه‌ته‌ خواره‌وه، که‌وابوو با سه‌غله‌تی له‌ دل و ده‌روونتدا نه‌بی‌ت (له‌ گه‌یانندیدا)، بۆ ئه‌وه‌ی خه‌لکی پێ بیدار بکه‌یته‌وه، هه‌روه‌ها یاده‌وه‌ریشه بۆ ئیمانداران. شوینی ئه‌و (به‌رنامه‌یه) بکه‌ون که له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارتانه‌وه بۆتان هینراوه‌ته

خواره وه، جگه له و زاته شوینی هیچ پشتیوان و خوشه ویستیکی تر مه که ون، که م یاده وه ری و په ندوه رده گرن و بیرده که نه وه!.

لیره دا ده بینین، خوی گه وه باسی نه و "کتیب" ی کردوه که ناردویه تیه خواره وه بۆ پیغه مبه ره که ی (دروود ی خوی لیبت)، داوی لیده کات ئارام بگریت و خۆپاگریت له سه ر بانگه وازکردن بۆ لای په روه ردگار به م کتیه، پاشان ئاراسته ی گفتوگو و قسه کان ده کاته به نده کانی، فرمانیان پیده کات و ریگریان لیده کات له و په تایه ی که مروؤ هه میسه تووشی ده بیّت، که دلّیان ره ق ده بیّت و به لگه و نیشانه کانی خویان له بیرده چیه وه، نه م فرمان و نه هییه، پتویست ده کات سه ره نجامی میلله تانی دیکه ی به سه ردا باسبکریّت، که چاره نووسیان چی لیّهات، به لام باسه که به شیوه ی "گشتگیر"، نه ک "به دیاریکراوی" باسی میلله تیک. ده فه رمویّت: ﴿وَكَمْ مِنْ قَرَبٍ اَهْلَكْتَهَا فِجَاهًا بِاسْتِغْنَاءٍ اَوْ هُمْ قَالُوْنَ ۝۴﴾ ﴿فَمَا كَانَ دَعْوُهُمْ اِذْ جَاءَهُمْ بِاسْتِغْنَاءٍ اِلَّا اَنْ قَالُوا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِيْنَ ۝۵﴾ ﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِي اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسِلَیْنَ ۝۶﴾ (الأعراف: ۴- ۶)، واته: (چه نده ها شار و دیّهاتمان ویران و کاول کرد، له کاتیکیدا له شه ودا خه و تبوون، یان له کاتی پشویی نیوه پۆدا بوون، کتوپر سزا و تۆله ی ئیمه یه خه ی پیگرتن. نه و کاته که سزای ئیمه یه خه ی پیگرتن، ئینجا قسه و گوفتار و دوعا و نزایان هیچ نه بوو ته نها نه وه نه بیّت ده یانوو: به پراستی ئیمه سته مکار بووین،

به پراستی ئیتمه یاخی بووین. ئنجا سویند بیت به خوا، بیگومان ئیتمه
 پرسیار ده کهین له وانه ی که پیغه مبه رانیان بۆ په وانه کراوه، سویند بیت
 به خوا، له پیغه مبه رانیش ده پرسینه وه ده رباره ی هه لویستی ئه و
 خه لکه به رامبه ریان). تا ده گاته ئامانجی ئه وه ی بۆچی چیرۆک
 باسده کریت و مه به ست له هینانی چیرۆک چیه، ده فه رمویت:
 ﴿ فَلَنَقْصَنَّ عَلَيْهِمْ بَعْلَهُ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ ﴾ (الأعراف: ۷) واته: (ئنجا
 سویند بیت به خوا، به پراستی هه موو به سه رهاته کان له سه ر بنچینه ی
 زانیاری و ئاگاداری ته واو ده خهینه پوو و ده یلئینه وه بۆیان، ئیتمه بیئاگا
 نه بووین له هه لسوکه وتیان)، نه مه ش بۆ ئه وه ی ئه م چیرۆکانه په ند بن
 بۆ ئه وانه ی دوا ی خۆیان، واته بۆ ئوممه تی قورئان و ئاگادار که ره وه بیت
 بۆ هاتنی سزا بۆ ئه وانه ی به درۆی ده زانن و مژده ده ر بیت بۆ ئه وانه ی به
 پراستی ده زانن، ده فه رمویت: ﴿ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ (۸) وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ
 يَمَا كَانُوا بِغَايَتِنَا يَظْلِمُونَ ﴾ (الأعراف: ۸-۹) واته: (ته رازوو پیوه ری
 پاست و دروست له و پۆژه دایه، پاشان ئه وه ی تای ته رازوو ی (خیر و
 چاکه کانی) سه نگین بیت، ئه وه ئیتر ئه و جوړه که سانه سه رکه وتوو و
 سه رفرانن. ئه وه ش تای ته رازوو ی (خیر و چاکه کانی سووک بیت)، ئه و
 جوړه که سانه ئه وانه که خۆیان دۆراند و خۆیان له ده ستدا، به هوی
 ئه وه ی که بپوایان به به لگه و ئایه ته کانی ئیتمه نییه و سته م ده که ن).

به مشیوهیه، چیرۆکه گشتگیره که ده بیته نمونه یه کی گشتی و له سه ره تای سووره ته که وه باسه ده کریت، تا ئه و مه به سه ته پوونبکاته وه که چیرۆکه کان به گشتی و چیرۆکه کانی ناو ئه و سووره ته به تایبه تی بۆی هاتوون، که ئامانجه سه ره کیه که بریتیه له باسکردنی موعجیزه یه کی پیغه مبه ریکی نێردراو له لایه ن خواوه، بۆ بانگکردنی خه لکی بۆ یه کتا په رستی و داننانیان به فه زلی خوا به سه ر خه لکیه وه، به وه ی که دروستیکردوون و کردوونیه تیه جێنشین له سه ر زه ویدا، ده فه رمویت:

﴿وَلَقَدْ مَكَنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشٌ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ (١٠)

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ (الاعراف: ١٠ - ١١) واته: (به پاستی ئیمه ئیوه مان نیشه جی کرد له م زه وییه دا و ده سه لاتمان پی به خشین و جوړه ها هوکاری ژیا نمان تیایدا بۆ سازاندوون، که چی سوپاسی که می نیعه ته کان ده که ن، یان که متان سوپاسگوزارن. به پاستی ئیمه (باوه گه وره ی) ئیوه مان دروستکرد و نه خش و نیگاری پوآله ت و پوخساری ئیوه مان کیشا، پاشان وتمان به فریشه کان: ئاده ی سوژده به رن بۆ ئاده م، جا هه موو فریشه کان سوژده یان برد، جگه له ئیبلیس)، ئیتر به مشیوهیه سووره ته که به رده وام ده بیته له گێرانه وه ی چیرۆکی ژماره یه ک نه ته وه و پیغه مبه ران، هه ر له ئاده مه وه، له ناو به یه کانی دا باس له نیعه ته کانی خوا و فه رمان و نه هییه کانی ده کریت، به لام به جوړیک که له گه ل هه ر

چیرۆکیکیاندا بگونجیت و ببیته شوینی به لگه هینانه وه به پووداوه کانی
چیرۆکه که.

له میانه ی چیرۆکه کاندا هاوشیوه ی هه لویستی پیغه مبه ری خۆمان،
ده بینین له گه ل هۆزه کهیدا که نکولی په یامه که یان ده کرد، ئه وه تا نوح
به هۆزه که ی ده لیت: ﴿أَوْعِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ
لِيُنذِرَكُمْ﴾ (الأعراف: ٦٣) واته: (ئایا ئیوه سه رسام بوون له هاتنی
به رنامه و یادخه وه یه ک له لایه ن په روهر دگارتانه وه بۆ سه ر پیاویکی
(پاستگو) له خۆتان، تا بیدارتان بکاته وه)، هه روه ها هودیش
به هه مانشیوه، به هۆزه که ی ده لیت: ﴿أَوْعِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ
عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ﴾ (الأعراف: ٦٩) واته: (ئایا ئیوه سه رسام
بوون له هاتنی به رنامه و یادخه وه یه ک له لایه ن په روهر دگارتانه وه بۆ
سه ر پیاویکی (پاستگو) له خۆتان، تا بیدارتان بکاته وه)، ته نانه ت هود
(سه لامی خوی لیبت) هه مان ئه رکی چیرۆکه قورئانییه کان ده لیته وه
که بیرخسته وه ی میلله تانی دیکه یه، هود ده فه رمویت: ﴿وَاذْكُرُوا
إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً فَأَذْكُرُوا

ءَالَآءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ﴾ (الأعراف: ٦٩) واته: (جا یادی ئه و کاته
بکه نه وه که خوا ئیوه ی کرده جینشین له دوا ی قه ومی نوح، له پووی
جه سته وه زیاد له وان گه وره و تیر و ته واو به دیه تان، که واته یادی ناز و
نیعمه ته کانی خوا بکه ن، بۆ ئه وه ی سه رفراز بن)، دواتر سالت (سه لامی

خوای لیبیت) چیرۆکی نه ته وه کانی پیش خویان به بیر هۆزه که ی ده هینیتته وه: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ﴾ (الاعراف: ۷۴) واته: (یادی نه و کاته ش بکه نه وه که خوا ئیوه ی کرده جینشین له دوای قهومی عاد)، دواتر سه ره نجانی هۆزه که ی (لوط) (سهلامی خوای لیبیت) ده بینین، که له کۆتاییدا خوای گه وه ره پووی قسه ده کاته پیغه مبه ره که ی (مه مه د) (سهلامی خوای لیبیت) و ده فه رمویت: ﴿فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ﴾ (الاعراف: ۸۴) واته: (بزانه و دقته بده، سه ره نه نجانی تاوانباران چۆن بوو)، تا به بیر پیغه مبه ره که ی بهینیتته وه که ئامانجی باسکردنی ئه م چیرۆکانه، دلنیا کردنه وه یه تی له وه ی که خوای گه وه ره مؤلّه ده دات به سته مکاران تا بیانویان نه مینیت و پاشان که گرتنی خراپ ده یانگریت. له به ره وه خوای گه وه ره پیش ئه وه ی سه ره له نوێ ده سته بکاته وه به چیرۆکی پیغه مبه رانی دیکه، باسوخواسیک ده هینیت که تیایدا فه زلی خوا ده بینین له مؤلّه تدان به هۆز و نه ته وه کان و په له نه کردن لییان و پیدانی هه له دوای هه له و هینانی که میک له ناره حه تی به سه ریاندا، به لکو بگه رینه وه بۆ لای خوا (ئایه ته کانی ۹۴ تا ۱۰۰ ی سووره ته که)، که به راستی باسوخواسیکی ناخه ژینه. به دوایدا جاریکی دیکه جه خت له سه ر ئامانجی باسکردنی ئه م چیرۆکانه ده کاته وه به وه ی که پووی قسه ده کاته وه پیغه مبه ره که ی و ده فه رمویت: ﴿تِلْكَ الْأَمْثَلُ نَقُصُّ عَلَيْكَ

مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا
 مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ (الأعراف: ١٠١)
 واته: (ئەو شار و ناوچانە هەندێك لە هەوال و بەسەرھاتەكانیان تان بۆ
 دەگێڕنەو، بێگومان پێغەمبەرانیان بۆ هات، هاوێی لەگەڵ چەندەھا
 موعجیزەدا، ئیتر وەنەبێت ئەوانە باوەریان هێنابێت بەوێ کە پێشتر
 برەوان پێنەبوو، ئا بەو شیوەیە خوا مۆر دەنێت بەسەر دڵی
 بێباوەرەکاندا). لەدوای ئەمەو چیرۆکی موسا پێغەمبەر دیت، کە
 زۆرینەی پاشماوێ سوورەتە پێرۆزە کە داگیر دەکات، تەنھا لە کۆتایی
 چیرۆکە کەیدا نەبێت کە نمونەی زانایەکی بەنی ئیسرائیل دەهێنێتەو،
 کە ئەویش ھەر چیرۆکە و خوا زانستی کتێبی خۆی پێبەخشیو، بەلام
 بێباوەر دەبێت پێی.

دواھەمین قسەی پەرەردگار لەسەر چیرۆکەکان، پووکردنە
 پێغەمبەرە کە یەتی بەوێ کە دەفەرموێت: ﴿فَأَقْصَصَ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ
 يَتَفَكَّرُونَ﴾ (١٧٦) (الأعراف: ١٧٦) واته: (ئەم جۆرە بەسەرھاتانە
 بگێڕەرەو، بۆ ئەوێ (دابچلەکتێن و) بیر بکەنەو).

بەمشێوەیە، دەبینین چیرۆک لە قورئاندا بەشێکە لە پێکھاتە
 بەھێزە کە، کە بۆ خوێنی و کات کوشتن و باسوخواسی ئەفسانەیی و
 حیکایەتخوانی ناھێنرێتەو، بەلکو چیرۆکەکان بەشێکن لەو بابەتە
 سەرەکییە کە خۆی گەرە جەختی لەسەر دەکات لە سوورەتە کەیدا،

به به لگه هینانه وه له سەر پاستیی ئهم پێغه مبه ره، جا ده بینین له
 هه ندیک شویندا ئه و قسه وباسه که له دواى چیرۆکیکه وه دیت، یان له
 نێوان چیرۆکه کاندای دیت، هه ندیک فراوان و به ریللو ده بیست تا ده بیته
 وتووێژیک و دیالوگیک له نێوان پێغه مبه ریکدا که ناوی نا هیئت له گه ل
 نه یاره کانی، هه ریه ک له و پێغه مبه ره و نه یاره کانی، به لگه ی خویان باس
 ده که ن و وتووێژی له سەر ده که ن، تا له کۆتاییدا باسی سه ره نجامه که ی
 ده کات و کۆتایی باسه که ش دیسانه وه به گه پانه وه بۆ ئامانجه
 سه ره کیه که دیت، که په روه ردگار رووده کاته وه پێغه مبه ره که ی و
 سه ره نجامی ئه وانه ی که قورئان به درۆ ده زانن، ده خاته پوو، سه یری
 ئهم نمونه یه بکه: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ
 مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ أُولَٰئِ
 حِجَّتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءُكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾
 فَأَنقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ﴿٢٥﴾﴾ (الزخرف: ٢٣-٢٥)
 واته: (هه ر به وشیه وه، هه یچ پێغه مبه ریکمان نه ناردوه بۆ هه یچ شارێک،
 که خوشگوزه رانه کان نه یانوتبیت: ئیمه باووباپیرانی خۆمان بینیه
 پابه ندی بیروباوه رێک بوون، بیکومان ئیمه ش چاو له وان ده که یین و
 په یره وپی ئه وان ده که یین. پێغه مبه ره که ش وتویه تی: باشه ... نه گه ر له
 رێگه و رێپازو به رنامه ی باووباپیرانتان چاکتریشم بۆ هینان هه ر
 شوینیان ده که ون؟! له وه لامدا وتیان: به راستی ئیمه به و به رنامه و

پەيامەنى كە بەئىئودا پەوانەكراوۋە بېوا ناكەين. جا ئىمەش تۆلەمان
لېسەندىن، سەرنج بدە و ببىنە سەرنەنجامى ئەوانەى بېوايان بە پەيامى
پېغەمبەران نەكرد، چۆن بوو؟).

جا يەككىكى دىكە لەو وردبۈونەوانەى لەو چىرۆكانەوۋە
دەستماندەكەوئىت، كە ناوى كاراكتەرەكانيان دەستنىشان نەكراوۋە،
ئەوۋەيە كە قورئان كىتەبىكى مېژوۋىيى يان ژياننامەيى نىيە، بەلكو پەيام
و نىردراوى خوائ گەورەيە و پېرە لە دانايى و حىكمەتى نەبېراوۋە، ھەر
لەبەرئەوۋەش لە چەندىن شوئىنى قورئاندا چىرۆك ھاتوۋە، بەبى
دىارىكرىنى ناوى ئەو كەسانەى تىايدا بوونيان ھەيە.

ياخود لەبارەى گونجاۋىيى چىرۆك لەگەل مەبەستەكانى دابەزاندىنى
قورئاندا، ھەندىك چىرۆك ھەن بۆ باسكردىنى توانا و قودرەتى خوائ
گەورەيە، ۋەك چىرۆكى ئىبراھىم: ﴿رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتَى﴾
(البقرە: ۲۶۰) واتە: (پەرۋەردىگار، نىشانم بدە چۆن مردوو زىندوو
دەكەيتەوۋە)، يان چىرۆكى ئەو پىاۋەى كە بە لای شارە وئىرانەكەدا
تىبەپېوۋ: ﴿اَنْنِىْ حَيِّىْ ۚ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةً عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ﴾
(البقرە: ۲۵۹) واتە: (ئاخۇ خوائ گەورە چۆن خەلكى ئەم شارۆچكەيە
دواى مردىيان زىندوو دەكاتەوۋە)، ھەرۋەھا چىرۆكى ھارپىيانى
ئەشكەوت.

ياخود هه نديكجار، جۆره چيروكك وهك به لگه بۆ كارىكى بينراو، يان
كارىكى غه يىي و ناديار باس ده كريت، ئەم جۆره چيروكانه زياتر بهم
دهسته وازانه دهستپيدهكات:

﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ ﴾ (النحل: ٧٦) واته: (خوا نمونهى
هيتاوه ته وه به دوو پياو).

﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرِيَةً ﴾ (النحل: ١١٢) واته: (خوا نمونهى
هيتاوه ته وه به گوندك).

﴿ وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ ﴾ (الكهف: ٣٢) واته: (نمونهى دوو پياويان
بۆ بهينه ره وه).

﴿ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ ﴾ (الروم: ٢٨) واته: (خوا هه ره له
خوتان نمونهى بۆ هيتاونه ته وه).

﴿ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ (يونس: ٢٤) واته: (به پاستى نمونهى
ژيانى دونيا وهك...).

هه نديكجاريش ئەم جۆره چيروكه، كه وهك په ند هاتووه، هه نديك له
كه سايه تيبه كاني، يان شوينه كهى، يان كاته كهى، باسده كرين، وهك:
﴿ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا أَمْرَاتِ نُوحٍ وَأَمْرَاتِ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ
عَبْدَيْنِ مِّنْ عِبَادِنَا صَلَاحَيْنِ ﴾ (التحريم: ١٠) واته: (خوا نمونه بۆ
ئهوانه بياوه پ به خيزانه كهى نوح و خيزانه كهى (لوط)
دهه نيته وه، ئهوان خيزانى دووان له بهنده پياوچا كهانى ئيمه بوون).

با نمونه یه کی دیکه وەرگرین، سوورده تی سه بهء، که سه ره تاکه ی به
 سوپاسکردنی په روهردگار ده ستپیده کات، که فیږی ئیمانداران ده کات
 چۆن شوکرانه بژیږی بۆ خوا دهریږن و سوپاسگوزاری بن: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ
 الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾ (السبأ: ۱)
 واته: (سوپاس و ستایش بۆ نه و خوا به ی که هر چی له ئاسمانه کان و
 زه ویدا هه به، هر هه مووی نه و خاوه نیتی، سوپاس و ستایش له
 قیامه تدا هر پیشکesh به و ده کریت). له گهل چیرۆکه کانی ناو
 سوورده ته که، له وانه چیرۆکی شازنه به ئقیس، که تیایدا فه رمان به خه ک
 و ده سه لاتدارانی ولاته که ده کات، سوپاسگوزاری خودا بن: ﴿كُلُوا مِنْ
 رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾ (السبأ: ۱۵) واته: (بخون له پزق و پۆزی
 په روهردگارتان و سوپاسگوزاری بن). هه روها له چیرۆکی داوود و
 سوله یماندا له هه مان سوورده تدا، که دووباره داوا له خانه واده ی داوود
 ده کات سوپاسگوزاری خوا بن: ﴿اعْمَلُوا أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ
 الشَّكُورُ﴾ (السبأ: ۱۳) واته: (نه ی نه وه و شوینکه وتووایی
 داوود: ئیوه به کردار و گوفتار سوپاسگوزار بن، هه رچه نده که مێک له
 به نده کانم سوپاسگوزارن)، به وهش دهرده که ویت چۆن چیرۆکه
 قورئانییه کان له سوورده ته که دا له گهل مه به سستی سه ره کیی
 سوورده ته که دا ده گونجیت.

تیبینی:

سه بارهت به گونجایی چیرۆکه قورئانییه کان له گه‌ل مه‌به‌سته‌کانی دابه‌زینی قورئاندا، تیبینی ئه‌وه ده‌که‌ین، چیرۆکه‌کانی ناو سووره‌ته مه‌ککیه‌کان تایبه‌تمه‌ندی خۆیان هه‌یه به به‌راورد به چیرۆکه‌کانی ناو سووره‌ته مه‌ده‌نییه‌کان، سووره‌ته مه‌ککیه‌کان به‌شیوه‌یه‌کی گشتی، باس له باب‌ته‌کانی عه‌قیده و بیروباوه‌ڕ ده‌که‌ن، له‌به‌رئ‌ه‌وه چیرۆکه‌کانیشیان زیاتر باس له میلله‌تانی دیکه ده‌که‌ن که بیباوه‌ڕ بوون به پیغه‌مبه‌ره‌کانیان، له باره‌ی یه‌کتا‌په‌رستی و وازه‌یتان له په‌رستنی شتانی دیکه، ئه‌مه به شیوه‌یه‌کی پوون له چیرۆکه‌کانی سووره‌ته‌کانی "ئه‌نعام و ئه‌عراف و یونس و هود و یوسف و ئیبراهیم و حیجر و که‌هف و مه‌ریه‌م...." دا ده‌رده‌که‌ون، هه‌رچی سووره‌ته مه‌ده‌نییه‌کانه، چیرۆکه‌کانی ناویان زیاتر "کورت" ن و باب‌ته‌کانی له‌گه‌ل ئامانجه‌کانی ته‌شریع و کاروباری به‌پۆه‌بردندا ده‌گونجین، له‌گه‌ل درێژه‌دان به باب‌ته‌کانی عه‌قیده و بانگه‌واز، به‌لام به شیوه‌یه‌کی که‌متر له سووره‌ته مه‌ککیه‌کانی سه‌ره‌تای قۆناغی مه‌ککه، هه‌رچی سووره‌ته‌کانی کۆتایی قۆناغی مه‌ککه و سه‌ره‌تای هیجره‌ته - وه‌ک سووره‌تی اسراء - قۆناغی‌کی ناوه‌ندییه له نێوان ئه‌و دوو قۆناغه‌دا که باسمانکرد.

بەشى دووھم

ھەلبۇزاردنى پووداۋەكان لە ناو چىرۆكدا

دوای ئەو ھى زانىمان كە چىرۆكە قورئانىيەكان لەگەل مەبەستى سەرەكىي سوورەتەكە، باسدەكرىن، لەم بەشەدا باسى ئەو دەكەين كە پووداۋەكانى ناو چىرۆككە ئەويش بەھەمانشئو بەپىي گونجانيان لەگەل مەبەستى سەرەكىي سوورەتەكە ھەلدەبژىردىن، بۆ نمونە چىرۆك ھەيە پووداۋە "حدث" ئىكى باسكراۋە و پووداۋەكانى دىكەي بە ھىچ شئو ھەيەك ئاماژەي بۆ نەكراۋە، ۋە خراۋەتە شوئىنئىكى دىكەي سوورەتەكە، يان ھەربە تەواۋىي لە سوورەتئىكى دىكەدا ئاماژە بە تەواۋەكەرەكەي دراۋە، ھۆكارى سەرەككىش لەم كارەدا برىتئىيە لە "گونجاۋىي" ئەو بەشەي چىرۆكەكە لەگەل مەبەستى ئەو سوورەتەدا، ئەمەش بەلگەيە لەسەر ئەو ھى كە قورئانى پىرۆز كىتئىيىكى ھىكاتخوانىي، يان مېژوۋىي نىيە، تا بىت ھەموو چىرۆكەكە بە وردەكارىيەكانىيە ۋە بگىرئەتە ۋە، بەلكو چىرۆك، ئەركى خۆي ھەيە لە قورئاندا، ئەو ئەركەش برىتئىيە لە دووشت:

یەكەم: نەچچرانی سیاقی سوورەتەكە و قوولنەبوونەوہی زیاد لە پێویست لە چیرۆكەكەدا، كە ببێتە ھۆی تێكدانی بابەتەكە و بەوہش گوێگر لە مەبەستە سەرەكییەكە دوور بخاتەوہ.

دووەم: لەناو پووداوہكانی چیرۆكەكەدا جەختبكرێتەوہ لەسەر ئەو بەشەنەئەكە ئامانجی سوورەتەكە دەپێكن و چیرۆكەكە لە پێناویدا باسكراوہ. بە لەبەرچاوترینی ئەم دوو خاڵە، دیقەت دەدەین چیرۆكەكانی قورئان چەند جۆریكەن:

ھەیانە لە ناو سوورەتەكاندا ھاتوون، وەك بەلگەئەكە لەسەر بابەتێكی دیاریكراو، ھەیانە ئەكە سوورەتی تەواو، یان زۆرینەئەكە سوورەتێكی گرتووە، ھەیانە دووبارە كراوہتەوہ و لە چەند سوورەتێكدا باسكراوہتەوہ تا لەگەڵ مەبەستەئەكەدا بگونجێت، ھەیانە ئەكە جار باسكراوہ، چیرۆك ھەبە كورتە، جا چ چیرۆكی پێغەمبەرەن و نەتەوہكانیان بێت، یان چیرۆكی دابردراو لە كات و شوێن و كەس "زەمان و مەكان و شەخس"، یان ئەو چیرۆكانەئەكە جیھانی پەنھان "غەیب" دەكەن، وەك چیرۆكی دروستبوونی ئادەم و چیرۆكەكانی پۆزی قیامەت و لێپرسینەوہ و بەھەشت و دۆزەخ.

جا لە ھەموو ئەم چیرۆكانەدا، پووداوہكان ھەڵدەبژێردرێن و تەركیز دەخړیتە سەریان، ھەندێك پووداوی لێ لادەبرێن و باسناكرێن، یان دواخراون بۆ شوێنێكی دیکەئەكە سوورەتەكە، یان سوورەتێكی دیکە.

لەبەرئەووە ھەڵبژاردنی پووداوەکان لە ناو چیرۆکیگدا، وایکردووە
 چیرۆکەکانی قورئان دابەش ببن بەسەر ھەموو قورئاندا، یەکیەک لەو
 چیرۆکانە ی که زۆرتین بەربلاوی ھەیە، چیرۆکی موسا پێغەمبەر
 لەگەڵ بەنی ئیسرائیل، که "بەیکەو" و بە "بچرچی" بە شیوەی
 چیرۆک یان ھەوال، لە نزیکە ی (۳۰) شوێندا ھاتووە، ھەرۆھا چیرۆکی
 ئیبراھیم (سەلامی خۆی لێبێت) لە نزیکە ی (۲۰) شوین و عیسا
 (سەلامی خۆی لێبێت) لە نزیکە ی (۱۰) شوێندا ھاتوون.... ھەندیک
 چیرۆکی دیکە یە کجار ھاتووە و دووبارە نەبووەتەو، وە ک چیرۆکی
 "ھاوپیانی ئەشکەوت" و "بەندە پیاوچاکەکی ھاوپی موسا" و
 "زولقەرنەین" و..... ھتد.

تایبەتەندی چیرۆکی سوورەتە مەککەیی و مەدینەییەکان:

ھەر لە پووی ھەڵبژاردنی پووداوەکان بەپێی مەبەست، تێبینی ئەو
 دەکەین، که چیرۆکەکانی ناو سوورەتە مەککەییەکان درێژترین لە
 چیرۆکەکانی ناو سوورەتە مەدینەییەکان، ھەرۆھا زۆرتین پووداویان
 تێدایە و نزیکترین لە شیوە ھونەرییەکی چیرۆک بە "پیشەکی" و
 "ناساندن" دەستپێدەکات، تا دەگاتە "گری" و "کوئای" لەکەیشی بە
 سەرکەوتنی پەگەزەکانی چاکە و لەناوچوونی پەگەزە خراپەکان، تەواو
 دەبێت. دواتر لە کوئایبەکانی سەردەمی مەککەدا، چیرۆکەکان کەم
 دەبنەو، لەبەرئەووە ی زۆرینە ی پووداوەکانیان باسکراون و ناسراویون،

ئاسان بوو بۆ گۆڭر كە بە ئاماژەيەكى بچوك لە چىرۆكەكە بەتەواوى
 تىيگات و مەبەستى سەرەكىي ھەلېگۆزىت، ئەم شىۋەيە لە چىرۆكى
 سوورەتە مەدەنىيەكانىشدا درىژەي پىدرا و زياتر "ھەلېژاردنى
 پووداۋەكان" بوو جىي گىنگى، زۆرتىنى چىرۆكەكانى سوورەتە
 مەدەنىيەكان لە "ھەوال" ۋە نىكەن تا "چىرۆك"، تەنھا كەمىكى
 نەبىت كە بە تەواوى باسكراون، ۋەك چىرۆكى "دو كۆپەكەي ئادەم و
 قەلەپەشەكە" لە سوورەتى مانىدە، كە ئويش زياتر "ھەوالىكى
 تەواۋەتتەيە" و بەشەك لە پۇخى چىرۆكى تىدايە. ئەنجا با نمونەيەك
 باس بكەين:

چىرۆكى يوسف (سەلامى خۋاي لىبىت) ..

ۋەك لاي ھەموومان ئاشكرايە، چىرۆكى ئەم پىغەمبەرە بە
 تىرۆتەسەلى لە سوورەتتىكى تەواۋدا باسكراۋە، كە بەناۋى خۆيەۋە
 ناۋىراۋە، جگە لەۋە، لە ھىچ شۆيىنىكى دىكەي قورئاندا باسى يوسف
 نەكراۋە، جگە لە يەك ئايەت.. سوورەتى يوسف، چىرۆكى يوسف
 لەخۆدەگرىت، بە جۆرىك دل كەمەندكىش دەكات و بىرى مۇڤ بە لاي
 خۇيدا پادەكىشىت.. بەلام يەك شت باس ناكات، بەلى ئەم سوورەتە
 دوور و درىژە ھەموو شتىكى لە بارەي يوسف ۋە باسكردوۋە يەك شت
 نەبىت، ئويش باسى پىغەمبەرەيەتتەيەكەيتى، يان ئەۋەي كە بۆچ گەل
 و ھۆز و ئوممەتەك نىردراۋە، لەكاتىكدا ئەو سوورەتە لە چەندىن شۆيىندا

باسی چه ندین خه سلّه تی یوسفی کردووه، به لام باسی پیغه مبه رایه تییه که ی نه کردووه.. بۆ نموونه سهیری ئەم سیفات و خه سلّه تانه ی یوسف بکه:

۱- ﴿وَكَذَلِكَ يَجْجِبُكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ واته: (بهو شیوه یه خوای په روه ردگارت تۆ دیاریده کات و هه لّده بزێریت و هه ندیک لیکدانه وه ی خه ونت فێر ده کات)، خوا هه لیبژاردوویت و زانستی خه و لیکدانه وه ی فێر کردوویت، (ئيجتیبا) بۆ یوسف و بۆ غهیری پیغه مبه رانیش به کارهاتوووه: ﴿اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ (الشوری: ۱۲) واته: (خوای دانا، خۆی که سانی شایسته هه لّده بزێریت)، که واته مه به ست له "هه لّبژاردن" ی یوسف، پیغه مبه رایه تییه که ی نییه.

۲- هه روه ها له شوینیکی دیکه دا ده فهرمویت: وه حیمان بۆ نارد: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا﴾ واته: (له وکاته دا نیگامان بۆ نارد که: هه والی ئەم به سه رهاته له ئاینده دا به براکانت ده دهیت)، به لام به پیتی قورئانی پیروژ، نیگا و وه حی تایبته نییه ته نها به پیغه مبه رانه وه و به س، به لکو بۆ مروفه کانی دیکه ش، باسی ناردنی وه حی کراوه، وه ک دایکی مووسا: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَمْرَ مُوسَى﴾ واته: (نیگامان نارد بۆ دایکی مووسا)، یان بۆ (ههنگ): ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ﴾ (النحل: ۶۸). که واته نه وه ش واته (أوحینا - وه حیمان بۆ نارد) باسی پیغه مبه رایه تییه که ی نییه.

۳- هر روه‌ها باسی ته‌مکینی یوسف کراوه له‌سه‌ر زه‌وی، واته پیدانی
هیز و توانا، ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾ واته: (ثا به‌و
شیوه‌یه یوسفمان جیگیرکرد له زه‌ویدا و پایه‌دارمان کرد)، به‌لام
ته‌مکینیش تاییه‌ت نییه به پیغه‌مبه‌رانه‌وه به ته‌نها، نه‌وه‌تا بو‌خه‌لکی
دیکه‌ش به‌کاره‌اتووه: ﴿أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي
الْأَرْضِ﴾ (الانعام: ۶) واته: (ثایا نه‌یانبینیوه و نه‌یانزانیه‌وه چه‌نده‌ها
نه‌وه‌مان پیش نه‌مان له‌ناوبردووه، که پایه‌دارمان کردبوون له زه‌ویدا)..
که‌واته ته‌مکینیش باسی پیغه‌مبه‌رایه‌تییبه‌که‌ی نییه.

۴- باسی نه‌وه کراوه که یوسف گه‌یشتووه‌ته پله‌ی پیگه‌یشتن
(پیگه‌یشتووه) و خوا "دانایی" و "زانست" ی پیبه‌خشیوه، که هه‌ندیک
پییانویه مه‌به‌ست پیغه‌مبه‌رایه‌تییبه: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا
وَعِلْمًا﴾ واته: (کاتیکیش که یوسف پیگه‌یشت و گه‌یشته نه‌وپه‌پی
تووندوتولی (له پووی لاشه و ژیرییه‌وه)، نیمه‌ش پله‌ی فرمانپه‌وایی
دانایی و زانیاری شاره‌زایی باشمان پیبه‌خشی)، به‌لام له شوینی
دیکه‌ی قورئاندا ده‌رده‌که‌ویت "پیغه‌مبه‌رایه‌تی" جیاوازه له "دانایی" و
زانست، نه‌وه‌تا ده‌فه‌رمویت: ﴿مَا كَانَ لِلشَّرِّ أَنْ يُوتِيَہُ اللَّهُ الْكِتَابَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ﴾ (آل عمران: ۷۹) واته: (بو‌هیچ ئاده‌میزاد و که‌سیک
نه‌گونجاوه که خوا کتییی ناسمانی و فرمانپه‌وایی و پیغه‌مبه‌رایه‌تی

پېښه خشیت، له وهودوا به خه لکی بلت: وهرن بېنه بهنده ی من له جياتی نه وهی بهنده و عېدی خوا بن)، نه وه تا درده که ویت پیغه مبرایه تی جیاوازه له دانایی و فرمانپړه وایی... که واته نه م نایه ته ش واته دانایی و زانیاری، مه به ست لیتی باسی پیغه مبرایه تی یوسف نییه...

ه- ته نانه ت له و نایه ته شدا که یوسف بانگه وازه که ی ناشکرا ده کات، ته نها دوو زیندانییکراو له گرتو و خانه یه کی داخراودا ه ن، که یوسف بانگه یشتیان ده کات، پاشان پتیا ن نالیت من پیغه مبرم و خوا ناردوومی بۆ هیدایه تی خه لکی.. تاکه هه لویستی که یوسف تیایدا بانگه وازی کردیت بۆلای په روه ردگار له و چیرۆکه دوو دريژده دا، ته نانه ت له و کاته شدا که قسه له گه ل پاشادا ده کات، بانگیشتی ناکات بۆ په رستنی خوای تاکوته نها و پتی نالیت من پیغه مبرم، به لکو پتی ده لیت: بمکه به وه زیری کشتوکال - به مانا گشتییه که ی -، ته نانه ت له کۆتایی چیرۆکه که شدا، که یوسف له مه قامی شو کردایه و نیعمه ته کانی خوا ده ژمیریت، باسی پیدانی ده سه لات و لیکدانه وهی خه ون ده کات وه ک دوو نیعمه تی نیلامی، به لام باسی پیغه مبرایه تی ناکات. ته نانه ت نه مه بۆ یه عقوبیش (سه لامی خوای لیبت) راسته، که زیاتر له م چیرۆکه دا وه ک "باوک" ناسینراوه و وه ک پیغه مبر باسنه کراوه.

نیستا پرسیاره که نه وه یه، بۆچی له م سوورده ته دوو دريژده دا، هیچ باسی پیغه مبرایه تی یوسف نه کراوه؟ به لکو تاکه نایه تیک که باس له

پېغه مېراییه تی یوسف بکات، خراوه ته شویننکی دیکه ی قورشان و له ناو
 چیرۆکی مووسادا (سهلامی خوای لیبیت) باسکراوه؟ بۆ ئەم سووره ته
 دوور و دریزه جینگه ی ئەم نایه ته ی تیدانه بووه ته وه که خوای گه وره باسی
 پېغه مېراییه کیه ی یوسف دهکات و خستوو یه تیبه سووره تی (غافر
 نایه تی ۳۴) و ده فه رمویت: ﴿وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
 زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ

بَعْدِهِ رَسُولًا﴾ واته: (به پاستی کاتی خو ی یوسف به لگه و نیشانه ی
 نوری بۆ هێنان تا پێبازی خواناسی بگرته بهر، که چی به رده وام له گوماندا
 بوون به رامبه ر ئەو به رنامه و نایه ی که بۆی هینابوون، هه تا ئەو کاته ی
 وه فاتی کرد، ئەوسا و تتان: ئیتر ته واو، هه رگیز خوا دوا ی ئەم، پېغه مېه ری
 تر نانیریت)، ئەم قسه یه له چیرۆکی مووسادا و له سه ر زاری ئەو پیاوه
 ئیمانداره ی خزمی فیرعه ون و تراوه، که قسه له گه ل گه له که ی دهکات و
 بیریا ن ده خاته وه که چاره نووسی گه له کانی دیکه چۆن بووه و پاشان
 په یامی یوسفیان بېرده خاته وه و پێیان ده لیت: پېشتریش یوسف به
 چه ندان به لگه و نیشانه ی پوونه وه هاته لاتان، که چی له په یامه که ی ئەو
 به گومان بوون، تا کاتیک که مرد و وه فاتی کرد، ئەوسا و تتان ئیتر هه رگیز
 خوا دوا ی ئەو، هېچ په یامه ریکی دیکه نانیریت...

**باسی سه ره کی ئەم به شه بریتییه له "هه لبراردنی رووداوه کان له
 ناو چیرۆکدا"، پرسیاره کهش دووباره نه وه یه: بۆچی له سووره تی**

گرتووه ته خو، که دیمه نی زیندانه که یه و یوسفیش خیرا ئه و هه لوښته ده قوزښته وه...

جا ئه و تاقه ئایه ته ی سووره تی (غافر) که باسی پیغه مبه رایه تی یوسف ده کات، چهند شتیک ناشکرا ده کات بۆمان، له وانه:

۱- یوسف وهک پیغه مبه ر نیردراوه و په یامی پیدانیردراوه (خواهن په یامه)، هه روه ها ئه و نیردراوه بۆ میسریه کان.

۲- ئه وان، واته میسریه کان، به راستیان نه زانیوه، به لام به درووشیان نه خستووه ته وه، به لکو "به گومان بوون" لئی. (فی شَكِّ)..

۳- یوسف له ناو میسریه کاندایه فاتای کردووه و مردووه.

۴- مردنه که ی، کاریگه ری قورسی له سه ر میسریه کان هه بووه و په شیمان بوون له وه ی که مافی ته واویان به یوسف نه داوه و حه قی خو یان پینه به خشی تا مابوو له ناویاندا..

به لام پرسیاره که - هاوپه یوه ست به م به شه ی بابه ته که، که هه لبراردنی پووداوه کانه له ناو چیرۆکدا - ئه وه یه، بۆ له سووره تی یوسف خویدا ئه م باسی پیغه مبه رایه تییه ی نه خراوه ته چوارچیوه ی چیرۆکه که وه، ئه گه رچی وهک پووداویکی لاوه کیش بووایه ؟

له وه لامدا ده لئین: سه ره تا شوینیکی گونجاو له ناو سووره ته که دا بۆ باسکردنی ئه و بابه ته و ناشکراکردنی بانگه وازی پیغه مبه رایه تی یوسف (سه لامی خوا ی لیبیت)، دوو شوینه:

یه که م: ئەوکاتە ی که یوسف لە زیندان دیتە دەرەو و پاشا پیتی
 سەرسامە، که چۆن خەون بە پێک و دروستیی لێکە داتەو و پەوشتی
 چەندە بەرزە و پووخساری چەندە دلگیرە، ئەم کات و ساتە کاتیکی
 گونجاو بوو بۆ یوسف تا بانگەوازی که ی لە بەردەم پاشادا ئاشکرا بکات.
 دووهم: ئەو پۆژە ی که یوسف خۆی لە سەر عەرش دانیشت و وتی:
 ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾، واتە: (ئە ی
 پەروەردگاری من! تۆ دەسەڵات و فەرمانپەرەیی پێداوم، وە فێری
 خەون لێکدانە وەت کردووم).. ئەوکاتە یوسف پێگە ی بەهێز بوو و
 گوێپارێ لێ دەکرا.

سەبارەت بە خالی یە که م، بێگومان پێش هاتنە دەرەو ی یوسف لە
 زیندان، هیچ ناگونجیت لە کاتی کدا ئەو لە ناو بە لا و موسیبه تدا یە و لە ناو
 تاقیکردنە وە یە کی گەرە دایە، تاقیکردنە وە یە کی دیکە شی بە سەردا بیت
 و بانگی پێغەمبەرایی تی ئاشکرا بکات... لە کاتی دەرچوونی لە زیندان و
 گەشتنە بەردەمی پادشاشدا، که پادشا بە "مکین أمین" ناوی دەبات،
 کی دەزانیت ئەگەر لە و کاتە دا بانگی پێغەمبەرایی تی ئاشکرا بکات
 لە وانه یە چیڕۆکه که ئاراستە یە کی دیکە ی بگرتایە و لە وانه یە پادشا بە و
 حالە تە پازی نەبویە و بیگەراندایە تە وە بۆ زیندان، یان بکوژرایە،
 بە وەش هەلی بەردەم یوسف دەفەوتا که بتوانیت جی پیتی خۆی قایم
 بکات و دواتر پە یامە که بگە یە نیت.. لە بەر ئە وە ئەستە مە لە و کاتە دا

بیتوانیایه ئه و په یامه ئاشکرا بکات، له بهرته وه شه قورئانیش باسی نه کردوه .

سه باره تا به خالی دووهم، تا پېش دانیشتنی له سره عرش، گومان له وده د نییه که یوسف (سه لامی خوی لیبیت) بانگه وازی کردوه بۆ لای خوا و په یامه که ی گه یاندووه، به لام له لایه ک سه رده مه که، سه رده می گرانى و بیبارانی بووه، له لایه کی دیکه شه وه، پووداوه کانی حهوت سالی یه که می خوشگوزهرانی پېش گرانییه که، لبراوه و باس نه کراوه، هوکاری باسنه کردنی ئه و حهوت ساله خوشییه ش ده گه پېته وه بۆ ئه وه ی ئه گه ر باس بکرایه ئه و سیاقی چیرۆکه که ده قرتا و پووداوه کانی چیرۆکه ئه سلویه که، ده پردرا، له بهرته وه چیرۆکه که پاسته وخۆ له پاش ده رچوونی یوسف له زیندان، ده گاته سه ر پووداوی له وه گه رمتر و به دوايه كداهاتوو، که به هاتنی براکانی بۆ میسر و نه ناسینه وه ی یوسف ده ستپېنده کات، تا ده گاته کوټایى... ئیتر ناکریت لیږده دایسانه وه چیرۆکه که بقرتینریت و باسی بانگه وازی یوسف بکړیت، که زیاتره وک ئامانجیکى سه ره کیى چیرۆکه که به دريژایى چیرۆکه که خوی شار دووه ته وه .

سه باره ت به دیمه نی کوټایى چیرۆکه که ش، که شادبوونه وه یه تی به باوکی، که چیرۆکه که ده گاته ترۆپکی خوشی و کوټاییه کی دلخوشکه ر، ئه و هیچ داناییه کی تیدا نییه دایسانه وه لیږده دایه گه زیکی دیکه ی ململانی بهینریته ناو باسه که و به وه ش هه ستی گوښگران به سه رله نوی

تیڤه لچوونه وه به بواریکی دیکه دا تیکبجیت، له بهر نه وه چیرۆکه که به و شیوه یه ئیستای گونجاوتره بۆ گوێگر که ده بینیت ئه نجامی ئارامگرتن و پازیبوون به قه ده ری خوا و متمانه بوون به سه رخستن و پشتگیریکردنی به نده دلسۆزه کانی و پاستگویی و کارکردن و ته مه لی نه کردن، چۆن به خوۆشی و دلخۆشی و به دیدار شادبوونه وه، کۆتایی دیت..

که واته به هیچ جورێک چیرۆکی یوسف له سووره ته که ی خۆیدا، گونجاو نه بووه بۆ باسکردنی باسوخواسی پیغه مبه رایه تییه که ی، پاشان با بیین پرسیاره که به شیوه یه کی دیکه بکه یین: ئایا بۆچی ئه و تاقه ئایه ته ی باسی پیغه مبه رایه تی یوسف ده کات، له سووره تی غافر و له ناو چیرۆکی موسادا باسکراوه ؟

له وه لامدا ده لێین: ئه و چیرۆکه ی تر، که ئایه ته که ی سووره تی غافری تیدا هاتووه، چیرۆکی که پاش یوسف به چه ندين سال پوویداوه، به لام له هه مان ئه و شوێنه ی که یوسف تیایدا ژیا و له هه مان ئه و کۆشک و بالاخانانه ی که یوسف سه رده می خۆی تیایدا کاری ده کرد، هه روه ها له هه لۆیستی که مملانی تیایدا له لوتکه دایه، مملانی بی بانگخوازان له گه ل ئه وانه ی به درۆیان ده زانن و باوه ریان پێناکه ن، دیمه نه که باس له مملانییه ک ده کات که هاتوهاواری فیرعه ون و شوێنکه وتوانی به رز بووه ته وه، که هه رپه شه ده که ن له موسا و هاروون: دوو په یامبه ری خوا، که ده بیت بیانکوژین و شوێنکه وتوانیشیان بکه یین به به نده و

كۆيلە و كۆپرەكانيان بكوژين و كچەكانيان بكەين بە كەنيزەك، ئا ليرەدا دەنگى عەقل و ژيرىي لە پياويكى خزمى فيرعەون خۆيەو بەرز دەبىتەو و دىتەدەر، پياويك كە باوهرى خۆى شارديووتەو و ئاشكرای نەكردو، قسەكەى وەك ئەنجامى بىركردنەو يەكى لۆژيكىي دەردەكەوئىت، نەك ئەنجامى باوهرەئىنان، ئەمەش كاريگەرىي زياترى لەسەر بىباوهران هەيە، لەبەرئەوەى ئەگەر دەنگى باوهر و ئيمان كاريگەرىي زياترى هەبوايە لە دەنگى عەقل و ژيرىي، ئەوا موسا لە هەموو كەس زياتر شايانى ئەو بەو باوهرى پىبەئىنرەيت و شوئىنى بكەون، نەك هەولى كوشتن و دەريەدەرکردنى بدەن..

پياوهر ئيماندارەكەى خزمى فيرعەون بە فيرعەون و دەوربەرەكەى دەلەيت: ﴿وَإِنْ يَكُ كَذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ، وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ﴾ (غافر: ۲۸) واتە: (موسا ئەگەر درۆ بكات، درۆزنەيەكەى بە زيانى خۆى تەواو دەبىت، ئەگەر راستگۆش بىت هەندىك لەو بەلايانەتان بەسەردىت كە بەلئىنى پىداون)، پاشان پياوهرەكە دەيانترسىنەيت بەوەى كە تووشى ئەو دەبن كە موسا بەلئىنى پىداون و نموونەى گەلانى پيش خۆيانيان بۆ دەهينەتەو، دواتر يوسفیان بىردەخاتەو كە چۆن گومانيان لە بانگەوازەكەى هەبوو و دواتر كە يوسف وەفات دەكات پەشيمان بوون لەو هەلوئىستەيان لە بارەى يوسفەو.. دواتر قسەكانى لە بارەى يوسفەو بەو كۆتايى پىدەينەيت

که هه لۆیستی ئیستایان به رانبه ر به موسا هاوشیوهی ئه وه لۆیستهی
باوبا پیریانه به رانبه ر به یوسف...

به گه رانه وه بۆ سه ره تای بابته که، که هه لۆیاردنی پووداوه کانه له
ناو چیرۆکدا، ده بینین که چۆن ئه م شوینه، گونجاوه بۆ ئه و ئایه تهی که
باس له پێغه مبه رایه تی یوسف ده کات و هۆکاری ئه وه ش پوون بوویه وه
که بۆچی له چیرۆکه که ی خۆیدا باسی نه کراوه، به وه ش ده رده که ویت
که: خاسیه تی هه لۆیاردنی پووداوه له ناو چیرۆکه قورئانییه کاندا، ترۆپکی
بالایه که هه موو ئه دیب و نووسه ران ئاواتیان ئه وه یه بگه نه به شیکی ئه و
ترۆپکه قورئانییه، له پووی وردیی و جوانی و په وانبێژی و
ئیه جازه که یه وه...

بەشى سېھەم

دووبارە كۆرۈنۈشۈپ چىرۇك لە قورئاندا

كاتىك لە چىرۇكە قورئاننىيەكان ورد دەبينەو، دەبينىن چىرۇك ھەيە لە چەندىن سوورەتدا باسكراو، يان دەتوانىن بلىين لە چەند شوئىنكى قورئاندا دووبارە كراو تەو (لەگەل بوونى سەرنجمان لەسەر وشەى دووبارە كۆرۈنەو)، بەلام ئەم دووبارە كۆرۈنەو، ھەرگىز ئەو دووبارە كۆرۈنەو نىيە كە لە بىرى ھەر يەككە لە ئىمەدا ھەيە، واتە دووبارە كۆرۈنەو نىيە كە مۇقەبىل بىبىزار بىت، لەبەرئەو ھاتنى ھەر چىرۇككە لە سوورەتتىكا، بەشكە لەو چىرۇكە لەو سوورەتەدا باسكراو كە لەگەل ئامانجى سەرەكىي سوورەتەكەدا بگۈنجىت، ھەر ھەدا لە كۆتايىشدا لەگەل ئامانجە سەرەكىيەكانى ھاتنى قورئاندا يەكانگىر دەبىتەو، كە لە دەستىپكى ئەم كىتەبەدا باسما كۆرۈنەو. جا جياوازى قورئان لەگەل پەخشان و پۇمان و چىرۇكى دىكەدا دووشتە:

يەكەم: ئەو ھەي كە قورئان وتەى خوايە، وتەى مۇقەبىل نىيە، ئەگەرچى بە شىو ھەي زمانى مۇقەكان - زمانى ھەرەبى - دابەزىبىت و ھەمان ئەو شىوازانەى قسە كۆرۈنەو بەكار ھىنا بىت كە مۇقەكان بەكارىدە ھىتن، بەلام قسەكەر مۇقە نىيە، بەلكو پەرەردىگارى بەرز و بلىندە، كە لايەنى

سەرەکی و بنه‌په‌تییه له پرۆسه‌ی قسه‌کردن و لیکتیگه‌یشتنه‌که‌دا..
 واته لێره‌دا سی شت بوونیان هه‌یه: قسه‌که‌ر، قسه‌بۆکراو، ئه‌و په‌یام و
 مه‌سجه‌ی که نێردراوه.. کاراکته‌ری سەرەکی قسه‌که‌ر له قورئاندا:
 خوای په‌روه‌ردگار و ئه‌مه‌ش گرنه‌ترینانه.

دووهم: له‌باره‌ی ئه‌رکی نووسراوه‌کانی، وه‌ك په‌خشان و پۆمان له
 لایه‌ك و قورئان له لایه‌کی دیكه، ده‌بینین ئه‌رکی قورئان ئه‌وه نییه که
 کتیبی‌کی فه‌لسه‌فی بێت، ئه‌گه‌ر خوێنه‌ر بێزار بوو لێی، لای بدات، یان
 کتیبی‌کی چیرۆک‌خوانی و حیکایه‌ت بێت، ئه‌گه‌ر حه‌زی لێ‌کرد
 بیه‌خوینێته‌وه و ئه‌گه‌ر بێزار بوو لێی، فری بدات، به‌لکو قورئان کتیبی‌که
 له ئاسمانه‌وه هاتوه و هه‌لگری به‌لگه‌ی راستی‌تی پێغه‌مبه‌رایه‌تی
 مه‌مه‌ده (دروودی خوای لیبیت)، کاتی‌ك شوێنه‌که‌وتوانی باوه‌پ به
 قورئان ده‌که‌ن، ئه‌وکات ده‌یکه‌نه ده‌ستور و بنه‌مای کارکردنیان، جا
 ئایا - که ئه‌مه خاله‌ گرنه‌که‌یه - ده‌گونجێت کتیبی‌ك ئه‌م ئه‌رکه‌ گرانه‌ی
 پێی‌ت، یه‌کجار راستی و حه‌قیقه‌ت نیشان بدات و بپروات به‌ سه‌ری‌دا،
 به‌تایبه‌تی که گیانی سه‌رکێشی و باوه‌پنه‌کردن و به‌درۆخستنه‌وه و
 گومان لای مڕۆقه‌کان بوونی هه‌یه، ئایا نابێت چه‌ند جارێک و له‌ چه‌ند
 شوێنی‌کی ئه‌و کتیبه‌دا باس له‌و حه‌قیقه‌تانه‌ بکریته‌وه، تا ئه‌گه‌ر
 کۆمه‌لێک له‌ یه‌که‌مجاردا باوه‌پیان نه‌هێنا، بتوانن له‌ دووه‌مجار و
 سێهه‌مجار و چواره‌مجاردا که حه‌قیقه‌ته‌که‌ له‌ به‌رگێکی دیکه‌ و
 شیوازیکی دیکه‌دا درایه‌وه به‌ گوێیاندا، باوه‌پ بکه‌ن.. به‌تایبه‌تیریش که

قورئان فرمان دهکات به باوه پېوون به چەندین کاراکتەر و حەقیقەتی پەنھان و نادیار و غەیبی، که له چوارچێوهی هەستە وەرەکانی مۆفدا جێیان نابێتە وە و نابینرێن.. ئەگەر کەسێک بپروات بە لای کۆمەڵێکدا که خەریکی بپەرستین، ئایا هەر ئەوە نەدە بەس دەبێت که یەكجار پێیان بێت واز بهێنن له بپەرستی، ئیتر کابرا بپروات و لێیان دووبارە نەکاتە وە؟! بێگومان نەخێر.. دەی ئەمە، هۆکاری سەرەکی دووبارە کردنە وەیه له قورئاندا به گشتی و له چیرۆکه قورئانییهکاندا به تایبه تی..

قورئان مەبەستیکی سەرەکی هەیه، که له سەرەتای ئەم کتێبه دا ئاماژەمان بۆ کرد، قورئان له هەموو سووره تێکدا دووبارە ی ئەم مەبەسته سەرەکییه ی کردووه تەو، جار له دوا ی جار و به شیوازگەلی جوړبه جوړ ئەم پاستیه ی وتووه تەو، بۆ نمونە زۆر له سووره تە درێژه کانی قورئان له سەرە تاکانیدا ئەو وەبیر دینێتە وە که ئەمانە، ئایە تی قورئان، پاستن، خوا ناردوونی، هەروە ها ئەمە قورئانە، ئە ی محەمەد، ئە ی شوینکە وتووانی، ئە ی خەلکی.. دە ی ئایا دە کرێت یەكجار له سەرەتای قورئاندا ئەمە بلیت و ئیتر به سەریدا بپروات و دووبارە ی نەکاتە وە!؟

جا چیرۆکه قورئانییه کانیش به هەمانشیوه، تەرخانکراون بۆ خزمە تکردن به بە دیهێنانی ئە و مەبەسته ی که قورئانی بۆ نێردراوه تە خواره وە، به پێ ی پێویستی ئە و خزمە تە، چیرۆکه که ش دە گوێردرێت،

سياق و پښوېستى هېنانى چيرۆكېك له شوپنېكدا واده كات كار به و پرهنسيپه بكرت كه له به شى پيشوودا باسماں كرد، كه برتپيه له "هه لېژاردن" ى پووداو به پښى مه به ستي ئه و سووره ته ى كه چيرۆكه كه ى تيدا باس ده كريت، جا هه نديكجار چيرۆكه كه به ته واويى ده هينريت، له هه نديك شويى ديكه دا وهك "نمونه" ﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا﴾ ده هينريت، جارى وا هه يه وهك هه واليك ﴿وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَارِ﴾ ده هينريت، يان به شيكى كه مى لى باسده كريت، ته نها بؤ نه وه ى ئه و مه به سته ى له و شوپنه ى سووره ته كه دا هه يه، بېپيكت، له به رنه وه به شيوه يه كى گشتى ده توانريت بوتريت: زورينه ى ئه و چيرۆكانه ى قورئان كه هاتوون له قورئاندا "دوباره" نين، به لكو "ته واو كه ر" ن...

هه نديك له چيرۆكه كانى قورئان دوباره كراوه ته وه به مه به ستي ته واو كړدى چيرۆكه كه، وهك چيرۆكى ئاده م و چيرۆكى نوح و ئيبراهيم و موسا (سه لامى خوايان لېبيت)، هه نديك چيرۆكى ديكه، چيرۆكى ته واون، يان نيمچه ته واون، وهك چيرۆكى يوسف.

چیرۆکی دروستکردنی ئادەم، بە نموونە:

یەكێك لەو چیرۆکانەی قورئان کە لە چەند شوێنێکدا دووبارە کراوەتەوە، چیرۆکی خەلقى ئادەمە (سەلامی خوای لیبیت)، کە ھەر جارە ی بۆ مەبەستێک لە سوورەتێکدا باسکراوە، سەرەتا بە پیتی ریزبەندی ھاتنە خوارەو ھە سوورەتەکان بەمجۆرە باسکراوە: یەكەمجار لە سوورەتی (ص)دا، بە دوایدا لە سوورەتی ئعراف و پاشان (طە) و پاشان (اسراء) دواتر (حجر) و دواتر (کھف) و دواھەمین جاریش سوورەتی (البقرة)، ھۆکاری باسکردنیشی بەمجۆرە یە:

۱- یەكەمین جار ھێنانی چیرۆکی خەلقى ئادەم لە میانەی باسکردنی پاستیتی پیغەمبەراییەتی محەممەد (دروودی خوای لیبیت) ھاتووە، کە محەممەدی نەخوێندەوار لە ناو عەرەبدا ھاتووە و لە مندالییەو دەیناسن، ئیتر چۆن دەتوانیت ھەوایی پووداوەکانی ئاسمان پیش خەلقى ئادەم و دواي خەلقى ئادەم بزانیت، ئەگەر خوا ئاگاداری نەکات، سەیری ئەم نموونانە بکە لەو بارەو:

يَخْصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحَىٰ اِلَىٰ اٰلِهَآءِ اَنَّا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِيْ خَلِقُ

بَشَرًا مِّنْ طِيْنٍ ﴿٧١﴾ (ص: ٦٩ - ٧١) واتە: (خۆ من - مەبەست پیغەمبەرە - ھیچ ئاگاداری ئەو نەبووم کە چی گوزەراوە لە بالانشینان (فریشتە پایە بلندانی ئاسمان) کاتێک کە فریشتەکان کیشەیان ھەبوو لە جێنشینانی ئادەمدا. وەحی و نیگام بۆ نایەت تەنھا لەبەرئەو نەبیت کە

من بیدار که ره و ده یه کی ئاشکرام. کیشی فریشته کان کاتیک بوو که په روه ردگارت پییوتن: من دمه ویت به شه ریك، له قورپ دروست بکه م)... که واته باسکردنی چیرۆکی ئاده م به لگه یه له سه ر پیغه مبه رایه تی ئه و سه روه ره.. جا له وه گرنگتر نه وه یه، که نه گه ر ئه م ئیعباز و به لگه هیئانه وه یه بۆ نه و کاته ی خه لکی مه که بوو بیت، ئه و چیرۆکه که نه وه ی له بیر نه کردوه که ئه م به لگه هیئانه وه یه به خه لقی ئاده م، بۆ خه لکی زه مان و سه رده مه کانی دواتریش ببیت و بگونجیت، له به ر ئه وه چیرۆکه که ی به ئایه تیکی زۆر گرنگ - هه موو ئایه ته کانی قورئان گرنگن - کوتایی پیهیناوه: ﴿وَلَعَلَّٰمَنۢ نَّبَاۤهُۥۤ بَعْدَ حَیۡۤرٍ﴾ (ص: ۸۸) واته: (به پاستی له داهاتوویه کی نزدیکدا، هه ر له دنیا دا هه والی پاستی و دروستی ئه م ئایینه ده زانن)..

۲- جارێك چیرۆکه که له میانه ی باسکردنی توانا و قودره تی خوی گه ورده دا، باسکراوه: ﴿وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِی الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمۡ فِیۡهَا مَعِیۡشًا قَلِیۡلًا مَّا تَشْكُرُوۡنَ ۝۱۰﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوۡا لِاٰدَمَ ﴿(الأعراف: ۱۰ - ۱۱) واته: (به پاستی ئیمه ئیوه مان نیشته جی کرد له م زه ویه دا و ده سه لاتمان پیبه خشین و جوړه ها هوکاری زیانمان تییدا بۆ سازاندوون (له خواردن و خواردنه وه و هوکانی گواستنه وه و پۆشاک و ناوماڵ و ئاوو هه واو... هتد)، که چی سوپاسی که می نیعمه ته کان ده که ن یان که متان سوپاسگوزارن. به پاستی ئیمه

(باوه گه ورده) ئیوه مان دروست کرد و نه خش و نیگاری پوالهت و پوخساری ئیوه مان کیشا، پاشان وتمان به فریشته کان: ئاده ی سوژده بهرن بۆ ئاده م)، به هه مانشیوه، باسی توانای خوایه له پیدانی هیز به مروّفه کان، تا له سه ر زه وی بژین وهك چۆن پیشتەر ئاده می دروستکرد و به فریشته کانی فهرموو کړنووشی بۆ ببه ن....

یاخود ﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ۝۲۳﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ

مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَخِيرِينَ ۝۲۴ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۝۲۵﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا

الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴿۲۶﴾ (الحجر: ۲۳ - ۲۶)، واته: (به پاستی هه ر ئیمه ژیان ده به خشین و مردنیش پیشده هینین، سه ر نه نجام هه ر ئیمه ش خاوه نی هه موو جیهانین. سویند به خوا، بیگومان ئیمه ناگادارین له پیشینانی ئیوه، هه روه ها ناگادارین له نه وه کانی داها توویش. به پاستی په روه ردگاری تو هه ر خوی هه موان کۆده کاته وه و بیگومان هه ر نه و زاته دانا و زانا به. سویند به خوا، ئیمه سه ره تا ئینسانمان له قورپکی وشك دروست کرد، که پیشتەر قورپکی په شباو و ترشاو بوو)، به هه مانشیوه باس له قودرهت و توانای خوایه له زیندووکردنه وه و ژیان و مردنی مه خلوقات له سه ره تا و کۆتاییدا وهك چۆن مروّفی له بنه په تدا دروستکردوه و به فریشته کانی فهرموو کړنووش بۆ به که م مروّفه ببه ن.

۳- هه ندیکجار چیرۆکه که له میانه ی باسکردن له مروّفه، که چۆن ناز و نیعمه ته کانی خوای بیر ده چیت، چۆن بیرى ده چیت خوا مروّفی

هه لَبَرْدووه به سه سه رجه م مه خلوقاته کانی دیکه دا، چۆن بیرى ده چیت که خوا ئه وى کردووه ته جینشین بۆ ئاوه دانکردنه وهى زه وى، له و کاته دا بابه ته که ده به ستیتته وه به وهى که کاتى خۆیشى ئاده م خوا خه لقی کرد و به فریشته کانی فه رموو کړنووشى بۆ به ن، دواتر ئاده م بیرى چوو... واته بابه تی بیرچوونه وه که خالی کۆکه ره وهى چیرۆکه که به له گه ل سیاقى سووره ته که دا: ﴿وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ۖ فَتَعَلَىٰ اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ

بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ، وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ۖ وَلَقَدْ عَاهَدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ يُجِدْ لَهُ عِزْمًا ۖ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ﴾ (سووره نى طه: ۱۱۳-۱۱۶) واته: (ئا به و شیوه یه ئیمه قورئانیکی عه ره بى و پاراو و په وانمان دابه زاندووه و جوړه ها هه په شه شمان تیا دا باس کردووه، بۆ ئه وهى له خوا بترسن، یا خود ببیته هۆى ئه وهى که یا دا وه رییان تیدا به دیبه یئیت. خواى گه وره زۆر پایه به رز و بلنده و پاشای به حق و پاسته قینه یه، (ئه ی محمه د) نه که یت له خویندنى قورئاندا په له بکه یت: له پیش ئه وهى وه حى و نیگای ئه و قورئانه ته واو ببیت بۆ لای تو (چونکه ئیمه نایه لاین فه رامۆشى بکه یت)، نزا بکه و بشلى: په روه ردگارا، به رده وام زانست و زانیاری زۆرتر و زیاترم پیببه خشه. بیگومان ئیمه پیشت په یمانمان له ئاده م وه رگرت، که چى بیرى چوو، به مه رجیک نه مانبینى پیشت بریاری کردنى ئه و سه رپیچییه بدات. سه رده میك به فریشته کانمان وت: سوژده

به رن بۆ ئادهم، هه موو سوژده يان برد، جگه له ئيبليس كه سه رسه خت و ياخى بوو...)، تا كۆتايى چيروكه كه له سوورده تى (طه: ۷۷) ته نانه ت له وهش گرنگتر - كه ئايه ته كانى قورئان هه مووى گرنگن - به ستنه وهى كۆتايى سوورده ته كه يه به بابته تى بيرچوونه وه وه، كه ده فه رموئيت:

﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا﴾ (طه: ۷۷) قَالَ كَذَلِكَ أَنْتَ إِبْنُ

فَنَسِينَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ نُنَسِّي ﴿طه: ۷۷﴾ (طه: ۱۲۵ - ۱۲۶) واته: (ده لئيت: ئه تى په روه ردگار، بۆ به كوئيرى هه شرت كردم، خو من كاتى خوى چاوساغ و بينا بووم، ده فه رموئيت: تو ئا به و شيوه يه بووئيت (كوئير بووئيت) له ئاستى ئايه ت و به لگه كانى ئيمه دا كاتيك پيتراده گه يه نرا، ئيمه ش ئه مپۆ ئاوا مامه له تى كه سيكى له بيركراوت له گه لدا ده كه ين).

۴- هه نديكجار چيروكى خه لقي ئادهم له ميانه تى باسيكدا هاتوه، كه ببواوه پان گالته يان به پيغه مبه رى خوا كردوه (دروودى خواى ليبيئت)، كه باسى چاره نووسى ببواوه پانى كردوه، گالته يان به بوونى دره ختيك كردوه له ناو دۆزه خدا، كه چۆن دره خت بوونى هه يه له ناو ئاگر دا و ناشسووتيت، چيروكه كه له و كاته دا هينراوه بۆ ئه وهى بفه رموئيت ئه م گالته كردنه تى ئه وان، وهك گالته كردنى ئيبليس به ئادهم، كه ئاماده نه بوو كړنووشى بۆ ببات، له به رنه وهى ئه و له قوړ و ئه ميش له ئاگر دروستكراوه، واته قياسي هه ردو گالته كردنه كه تى له سه ر يهك كردوه، به هينانى چيروكى خه لقي ئادهم له ناو ئه و باسه دا، ئه مه ش له سوورده تى (الاسراء) دا: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرَّءْيَا

الَّتِي أَرَيْتَكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ وَنُفُوهُمْ فَمَا يُرِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ (الإسراء: ٦٠ - ٦١) واته: (نهی محمهه، یادی نهوه بکه کاتیک پیمانوتی به پاستی پهروهردگاری تو دهوری خه لکی داوه و ناگاداره به هه مووشتیکیان. نهو شتانهش که له خه وندا نیشانمان دایت، ته نها تاقیکردنه وه بوو بۆ خه لکی، ههروه ها به باسی درهخته نه فرینلیکراوه کهش که له قورئاندا ناوبراوه، تاقیبانده کهینه وه. نئیمه ده مانه ویت به م باسانه بیانترسینین، که چی نهو باسانه هیچیان بۆ زیاد ناکات ته نها لادان و یاخیبوونیکی گه وره نه بیت. کاتیک به فریشته کانمان وت: ئاده ی سوژده به رن بۆ ئاده م، هه موو سوژده یان برد جگه له ئیبلیس، وتی: ئایا چۆن سوژده ده به م بۆ نهو کهسه ی که له قور دوستکردوه؟). جا له هه مووی گرنکتر نه وه یه، نه م گالته کردنهش به ستراره ته وه به گالته کردنیان به پرودای ئیسرا و میعراج، که سووره ته که له سه ره تادا باسی کردوه، جا به م باسه ی ئاده م، جه ختی له سه ر نه وه ش کردوه ته وه.

هـ- له شویننیک دیکه دا، چیرۆکی خه لقی ئاده م له میانه ی به لگه میتانه وه له سه ر پاستیتی زیندووبونه وه و پوژی دوایی هاتوه، که چۆن خوای گه وره یه که مجار مروفی دروستکردوه، ئاواش توانای هه یه جارنیک دیکه زیندوویان بکاته وه: ﴿لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ

مَرَقَ بَلْ زَعَمْتَ أَنَّ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ (الكهف: ٤٨) واته: (سویند بیت، واهاتنه وه بۆ لامان ههروهك له سه ره تادا دروستمانكردوون، له حالئكدا كه ئیوه گومانتان وابوو، واشتانه وت كه هه رگیز كاتیكمان دیارینه كرده وه بۆ لیپرسینه وه تان)، ههروه ها ده مكوتكردنی شوینكه وتوانی ئیبلیس و بیده نكردنیان، كه چۆن شوین ئیبلیسك ده كه ون كه كاتی خۆی نه مه به سه رها ته كه یه تی له گه ل ئاده می باوكتاندا: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾ (الكهف: ٥٠) واته: (ئیمه كاتیك به فریشته كانمان وت سوژده به رن بۆ ئاده م، هه ره موو سوژده یان برد جگه له ئیبلیس، كه له ده سته ی په ربیه كان بوو، به هۆی نه وه وه له فره مانى په روه ردگاری یاخی بوو، ئایا په وایه كه نه و نه وه كه ی بكه نه پالپشت و یارویاوه ری خۆتان له جیاتی من، له حالئكدا ئه وان دوژمنی هه میشه یی ئیوه ن، ئای كه چه نده كاریكى خراپ و نا په وایه بۆ سته مكاران، كه له جیاتی خوا، دوژمنیكى وهك شه یتانیان داناوه و گوپراهه لی ده كه ن).

٦- دوا هه مین جار له قورئاندا كه باسی چیڕۆكه كه كرا بیت، له سووره تی (البقرة) دایه و دیسانه وه له میانه ی باسكردنی توانا و قودره ت و فه زلی په روه ردگار دایه، به لام ئا پراسته ی قسه كان پوه و

ئىماندارانه، نەك بېباوهرانى مەككە، لەبەرئەوھى سوورەتى (البقرة) سوورەتتىكى مەدينەيىھ (لەكۆتايى ئەمباسەدا سەرنجىك لەو بارەوھ دەخەينەپو)، دىقەت بفرمەون: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝١٩﴾ (البقرة: ۲۹-۳۰) واته: (ھەرئەوازە ھەمووشتىكى لەزەويدا بۆئىوھ دروستکردوھ، پاشان ويسى ئاسمان دروستىكات، بەھوت چىن بەدەيتنا و پىكىخستن، ھەرخۆيشى بەھەمووشتىك زانا و ئاگادارە. پەرەردگار بەفرىشتەكانى و: بەپاستى من دەمەوئە لەزەويدا جىنشىنىك دابنىم)، لىرەدا چىرۆكەكە لەكاتى باسکردنى تواناي پەرەردگار لە دروستکردنى ئاسمانەكان و زەويدا ھاتوھ و تىھەلكىشى باسى ئەو توانايە كراوھ لە دروستکردنى ئادەمىشا.

بەمچۆرە، دىقەت دەدەين و ورد دەبينەوھ، ئەم ھەمووشوئىنانەى كەتيايدا باس لەخەلقى ئادەم و مللانىيى لەگەل ئىبلىسدا كراوھ، ھەرچارەى بەشيوھەك باسى كردوھ، كەجياوازبەت لەشيوھى باسکردنى لەسوورەتتىكى دىكەدا، جياوازيھەكە لەم پووانەوھە: "پووداوھەكانى ناوچىرۆكەكە وقەبارەى باسکردنى و شىوازەكەى و پىگەى خستەپووى و تىشك خستەسەر كاريكى ديارىكراوى ناو چىرۆكەكە، لەبەرئەو كەرەيھە كە چىرۆكەكە ھىنراوھ" .. بەمەش جەخت لەوھ دەكاتەوھ كە: دووبارەكردنەوھ لەقورئاندا، ئەركىكى ديارىكراوى

ههيه و ئامانجىكى مەبەستدارى ههيه و بۆ مەبەستى كاتكوشتن و كاتىبە سەرىردن، نەهتەراوه...

تەبىئىيەتى گەرنىگ: بۆ تەبىئەتە و وردبەونە و دىراسە كەردنى بابەتە دووبارە كەردنە وەى چىرۆكە قورئانىيە كان، زۆر گەرنىگە سەرەتا پەزىيەندى ھاتنە خوارە وەى سوورەتە كانى قورئان بزانين، تا وردەكارىيە لە دوابە كەھاتنى چىرۆكە بە تەواوىيە پەون بىيەتە وە لای تەبىئەتە، يان خەيئەتە، تا بزانين چىرۆكە سەرەتا لە كام سوورەتە دا دابەزىو و ئايا بە درىزىيە باسكراو يان بە پەختى و پەشان لە چ سوورەتەيى دواترەدا درىزەكەى يان پەختەكەى باسكراو تەو...

سى سەرنجى گەرنىگ لە بارەى چىرۆكى ئادەم و ئىبلىس:

پەكەم: زۆرەنەى چىرۆكە قورئانىيە كان لە سوورەتە مەككەيە كاندا (ئەو سوورەتەنەى كە لە مەككە و پەش كۆچكەردن بۆ مەدينە دابەزىون) بە تەواوەتەى باسكراون و لە سوورەتە مەدەنىيە كاندا (ئەو سوورەتەنەى كە لە مەدينە و پەش كۆچكەردن بۆ ئەو شارە دابەزىون) زۆر بە كورتى ئامارەيان پەدراو تەو... جگە لە چىرۆكى خەلقى ئادەم، ئەم چىرۆكە بە تەواوەتەى لە سوورەتەى (البقرة) دا (لە ئايەتەى ۲۹ تا ۳۹) بە درىزىيە باسكراو، كە سوورەتەيى مەدەنىيە و دواھە مەن جارىشە كە قورئان باسى لەو چىرۆكە كەردىت...

به ده ربړننیکي دیکه، چیرۆکی خه لقی ئاده م - وهك وتمان - له ههوت شوینی قورئاندا باسکراوه، که به پیتی زنجیره ی هاتنه خواره وه ی قورئان به مشیوه یه یه: یه که مجار له سووره تی (ص) دا باسکراوه، به دوایدا له سووره تی (الأعراف)، پاشان (طه)، پاشان (الإسراء)، پاشان (الحجر)، پاشان (الکھف)، پاشان (البقرة).. نه وشهش سووره تی که یه که مجار باسی چیرۆکه که ی کردووه، هه موویان مه ککین، به لام دواهه مین جار که باسی چیرۆکه که کرابیت له سووره تی (البقرة) دایه که سووره ته که مه ده نییه و چیرۆکه که ش لیږده دا به تیروته سه لی باسکراوه، نهك له سووره ته مه ککیه کاند.. به لکو له سووره ته مه ککیه کاند ته نها "ئاماژه" به چیرۆکه که کراوه، نهك ورده کارییه که ی.

دووهم: کاتیک له سووره تی (ص) ورد ده بینه وه، که یه که م سووره ته له قورئاندا له کاتی دابه زینیدا باسی له چیرۆکی ئاده م و ئیبلیس کردووه، واته کاتیک دابه زیوه که س هیچی نه زانیوه له باره ی نه و چیرۆکه وه، له و سووره ته دا ته نها "ئاماژه" ی بو چیرۆکی ئاده م کردووه، نهك "ورده کارییه که ی"، به ئاماژه باسی له و وتووێژه ئاسمانییه کردووه که هیشتا باسوخواسی دانه به زیوه ته سه ر زه وی، خوا فه رمان به پیغه مبه ر ده کات (دروود ی خوای لیبت) که وه لامی نه و که سانه بداته وه که له ئاینده دا پرسیا ری لیده که ن و ده لئین: تو چون ده زانیت له ئاسمان چی روویدا وه؟ واته: هیشتا سووره تی (البقرة) دانه به زیوه تا پیغه مبه ر بزانتیت خوای که وه ره چون له که ل فریشته کان

وتووژی کرد که دهیه ویت جینشین له سه ر زهوی دروست بکات، به لام به پیغه مبه ر ده فهرمویت: له ئاینده دا ورده کاری ئه و پووداوه ت بۆ ده نیرمه خواره وه له سووره تی (البقرة) و دواى كوچ، هه روه ها له ئاینده دا پرسیاریشته لیده که ن له و باره وه، تو له ئیستاوه - پېشنه وهی چیرۆکه که به ورده کاری به که یه وه دابه زیت و پېشنه وهی بیباوه پانیش پرسیاره که بکه ن - پێیان بلێ: ئه وه هه والێکی گرنه و گه وره یه، که ئیوه نایزانن، به لام منیش نایزانم تا خوا بۆم نه نیریتته خواره وه:

﴿ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ٦٧﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِنْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَأِكَةِ إِنِّي خَلِقُ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ، وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ، سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾

فَسَجَدَ الْمَلَأِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ (ص: ٦٧ - ٧٣) واته: (پێیان بلێ: ئه مه هه وال و ده نگوباسێکی زۆر گه وره و گرنه، به لام ئیوه پشته تیده که ن و گوێی بۆ ناگرن. خو من (مه به ست پیغه مبه ره) هیچ ناگاداری ئه وه نه بووم که چی گوزه راوه له شوینه بلنده کاندای کاتیک که فریشته کان کیشه یان هه بوو له جینشینیی ئاده مدا ((هیشتا نازانریت کیشه که چی بووه، چونکه هیشتا سووره تی به قه ره دان به زیوه تا ورده کاری بابته تی وتووژی فریشته کان بخاته پوو)). وه حی و نیگام بۆ نایه ت ته نها له به رئه وه نه بیته که من بیدار که ره وه یه کی ئاشکرام. کیشه ی فریشته کان کاتیک بوو که په ره ردگارت پێیوتن: من ده مه ویت

به شه ريك له قورپ دروست بكه م. جا كاتيك دروستمكرد و له و گيان و پوځه ي كه من خاوه نى ئوم، فووم پيدا كړد و گيان و ژيانم پيښه خشى، نيوه ي فرشته هم مووتان سووژده ي (ريزو ته قديري به فرمانى من) بو بهرن. هم موو فرشته كان فرمانى خويان به جيهنا و سووژده يان برد). ليره دا باسى نه وه ناكات كه خوا و توويزى كړدوه له گهل فرشته كاندا له باره ي جينشينيك و نه و انيش وه لاميان داوه ته وه، به لكو يه ك نامارزه ي بچوك به و توويزه ده كات كه ده فهرمويت: ﴿مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ﴾... ديقه ت بده چ سه رنجيكي سه رنچا كيشه !!

سپهه م: كه له چيروكي خه لقي ئاډهم ورد ده بينه وه، ده بينين دوو ديمه نه، ديمه نيكيان و توويزى خواي گوره يه له گهل فرشته كان، له باره ي دروستكردنى جينشينيك، كه ئم ديمه نه له سووره تى به قهره دا، به ته واوه تى باسكراوه و له شهش سووره ته كه ي ديكه دا ته نها "ديمه نى فرمانكردن به فرشته كان به كړنو وشېردن بو ئاډهم" گرنكي پيدراوه. دووه مېشيان ديمه نى و توويز و قسه كانى ئيبليس، كه له سووره تى (البقرة) به كورتى باسكراوه و له شهش سووره ته كه ي ديكه ي باسى چيروكه كه دا، دريژه ي پيدراوه و تيشكى زياترى خراوه ته سر، به تايبه تى له بابته تى سه رپيچي كړدى ئيبليس له فرمانى خوا و پاساوى له ناگر دروستبوونى ئم و له قورپ دروستبوونى ئاډهم و پق و كينه ي

بەرانبەر بە نەوێکانی ئادەم و سویندخواردنی، کە فریویان بدات و
 فیلکردنی لە ئادەم... ھەموویشی بۆ ئەوێ کە خۆی گەرە لە پێی
 ئەم چیرۆکەو ھۆشیاریی بدات بە نەوێکانی ئادەم کە وریای فیللەکانی
 شەیتان بن و فریوی مەخۆن، لەبەر ئەوەشە چوار جار لەو ھەوت
 جارەدا بە وردیی باسیکردووە، بەلام بە شێوازی جۆربەجۆر
 خستووێتە پێو، چ بە جەختکردنە سەر وتووێژە کە ھەمووی، یان
 قوناغیکێ، یان دیمەنیکێ، یان بە ئاشکراکردنی پێگاہە لە پێگاہانی
 کاری شەیتان بۆ فریودانی مرۆڤ... کە ئەمانە ھەمووی مەبەستی
 سەرەکیین لە ھاتنە خوارەوێ سوورەتە مەکەییەکاندا بە گشتی و ئەم
 بەشە چیرۆکەش لە گەڵ ئەو مەبەستەدا دەگونجێت... لە کاتی کدا
 سوورەتە مەدەنیەکان زیاتر بۆ دواندنی ئیمانداران و پێکخستنی
 کاروباری ژیاانیانە و بە بیرخستنەوێ ئیبلێسی دوژمنی خوا، پێویستی
 بە وردەکارییە سەردەمی مەکەییە، لەبەرئەو ئەم بەشە
 چیرۆکە لە سوورەتی (البقرە) کە مەدەنییە، بە کورتی ھاتووە.

ئێتر بەمجۆرە بۆمان دەرە کە وێت کە "دووبارە کردنەوێ" چیرۆک
 لە قورئاندا، ئەرکیکی گرنگی ھەیە و پێگاہی جۆربەجۆری بۆ گێراوەتە
 بەر، تا لە گەڵ مەبەستە سەرەکییەکانی قورئاندا بگونجێت و لە گەڵ
 ئامانجی ئەو سوورەتەشدا یەکانگیر بێت، کە چیرۆکە کە ی تێدا

باسکراوه، که ئەمە هەمووی بە پێوەری ورد دارپێژراوه لە پووی
خستنه پووی ماناکانی بە شیوازی هونەری ئاستبەرز... پاک و
بیگەرایی بۆ خوا، خاوەن و دابەزێنەری ئەم قورئانە...

بەشى چوارەم:

باسکردنى وردەكارى، يان بە پوختى باسکردن

لەم بەشەدا لەو دەدوین کە ھەندیکجار قورئانى پیرۆز ھەندیک لە چیرۆکەکانى دريژە پیدەدات، لە ھەندیک شوینى دیکەشدا زۆر بە کورتى باسى دەکات، یاخود چیرۆکە بە کورت و پوختى لە سەرەتاوە باسەدەکات و پاشان دريژە پیدەدات، یان ھەندیکجار پێپەوى چیرۆکە بە کورتى باس دەکات و دواتر پووداوەکانى بە فراوانى و دريژى، دواتر ھەندیکى دیکەى کورت دەکاتەو، یان بازى بەسەردا دەدات... ھەموو ئەمانە بەپێى خزمەتکردنە بە مەبەستە سەرەکییەکەى چیرۆکە و پاشان خزمەتکردن بە مەبەستە سەرەکییەکانى ھاتنەخوارەوى قورئان بە گشتى.

جا با ئیستا، بە خال ھەندیک جۆر جیا بکەینەو:

۱- ئەگەر چیرۆکتى سەرەتا بە کورتى و کۆکراوئە دەستپێکات، ئەوا مەبەست لێى ناساندنى چیرۆکەکەى لەو پێشەکییەدا، بۆ ئامادەکردنى دەروونى گوێگر بۆ خستەپووى تەواوى چیرۆکە بە دوایدا، ھەرۆھا بۆ ناساندنى ھۆکارى ھێنانى ئەم چیرۆکە و باسکردنى

لەم شوێنەدا. هەندیکجار ئەو پێشەکییە کورتە لایەنێکی سەرسامکەری چیرۆکەکەی لەخۆگرتوووە بۆ ڕاکێشانی سەرنجی گوێگر، وەک ئەوەی کە ریکلامیک بێت بۆ سەرجهمی چیرۆکەکە، بەوەی کە دیمەنێکی سەرنجپراکێشی چیرۆکەکە لە سەرەتادا دەهێنێت، تا خەڵک کەمەندکێش بکات بۆ بینینی و خوێندنەوەی، وەک لە چیرۆکی یوسفدا (سەلامی خوای لیبێت) ئەمە دەبینن، کە سەرەتا بە خەوێک دەستپێدەکات و پاشان قسەی لەسەر دەکات، دواتر لە سەرەتاوە چیرۆکەکە دەگێژێتەوە... یاخود چیرۆکی موسا کە سەرەتا لە بیاباندا شەوی بەسەردا هاتوووە و مەپومالەتەکی پەرشوێلاوبوون و لە دوورەووە تروسکایی ئاگرێک دەبینێت، بەلام کە دەچێت، لەوێ پەروەردگار لەگەڵی دەدوێت و ئیتر چیرۆک دەستپێدەکات... وەک لە سوورەتی (النمل)دا هاتوووە.

٢- زۆرینەی جار، لە پێشەکیی چیرۆکەکاندا ئاراستەی قسە پوو بە سەرۆەرمانە (دروودی خوای لیبێت) وەک بەلگەی ئەوەی کە ئەم چیرۆکە لەبەر خاتری ئەو باسەدەکرێت، جا چ بە ڕێگەیەکی پراستەوخۆ ئەمە و تراپیت، تا دلتیا و ڕاگیر بێت لەسەر بانگەوازهکە و سارد نەبێتەوە، یاخود بۆ پشتگیری بانگەوازهکە پەرچوو (سەرئاسا) "موعجیزە"یەکی لە چیرۆکەکاندا هێنابێت، یان بۆ بەرپەرچدانەوێ نەیارانی و ترساندنیا بێت.. بەلام لە هەموو ئەم بارانەدا، قسەکە ئاراستەی پێغەمبەر کراره (دروودی خوای لیبێت) بۆ باسکردنی

هۆكاری هینانی ئەم چیرۆكە لەم كاتەدا. بۆ نموونه: ﴿ تَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾ (٢) ﴿ (القصص: ٣) واتە: (ئێمە هەندێك لە هەوال و بەسەرھاتی گرنگی پاست و نەگۆپی موسا و فیرعەون دەخوێنینهو بە سەرتدا، بۆ ئەوێ سوود بگەیەنن بە گەلێك كە بپوا دەهینن). لێرەدا خوا ئاگاڤاری دەكاتەو كە ئیستا چیرۆكی موسا و فیرعەونی بۆ باسەدەكات و ئاراستەى ئەوى دەكات، مەبەستیش لێى پووەو گەلى ئیماندارانى بكات كە لە پەندو ئامۆزگارییەكانى تێدەگەن.. لە سوورەتى (الكهف)یشدا پێشەکییەكە كەمێك درێژتر دەدوێت لە ناساندنى ھاوڕێیانى ئەشكەوت، پاشان دەستدەكات بە گێڕانەوێ چیرۆكەكەیان بە ئاراستەکردنى قسە پووەو سەرورمان، كە دەفەرموێت: ﴿ تَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ ﴾ (الكهف: ١٣) واتە: (ئێمە هەوالی ئەوانت بە راستیى بۆ دەگێڕینەو)، بەلام پێشەکییەكە خۆى بە ئایەتێك دەستپێدەكات، كە كار لە بێر و هۆش دەكات و دەپوڕۆژێنێت و سەرنج ڕادەكێشێت، كە دەفەرموێت: ﴿ أَمْرٌ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴾ (٩) ﴿ (الكهف: ٩) واتە: (ئایا تۆ پێتوایە كە ئەسحابى كەهف و رەقىم لە نێو موعجیزات و ئاكارانى سەرسوڕێنەر و سەرسامكەرى ئێمە، سەیر و جێى واقوڕمانە؟).. ئەم ئایەتەش ھەر ئاراستەى سەرورمان كراوە، بەلام بە شیوازی پرسیار، كە جیاوازترە لەو شیوازەى دیکەى پێشەکیی

چىرۆكەكان، كە زياتر بە شيۋەى: ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ﴾ (ئىمە بۆت دەگىرىنەۋە) دىت.

۳- ھەندىكجار لە پىشەكىي چىرۆكەكاندا جۆرىك لە "ھىما" و پەمز دىت، تا بېيتە كلىل بۆ كىرنەۋەى چىرۆكەكە، كە سەرتاپاى گىرى چىرۆكەكە لەسەر ئەۋ ھىمايە داپىژراۋە، كە ئەمەش لوتكى ھونەرە لە چىرۆكەكەدا.. نمونەى ئەمەش سوورەتى (يوسف)ە، كە سەرەتا بە ھىمايەك دەستىدەكات، كە خەۋنىكە يوسف تيايدا دەبىنىت: ﴿أَحَدَ عَشَرَ كُوبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ واتە: (يازىدە ئەستىرە و خۆر و مانگ كىرنوۋشى بۆ دەبەن)، ئىتر ئەم خەۋنە دەبىتە كلىلى چىرۆكەكە، بەۋەى دەبىتە ھۆى ئەۋ ھەموو نارەھەتى و بەلا و موسىبەتانەى كە بەسەرى دىت، ھەروەھا بەلگەى پىغەمبەرەيەتتە كەيەتى، پاشان لە كۆتايى چىرۆكەكەيدا خەۋنەكە دىتەدى و بەمشىۋەيە ھىما و پەمزەكە لىكدەداتەۋە كە: خۆر و مانگەكە دايك و باوكىيەتى و يازىدە ئەستىرەكەش براكانىيەتى و لە كۆتايى چىرۆكەكەدا كىرنوۋشى بۆ دەبەن، نەك كىرنوۋشى پەرسىش، بەلكو كىرنوۋشى پىز و سلاو..

۴- ھەندىكجار، كورت و پوختىكەرنەۋەى چىرۆكەكە لە كۆتايىيەكەيدايە، ئەمەش بۆ پوونكىرنەۋەى ھۆكار و ھىكمەتى باسكىرنى ئەم چىرۆكە، ۋەك لە سوورەتى (ھود)دا، كە تيايدا چىرۆكى چەندىن پىغەمبەر باسكراۋە، پاشان لە كۆتايىدا دەفەرموئىت: ﴿وَكُلًّا

نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ
 وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ (هود: ۱۲۰) واتە: (هەموو ئەوانەشت بۆ
 دەگێڕێنەوێه لە چیرۆک و ھەوالی پێغەمبەرەکان، بۆ ئەوێ کە دڵی تۆی
 پێی دابمە زۆرین و دڵنیات بکەین، دڵنیاش بە، کە لەم ھەوالانەدا ھەق و
 راستیت بۆ ھات و بۆت پوونکرایەو، ھەر ھەوا ئامۆژگاری و
 بیرخستەوێی باشی تێدا بوو بۆ ئیمانداران)، دیقەت بفەرموون: بۆ
 پاگیرکردن و چەسپاوی دڵی تۆ ئەم ھەممە...

۵- زۆرینە ی ئەو چیرۆکانە ی قورئانی پێرۆز، کە زۆر بابەتەکی
 وردکردووەتەو و بە درێژی لێیداوواوە، زیاتر ئەو چیرۆکانە کە
 سەبارەت بە بەنی ئیسرائیل، بەتایبەتی ئەو وتووێژانەیە کە لەگەڵ
 پێغەمبەرەکانیاندا کردوویانە، ئەمەش جیای سەرسامی نییە،
 لەبەرئەوێ بەنی ئیسرائیل، خۆیان ھەر بەو ناسراون کە بێگویی
 پێغەمبەرانیان کردووە و پەق و توند و گێرەشیوین، بەوێش
 ملەلانیکانیان زیادبووە لە چیرۆکەکاندا.. دوو نمونە لەمبارەوێهە باس
 دەکەین:

نمونە ی یەكەم: چیرۆکی سەربرینی مانگاکی بەنی ئیسرائیل، کە
 زۆر بە درێژی باسکراوە، ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ چیرۆکی
 دیکەدا، کە لەوانە یە گرنگتر بێت لەم باسە، بەلام بەو شیوە درێژیە ورد
 نەکراوەتەو، وەك ھەندێك لە رووداوەکانی چیرۆکی ھود و سالح و
 (لوط) و داوود و سولەیمان (سەلامی خاویان لێبێت).

جا با كه ميگ له سهر ئه م چيرۆكه هه لۆيسته بكهين:

به پێی سه رچاوه كان، پياويك له به نی ئيسرائيل ده كوژيئت، خزميكي خوی ده يكوژيئت تا ميرانييه كه ی ببات، پاشان ده يانه ويئت جگه له ميرانييه كه ی، خويندایيه كه يشی وه رگرن، ئه وه ش به وه ی ده يانه ويئت كوشتنه كه ی بسه پيئن به سهر كه سانيكي ديكه دا، هاتن بۆ لای موسا (سه لامی خواي ليبيئت) تا بكوژه كه يان بۆ بدۆزيته وه و خويندایيه كه يان بۆ ليبيسه نيئت - به حسابی خويان - . به لام تووشي سه رسامی هاتن كه موسا پێی فه رموون بچن مانگايه ك سه ريبرن، ئه وانيش ترسان ئه م مه سه له يه بييته هۆی ناشكراكردي کاره كه يان، له به رئه وه خاوه خاويان تيذا ده كرد. خواي گه وره ده فه رمويئت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ

يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَنْتَجِدُهَا هَبْرًا قَالِ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

﴿٦٧﴾ قَالُوا آذَعْ لَنَا رَبِّكَ يَبْنَ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ

بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا آذَعْ لَنَا رَبِّكَ يَبْنَ لَنَا مَا لَوْنُهَا

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا آذَعْ لَنَا

رَبِّكَ يَبْنَ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُ

يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ

جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبِّحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ ﴿البقرة: ٦٧ - ٧١﴾، واته:

(يادی ئه و نيعمه ته بكه نه وه كاتيک موسا به قه ومه كه ی وت: بيگومان خوا فه رمانتان پيده دات كه مانگايه ك سه ريبرن، وتيان: ئايا ده مانكه يته

گالتە جارى خۆت؟ مووسا وتى: پەنا دەگرم بە خوا بچمە پىزى
نە فامانە وە . پاشان وتيان: لە پەرەردگارت داوا بکە بۆمان پوونبکاتە وە
ئە و مانگايە کامە يە؟ مووسا وتى: بە پاستى خوا دە فەرموئە: ئە و
مانگايە نە پىرە و نە پارێنە، بە لکو ميانە سالا. چ فەرمانىکتان پىدراوہ
جىبە جىي بکەن. کە چى وتيان: لە پەرەردگارت داوا بکە بزانين پەنگى
چۆنە؟ مووسا وتى: بىگومان خوا دە فەرموئە: ئە و مانگايە مانگايە کى
پەنگ زەردى تۆخە، تە ماشاکارانى دلخۆش دەکات. کە چى ھەر وتيان:
لە پەرەردگارت داوا بکە تا بە تەواويى بۆمان پوونبکاتە وە بزانين
کامە يە؟! چونکە بە پاستى ئە م گاکە لە سەرى لىتیکداوين و پەنگى
زۆر بە يان لە يەك دەچىت، ئە و مانگايە مان بۆ نادۆزىتە وە، بە پاستى
ئىمە - ئە گەر خوا ويستى لە سەر بىت - پىنموويى وەر دەگرين. مووسا
وتى: بە پاستى خوا دە فەرموئە: ئە وە مانگايە کە ھىشتا رانە ھىنراوہ
زەوى بکىلەيت و جووت بکات، ئاودىرى کشتوکالیش ناکات، بى عەيبە و
يەك پەنگە و ھىچ پەلە يە کى تىدا نىيە، ئە و سا وتيان: ئا ئىستە ئىتر
ھەوالى پاستە قىنەت پىداین (ئىتر دواى ھەول و کۆششىکى زۆر
بە دەستيانھینا) و سەريان بپى، ھەرچە ندە خەرىک بوو ئە و کارەش
نەکەن)....

با بىين چىرۆکە کە شى بکە ينە وە:

ململانییه له نیتوان موسا و بهنی ئیسرائیل، که بهردهوام پێگرو
 ئاستهنگ دادهنن له بهردهم جێبهجێکردنی کارهکهدا، هێزی حق و
 راستی، له بهرانبهریدا هێزی نکولیکردن و سه رکێشی و بێفهرمانی،
 بهمجۆره وتووێژهکه درێژهی پێدهدرێت، بهلام ئهوان هه ئاستهنگ
 دادهنن و خۆیان بێئاگا دهکهن تا کارهکه نهکهن، بهمجۆره درێژه
 دهکێشێت، بهلام فهرمانی خوا ههردهبێت جێبهجێ بکریت، تا له
 کۆتاییدا ههچهنده ملهجهپه دهکهن، ناچار ملهدههه به جێبهجێکردنی
 و مانگا که - که به تایبهتمهندییهکی ورد و پارهیهکی زۆر کپیویانه -
 سهردهبهن، که نهگه له سهههتاوه فهرمانهکهیان جێبهجێ بکردایه ئه
 هه موو نا پههتیهیان نهدههاته پێ. خوای گهوره ئه وتووێژانهی
 نیتوانیان که بهرانبهر به موسا کردوویانه، سههه پای درێژیان، هه مووی
 باسدهکات و دهیگێرپێتهوه، لهگهلا ببردنی ئه و ماوهیهی که هه
 فهرمانیك و وهلامه نالۆژیکیهکهی ئهوان خایاندوویهتی، تا وینهیهکی
 تهواو و دهگمهنی شیوازهکانی ملهجهپه و ملهبادانی بهنی ئیسرائیل
 پێشکesh بکات.. پاشان پێشکesh کردنی چیرۆکه که له کۆتاییدا دێتهوه
 سهه شیوازی کورت و پوختی، پاشئهوهی که به درێژی باسی
 وتووێژهکهی کرد و مه بهستهکانی هینایه دی، له کۆتاییشدا زۆر به
 کورتی ئه وهکاره باس دهکات که له پیناویدا خوای گهوره فهرمانی
 به سهه پێغه مبه ره کهیدا داوه که مانگا که سه ره بهن، به جوړیک کورت و
 پوخته، که زۆر "هه زف" و "هه لێژاردنی تایبهت" ی تێدایه، ئه وه تا له

کوتاییدا خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأَتْكُمْ فِيهَا
وَاللَّهُ يُخْرِجُ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ
الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾﴾ (البقرة: ٧٢-٧٣)، واته:
(کاتیك که سیکتان کوشت و یه کسه ر ئاژاوه له نیوانتاندا به رپابوو،
خوای گه وره ش ئه وهی ده تانشارده وه ده ریخست و ئاشکرای کرد.
پاشان وتمان: به پارچه یه ک له و مانگایه، بدهن به لاشه ی کوژراوه که دا،
ئا به و شیوه یه خوا مردووان زیندوو ده کاته وه و ده سه لاتی خویتان
نیشان ده دات بۆ ئه وهی تیبگن و ژیر بن) ... پاشان دیقه تی ئه م خالانه
بدهن:

١- ئایه ته کان پیشخستن و دواخستنیک ی به مه به سستی تیدایه،
له به رنه وهی زنجیره ی باسه که به پیی پووداوه کانی به هه والی کوشتنه که
ده ستپیده کات، که ئه م ئایه تی (٧٢) یه، پاشان به دوایدا فه رمانکردن به
سه ربپینی مانگا که و مله جه پریان که له ئایه ته کانی (٦٧-٧١) باسکراوه،
واته پیش ئایه تی هه والی کوشتنه که باسی کراوه. پاشان له کوتاییدا
فه رمانی ئه وهی به پارچه یه ک له گوشتی مانگا که بدهن له لاشه ی
کوژراوه که تا زیندوو ببیته وه، به لام له ریزه ندیی ئایه ته کاندایه تی
هه والی کوشتنه که له کوتاییدا هاتوو.

هۆکاری ئه م پیشخستنی فه رمانی سه ربپینی مانگا و دواخستنی
هه والی کوشتنه که، دوو شته:

یه کهم: ناشکراکردن و پوونکردنه وهی مله جه پئی و بیفه رمانیی به نی
ئیسرائیل، به و شیوه یه ی که پوونکرایه وه.

دووه م: دواخستنی په گه زی "کتوپپی" و "موفاجه ئه"، که
هاوته ریب به په ند و وانه کانی چیرۆکه که هاتووه، که نه ویش بریتییه له:

﴿كَذَٰلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾﴾

(البقرة: ٧٣)، واته: (به و شیوه یه خوا مردووان زیندوو ده کاته وه و
ده سه لاتى خۆیتان نیشان دهدات بۆ ئه وهی تییگه ن و ژیر بن)، واته
ئه رکی سه ره کیی چیرۆکه که ئه مه یه: زیندووکردنه وهی مردووان و
نیشان دانی ده سه لاتى خوا..

٢- سه ره پای ئه وهی پووکاری ناشکرای چیرۆکه که ئه وه یه، بکوژه که
بدۆزیته وه، به لام ئه م به شه بچوکه له چیرۆکه که دا لابراره و کۆتایی
چیرۆکه که به ره و مه به سستیکی دیکه براره، که له وه گرنگتره ئه ویش
باسکردن و پوونکردنه وهی توانا و قودره تی خوا به له زیندووکردنه وهی
مردوودا، به لام ناسینی که سی بکوژ، ئه وه کاریکی لاهه کی و
ناسه ره کییه، به به راورد به توانای خوا له زیندووکردنه وهی مردوودا،
ئه وه ناسینه وهی بکوژ هه ر ژۆر ئاسانه، له به ره ئه وه له کۆتاییدا
ده فه رمویت: ﴿كَذَٰلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَىٰ﴾ (ئا به م شیوه یه خوا مردوو
زیندوو ده کاته وه)، به لام نافه رمویت: (کذلك نکشف سر القاتل) (ئا به م
شیوه یه نهینی کابرای بکوژتان بۆ ناشکرا ده که یه).

به مجۆره ده بېنښن ئهركى حه زف و پېشخستن و دواخستن و دريژكردنه وهى بابه ته كه و كورت و پوختكردنه وهى له كۆتاييدا، بۆ به ديهيتناني ئامانجيكه كه ئهوان لىي بېئاگابوون، كه پېيانوابوو خوا ناتوانيت بكۆزه كه يان بۆ بناسيته وه، به لام كه سه يريان كرد، نهك كه سه بكۆزه كهى بۆ دۆزينه وه، به لكو زياتر له وه، كه سه كوزراوه كه يشى بۆ زيندوو كردنه وه !! له مه وه دهركه وت ههريه كه له وهونه رانه، ئامانجى خۆيان له چيروكه كه دا پېكاوه...

نمونهى دووهم: گۆچانه كهى موسا (سهلامى خواى ليبيت):

چيروكى نهم گۆچانه به و شيوه يهيه، كه كاتيك موسا (سهلامى خواى ليبيت) له گه ل مال و منداليدا له مهديه نه وه گه پايه وه بۆ ميسر، له پېگادا كه شهوى به سهردا هات و پىي ليتي كچوو، له دووره وه ئاگرىكى بهدى كرد، به مال و منداله كهى وت: ئيوه دانيشن با من بچم بزانم لاي ئه و ئاگره وه پېنيشانده ريك نابينه وه، كاتيك كه گه يشته لاي ئاگره كه پهروه ردىگارى بالا بانگى كرد و قسهى له گه لدا كرد و كردى به پېغه مبهه و په وانه كراوى خوى بۆ لاي فيرعه ون، له وى له چوارچيويهى وتوويزى نيوانياندا خواى گه وره پرسىارى له موسا كرد، كه ئه وه چييه به دهسته وه ئهى موسا؟ كه مه بهست لىي ئه و گۆچانه بوو كه موسا به دهستيه وه بوو، ئيتير ليره وه پرسىار وه لامىكى سه رنجراكيش دهستپنده كات.

با سهره تا ئايه ته كان بخوینینه وه: ﴿وَمَا تِلْكَ سِيمِیْنِكَ یٰمُوسٰی﴾ (١٧)

قَالَ هٰی عَصَاۤیْ اَنْوَكَّوْا عَلَیْهَا وَاَهْشُ بِهَا عَلٰی غَنَمِیْ وَلِیْ فِیْهَا مَثَارِبٌ اٰخَرٰی ﴿١٨﴾

(سووره تی ته ها: ١٧ - ١٨)، واته: (ئه وه چییبه به دهستی راسته وه ئه ی مووسا؟! وتی: ئه وه گۆچانه که مه، له کاتی پویشتندا ده یگرم به دهسته وه، ههروه ها گه لای دارانی پیته وه ریتم بۆ په ز و مه په کانم، ههروه ها چه ند کاری دیکه یشی پی ئه نجام ده دم). ده بینین خوای گه وره یه ک پرسیار له مووسا ده کات (ئه وه چییبه به دهستی راسته وه)، ئه ویش ده توانیت به دوو وشه وه لامبداته وه و به رمویت (هٰی عَصَاۤیْ) (ئه وه گۆچانه که مه).. به لام مووسا درێژه به وه لامه که ی ده دات و ئه و ئه رکانه ی دیکه ی که به گۆچانه که ی ئه نجامی ده دات، هه مووی باس ده کات. جا لیکده ره وانی قورئان له م بابه ته دا ئاماژه بۆ ئه وه ده که ن که مووسا کاتیک زانیویه تی ئه مه مه قامی قسه کردنه له گه ل په روه ردگارد، ده یه ویت ماوه ی وتووێژه که درێژه پێدات تا تام و چیژ له و دیداره ببینیت، له به رئه وه درێژه به وه لامه که ی ده دات.. ته نانه ت له به رئه وه له کوتاییشدا ده لیت "کاری دیکه یشی پی ئه نجام ده دم" به و ئومیده ی خوای گه وره لیی بپرسیت ئه و کارانه ی دیکه چین، تا ئه ویش وه لامبداته وه و به وه ش درێژه به حیواره که بدات.. به لام ئایا هه ر ئه وه نده یه ؟... بێگومان نا...

مووسا (سه لامی خوای لیبت) که ده چیّت بۆ چیا که بۆ لای ناگره که، تا کو خۆی گه رمبکاته وه و گه رمیی به ینیته وه بۆ مال و

مندالە که شی که له و شه وه تاریکه دا بارودۆخیان لیتیکچوو بوو،
ههروه ها بۆ پینیشاندان و له وانه یه بۆ ئاو و خۆراکیش بووی، نه گهرچی
باسی نه کراوه، به لام له وی کتوپر نیگایه کی غه یی بۆ دیت که قسه و
گفتوگۆی له گه لدا ده کات و خۆی پیده ناسینیت و داوای لیده کات
بیه رستیت، نه مه هه مووی وتووێژ و حیواریک بووه که کورت نه بووه و
که می نه خایاندوه. کوتایی وتووێژه که یش به پرسیاریکی پهروه ردگار
دیت که به موسا ده فهرمویت: ﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يٰمُوسٰی﴾ (١٧)،
نه وه چیه به دهستی راسته وه نه ی موسا؟! موساش که نه و
وه لامانه ده داته وه و لیکده ره وانی قورئانیش که ده لێن بۆ زیاتر
دریژه دانه به حیواره که، ئیمهش ده توانین بلێن نه ی باستر نه بوو بۆ
موسا واز له وه لامه دریژه بهینیت تا تام و چیژ له گه وره یی نه و
هه لوێسته و نه و تانه ی پهروه ردگار ببینیت له جباتی نه وه ی خۆی
قسه بکات؟ نه مه نه گهر باوه ر به وه بکهین که موسا له بهر
دریژکردنه وه ی دیداره که نه و وه لامه ی دابیته وه ... به لام که دیکهت
ده دهین خوای گهره به و پرسیاره مه بهستی نه وه نه بووه کوتایی به
دیدار و وتووێژه که بهینیت تا موسا و ابزانیت ئیتر کاته که ته و او بووه،
یان خه ریکه ته و او ده بیت، به لام با نه م دریژی بکاته وه. به لگهش، نه و
پرسیاره خویه تی که ئاماژه یه که بۆ بهرده وامبوونی وتووێژه که، نه گه رنا
خوای گهره دووره له وه ی به شتی بیه ها بیه ویت کاته که دریژیکاته وه
و ههروه ها پیغه مبه ره که یشی له وه به دووره.

که واته پټوښته به دواى هۆکارىکى دیکه دا بگه پښېن بۆ ئه وه لآمه
 دوور و دريژه ى موسا (سه لامى خواى ليبيټ)، که خواى گه وره ش
 به هه مانشيوه له قورئانه که یدا که دایناوه ببيټ به به رنامه و ده ستورى
 ژيان، به جيپنه هيشتووه و بۆى گيږاوينه ته وه.

جا بۆ ئه وه ى بگه ینه ئه وه مه به سته ى به کارهينانى ئه وه لآمه
 دريژه ى موسا (سه لامى خواى ليبيټ)، ده بيټ چه ند خالتيك هه به
 پوونى بگه ینه وه، که هاوپه يوه نده به سياقى چيړۆکه که وه:

۱- يه که م خال که بيرمانى بۆ ده چيټ، پيښهاته و سروشتي ئه وه
 گۆچانه يه، ئايا گۆچانه که له "دار" دروسته کراوه؟ داريش سوته مه نييه
 و قابيلي ئه وه يه گږ بگريټ.

۲- موسا به ره و ناگره که چووه به نيازى ئه وه ى له و ناگره ببات بۆ
 خانه واده که ى که به جيپه هيشتون. ناگريش له داره وه دروست ده بيټ..

۳- موسا که به ره و ناگره که چووه، پيشبيني ئه وه ى کردووه که
 مروفتيك له وي بيبيټ تا داواى ليبيكات به شيك له پشکوى ناگره که، يان
 داريك له و ناگره وه ببات بۆ خانه واده که ى، به لام که سى نه بينى، به لگو
 په روه ردگارى به رز و بلند له وي قسه ى له گه لدا کرد، به لام خواى
 نه بينى، هه روه ها لای ناگره که ش که سى نه بينى. ئه ى باشه موسا چى
 ده کرد ئه گه ر خواى ته عالا قسه ى له گه لدا نه کردايه له ويدا؟ ئايا به شى
 پټوښتي خوى له ناگره که ده برد به بى ئه وه ى چاوه پي بکات مؤله ت له
 يه کيک بخوازيټ؟ ياخود ده گه رايه وه و هيچى له ناگره که نه ده برد ماده م

كهسى لىتنبه بووه و خاوهنى ئاگره كهى نه بينيوه؟ ... نازانين.... به لام
مووسا كه وته ئه وه لويسته وه له بهرئه وه وه لامه كه يشى خويه خو به و
شيويه هات! با نمونه يه كه له م باره يه وه پوون بكه ينه وه:

پياويك ده چيئت بۆ مالى براده ريكي، چه پكيك گولي پازاوه و جوانى
به دهسته وه يه، كاتيک نزيك ده بيتته وه له باخچه ي ماله كه له ده رگا
ده دات و چاوه پي ده كات براده ره كهى بيتته ده ره وه و پيشوازي
ليبكات.. كتوپر كابرايه كه كه ئه م نايناسيئت له ولاوه ئاماژه ي بۆ ده كات
و ده ليئت: به ريز! من خاوهنى ئه و ماله م و من له خاوه نه كه يم كرپوه و
ئه و باخچه يه م ليديروستكرد و پرمركدووه له گول و گولزاري جوان، ئه ي
تۆ ئه وه چييه به دهسته وه؟.. ئا له و كاته دا پياوه كه ته نها يه كه شت به
بيريدا ديئت: ئه ويش ئه وه يه ئه م خاوه ن ماله واده زانيئت ئه و چه پكه
گوله ي كه ئه م خوي هيناويه تي، واده زانيئت له باخچه كه ي ئه و
كردويه تيبه وه و هيناويه تي، يان خوي هيناويه تي، به لام ده يه ويئت له م
باخچه يه ش گولي ديكه ي بخاته سر، له بهرئه وه له و كاته دا له وه لامى
ئه و پرسياره دا ده ليئت: ئه مه گوله و خوم له گولفروشيك له فلان شوين
كرپومه و جوړه كانى ئه وه و ئه وه يه و هيناومه بۆ فلان كهسى هاوپيم،
كه له م خانووهدا ده ژيا... بۆچى ئه و پياوه وه لامه كه ي وا دريژ
ده كاته وه، له كاتيكا ده توانيئت له وه لامى ئه و پرسياره دا ته نها بليئت:
ئه مه چه پكه گوله.. و ته واو؟.. له بهرئه وه ي مه به ست له پرسيارى كابرا
لايه ني ده ره كيى نيبه، به لكو شتيكى ديكه يه، ئه گه رنا كابراي

پرسىيارىكەر دەبىنىت ئۇ ۋە گۈل ۋە دەستىيە ۋە، بەلام لەبەر شىتىكى دىكە ئۇ پرسىيارە دەكات، پىاۋەكەش لە مەبەستى كابرەي پرسىيارىكەر تىدەگات، لەبەرئە ۋە ناليت ئۇ ۋە چەپكە گۈل ۋە بىرپىتە ۋە، بەلكو درىزە بە قسەكانى دەدات..

كەۋاتە، بە بەراۋرد بەم نمونەيە، دەتوانىن بلىين موسا كاتىك ھات بۇ لاي ئاگرەكە، خۇشى دارىكى بە دەستەۋەيە "گۇچانەكەي"، لاي ئاگرەكەش بىگومان دار ھەيە كە بۇ سوتاندن بەكارىيت، جا كاتىك پرسىيارەكەي پەرۋەردگار لەۋكاتەدا بەۋ شىۋەيەيە: ئۇ ۋە چىيە بە دەستەۋە موسا؟ ۋەلامەكە پىر بە پىستەكەش ئۇ ۋەيە كە ھۇكارى بوۋنى گۇچانەكە پوۋنېكانەۋە ۋ ھەر شىتىكى دىكەش پوۋنېكانەۋە كە پرسىيارىيت لە بارەي ھۇكارى ھاتنى بۇ لاي ئاگرەكە، تا گومانى ئۇ ۋە دوۋر بخاتەۋە كە موسا بۇ ئۇ ۋە ھاتىيت بەشىك لەۋ ئاگرە بىبات بۇ خۇي، ئەگەرچى خاۋەنەكەشى لى نىيە.. ئەگەرنا باسكردن لە سوۋدەكانى گۇچانىك، چ پىۋىست دەكات موسا خۇي پىۋە سەرقال بىكات ۋ ۋاز لە بىستنى وتەي پەرۋەردگار بەنىت بۇ باسكردن لە گۇچانەكەي خۇي!!

پرسىيارەكە لە ميانەي ھۇشيارىدانى پەرۋەردگاردا ھاتوۋە، كە بە موسا دەفەر مويىت: ﴿إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِيُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا سَعَىٰ﴾ (۱۵) ﴿فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَرَدَدَىٰ﴾ (طە: ۱۵). (۱۶)، ۋاتە: ئەي موسا (پۇژى دۋايى بەرپوۋەيە ۋ دىت، خەرىكە

كاتەكەى بشارمەوہ تا ھەموو كەس بەرانبەر بە ھەولئى خۆى پاداشت
وہرېگريت، جا ئەى موسا وريابە ئەو كەسەى بپواى بە ھاتنى قيامەت
نييە و شوين ھەوا و ئارەزووى خۆى كەوتووہ. وريا بە پېگريت لئىنەكات
لە بپواپېبوونى، ئەوكات تيا بجيت)..

جا ھينانى پرسىيارەكە يەكسەر بە دواى ئەم ھۆشياريدانەدا، زياتر
ئاماژە دەبەخشيت بەوہى كە پەيوەندييەك لە نيوان ئەو پرسىيارە و ئەو
نەھيەدا ھەيە كە لە ئايەتەكەدا ئاماژەى پيدەكات، كە شوين ھەوا و
ئارەزووكەوتنە.. موسا وا گومانى بردووہ كە ئەم پرسىيارە ماناكەى
ئەوہيە ئەو، واتە موسا، گومانلېكراوہ بەوہى ھاتووہ لە و ئاگرەى كە
خاوەنەكەى لئى نييە، شتېك ببات كە ھى خۆى نييە، يان لە دارەكەى،
يان وەك بلئى خۆراكېك پيداوېستىيەك ببات، لە ناوياندا ئەو گۆچانەى
كە بە دەستىيەوہيەتى لەو كاتەدا لەوانەيە لەوئى ھەلېگرتبېت...
لەبەرئەوہ وەلامەكەيشى لەو كاتەدا وەلامېكى تەواو لۆژىكييە و
يەكانگيرە لەگەل ئەوہى كە لە دەروونى موسادا ھەيە بە تەواوېى..
ديقەت بدەن موسا دەلئيت:

ئەوہ گۆچانەكەمە: واتە خۆم خاوەنېم و لە ھېچ شوينئېك نەمېردووہ.
لە كاتى پۆيشتندا خۆمى دەدەم بە سەردا و خۆمى پئى پاكير دەكەم:
واتە ئەوہ دارىكى سادە و ھاكەزايى نييە تا بتوانم دەستبەردارى بېم،
يان گپى پېوہبنېم تا بەوہ كاروبارى خۆگەرمكردنەوہى پئى پېكبخەم.

ههروه ها گه لای دارانی پئیده وه رینم بۆ په ز و مه پره کانم: وه ک
جه ختکردنه وه له سه ر ئه وه ی که ئه و خاوه نی ئه و گۆچانه یه و له کاتی
کارکردندا سوودی لئوه رده گریت.

ههروه ها چەند کاری دیکه یشی پی ئه نجام ده ده م: واته ئه گه ر ئه و
به لگانه ی که باسکردوه به س نییه، ئه و چەند کاری دیکه یشی پی
ئه نجام ده ده م که سوودم پئیده گه یه نن.

ئا به م شیوه یه موسا هه موو ئه و گومانانه ی پره وانه وه که پئیوابوو
به هۆی هاتنی بۆ لای ئاگره که، بۆی دروستبیت: گومانی بردن (ئه گه ر
دروستبیت بلین: دزیکردن)، گومانی ئه وه ی چاوی بریبیته شتی
که سیک...

ئه مه سه باره ت به که سی پرسیارلێکراو که موسایه (سه لامی خوای
لێبیت).. سه باره ت به که سی پرسیارکه ر، ئه و هۆکاریکی دیکه هه یه
له م پرسیاره ی که له باره ی گۆچانه که وه ده کریت، ئه و هۆکاره ش
په یوه ندیی به مه به ستی هینانی ئه م ده سته وازه وه هه یه له قورئانی
پیرۆزدا له لایه ک و له لایه کی دیکه وه په یوه ندیشی به پرسیارکه ره وه
هه یه، که خوای گه وره یه.

لێره دا ده بینین خوای گه وره له دوایدا ئه م گۆچانه ده کاته به لگه و
په رچوو "موعجیزه" یه ک بۆ موسا، که به هۆیه وه فیرعه ون زه لیل

دهكات و به سهريدا زالّ دهبيت، ههروهه گۆچانهكه له ههموو
قوناغهكاني دواتري چيروكهكه دا پۆلّ دهبيت: له و كاته دا كه گۆچانهكه
فریده دات لای ئاگرهكه، پاشان كاتيك فيرعه ون بانگ دهكات بۆ لای خوا
له كۆشكدا، پاشتر كه له گه لّ جادووبازه كاندا به رانبهر و پوبه پوو
دهبنه وه، دواتر كاتيك له دهرياكه په پینه وه و خۆی و گه له كه ی
پزگاریان بوو، گۆچانهكه ی كیشا به دهرياكه دا، له و كاته شدا كه به
گۆچانهكه له بهرده كه ی دا و بوو به دوازه كانی. جا ئه م گۆچانه نه ك
هه ر بۆ ئیمه ی خوینهر، به لكو بۆ مووساش (سه لامی خوا ی لیبت)
هه لگري هه موو په گه زه كانی چيروك بوو، هه ر له: ته شويق و وروژاندن و
ململانی و گری، تا ده گاته ئه نجام و چاره سه ر.

خوا ی گه وده ئه م پرسياره ی له مووسا كرد، تا هه رچیه ك مووسا به
خه یالیدا بیت له باره ی گۆچانهكه یه وه بیلیت، تاییه ت به سوود و
ئه ركه كانی، پاشان كتوپر به شیوه یه کی موفاجیی، ئه وه ی به خه یالی
مووسادا نه هات و هه رگیز بیری بۆی نه ده چوو، به گۆچانهكه ی بیكات،
خوا پیتی فه رموو و نیشانی دا، كه بوونیه تی به مار، له به رئه وه پتیوست
بوو مووسا به و ورده کارییه وه هه موو ئه و شتانه له باره ی گۆچانهكه یه وه
بلیت.. جا ئه م حیواره بچووكه له باره ی گۆچانهكه وه هه ر له سه ره تای
چيروكه كه دا هاتوو تا ببیته پیشه کییه ك بۆ ناساندنی گۆچانهكه و

ئاماژەدان بەوەی گوێگر و خوێنەر جەخت بکەنە سەر ئەم گۆچانە،
 لەبەرئەوەی لە داھاتوودا ئەو گۆچانە دەبێتە ھەڵسورپێنەری چیرۆکەکە و
 لە چەندین شوێنی دیکەدا دێتەوہ بەر باس... ئیتەر بەمشێوہیە ھەموو
 پێشەکییەکی چیرۆکە قورئانییەکان ئەو ئەرکەیان ھەیە.
 بەمجۆرە بۆمان دەردەکەوێت، کە بە وردیی باسکردن، یان بە کورتی
 براندنەوہی باسیک لە چیرۆکە قورئانییەکاندا، مەبەستی وردی لە
 پشتمەوہیە کە پەییوەندی بە بنیاتی چیرۆکەکەوہ ھەیە.

دهروازه‌ی دووهم

جووئه‌کردن به رووداو و بازدان به‌سهر

رووداودا له چیرۆكه قورئانییه‌كاندا

بەشى يەكەم:

جۆلە و بزاوتى رووداۋەكان لە "حيوار" و "گىرپانەۋەدا"

بە شىۋە يەكە گشتى، رووداۋە لە چىرۆكە ھونەرىيەكاندا بە دوو شىۋە دەجولتەنرەت: رىگەي يەكەم: رىگەي "گىرپانەۋە"، كە برىتتەيە لە باسكردنى پووداۋە كەس و ھەست و سۆز و ھەلچوون و شوپىن و كات و ھەرچى پەيۋەندىدار بىت بە چىرۆكەكەۋە، واتە لە رىگەي باسكردنەۋە. رىگەي دووھەم، پىگەي "حيوار و وتوۋىزە"، كە تىايدا كاراكتەرەكانى چىرۆكەكە دەدوۋىن.

پىۋەرى كوالىتى باشى چىرۆكە لە ھەردوو شىۋازەكەشدا برىتتەيە لە دووشت:

يەكەم: تواناى جولاندنى پووداۋەكان و وروژاندنىان لە قوناغە جۆرەجۆرەكانى چىرۆكەكەدا.

دووھەم: پوونكردنەۋەي ماناكان لە چىرۆكەكەدا بە وردىي بەبى كەموكۆپى و بەبى درىژدادپىي.

ئەۋەيشى كە زۆر گرنگە لە چىرۆكەدا بە گشتى، كارىگەرىي ئەو دوو شىۋازەي چىرۆكە لەسەر "گرى" و "پووداۋە" لە چىرۆكەكەدا.

ئەنجا با بىين بى چىرۆكە قورئانىيەكان:

لە چیرۆکە قورئانییەکاندا ململانی و بەرگری لە وتووێژەکاندا دەبینین، کە ئەو بەرگری و ململانییە لە نێوان کاراکتەرە قسەکارەکانی ناو وتووێژەکاندا روودەدات و پال بە رووداوەکانەو دەنێت بۆ گەشتە تروپک.. بەمەش کاراکتەرەکان دەبنە دوو بەرە، بەرە یەکی بەهێز و بەرە یەکی بیهێز و بیتوانا، کە بەوەش رووداو دروست دەبێت و پەرە دەسەنێت و دەگاتە لوتکە، کە بە سەرکەوتنی یەکیک لەو دوو هێزە، چیرۆکە بە پایان دەگات.

جا تا چەندێک هێزی ململانی بەهێز بێت لە نێوان لایەنەکانی چیرۆکەکاندا، هێندەش بەرگری لە نێوانیاندا زیاد دەکات، بەلام لاوازی ئەم هێزە و نەبوونی بەرگری لە وتووێژدا، بەلگە نییە لەسەر لاوازی بنیاتی چیرۆکەکان، بەلکو لەوانەیە پێویست بێت بەو شیوەیە رووداوەکان بپۆن، بەهۆی بەهێزی لایەنیکی ناو حیوارەکان، لەبەرئەوە لە ناو قورئاندا چەند جۆری چیرۆک دەبینین، بەلام سەرەتا با چیرۆکە قورئانییەکان لە پەڕی حیواری لەم جۆرانەو، پۆلێن بکەین بۆ چیرۆکەکان (یان دیمەنەکان) ی پێش زەمان و مەکان، واتە کاتی دروستکردنی گەردوون و دواتر، هەروەها چیرۆکەکانی سەر زەوی و ژبانی دونیا، وە سێهەمیش چیرۆکەکان (یان دیمەنەکان) ی پاش کۆتاییهاتنی ژبانی دونیا.

یه کهم: چیرۆکه کانی پێش دروستبوونی کات و زهههه:

۱- هه ندیكجار له م چیرۆكانه دا به هوی به هیزی لایه نێکی ناو حیوار، هیزی به رگرییکردن نامینیت و هه ر له یه کهم ده رکه وتنی حیواره که وه گیانی ته سلیمبون و ملکه چی بو لایه نی به هیزی حیواره که، ده رده که ویت. دیقه تی نه م حیواره بده: ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَىٰ السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ (فصلت: ۱۱) واته: (پاشان ویستی ئاسمان پێکبخات و دروستی بکات له کاتی کدا که دوکه ل بوو، جا به ئاسمان و زه وی فه رموو: فه رمان به ردار و ملکه چ بن، به خوشی خۆتان یان به زۆر بتان خه مه ژێر ده سه لاتێ خۆمه وه؟! هه ردوولا خێرا وتیان: ملکه چی تۆین و چۆن ده فه رمویت وا ده که یین)، حیوارێک له نێوان په ره رده گاری به هیزو به توانا، له گه ل ئاسمان و زه وی، به لام نه مه ی دواییان هیزیان نییه و به وه ش ململانی دروست نابیت، به بێ به رگرییکردن لایه نی دووه می حیوار ته سلیم ده بیت و ملکه چ ده بیت، نه وه ش به یه ک وشه: ﴿طَائِعِينَ﴾.. ملکه چین..

یان سه یری نه م حیواره بکه: ﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا﴾ (الأعراف: ۱۷۲) واته: (یادی نه و کاته ش بکه ره وه که په ره رده گارت پشتاو پشستی نه وه ی ئاده می کو کرده وه و کردنی به شایه ت به سه ر خۆیا نه وه: ئایا من په ره رده گاری ئیوه نیم؟! هه موو وتیان: به لێ

شایه تیمان داوه "که تو په روگردگارمانیت". لایه نی یه که م: په روگردگاری خاوه ن توانا و به هیژ، لایه نی دووهم: وه چه کانی ئا دهم که هیشتا له جیهانی په نهان و غه پیدا بوون.. ده بینین چیرۆکه که درێژه ناکیشیت و زوو به ړنگای ملکه چبوونی لایه نی دووهم یه کلا ده بیتـوه، حیواره کهش کورت و پوخته، به دوو وشه کوتایی دیت: ﴿بَلَىٰ شَهِدْنَا﴾.. به لای شایه تی ده دهین که تو په روگردگارمانیت..

به لام نه گهر خوی گه وره بیه ویت بر و میقداریکی دیاریکراو، بزارده و پیداچوونه وه و ئیختیار، بیه خشیت به لایه نی به رانبر، ئه وا شیوازی حیوار و وتووێژه که که مێک ده گوریت، وه ک له چیرۆکی دانانی جینشیندا که خوی گه وره تا ناستیکی دیاریکراو ئیختیاری داوه به فریشته کان و ئه وانیش وه لای په روگردگار ده ده نه وه و له کوتاییدا ده گه نه حاله تی ته سلیمبوون و ملکه چی بۆ فه رمان و بریاره که ی خوی گه وره .

۲- به رز و نزمیی پووداو، هه ندیکجار په یوه سته به بار و هه سستی قسه که ره وه، هه ر قسه یه کیش پال به پووداوه که وه ده نیت بۆ گه یشتنه ترۆپکی چیرۆکه که.. دیقه ت بفه رموون بۆ ئه م چیرۆکه ی ئیبلیس و بیفه رمانیکردنی په روگردگار له کړنووشبردن بۆ ئا دهم: ﴿قَالَ يٰٰكَائِلُ مَا

لَكَ اَلَّا تَكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ ۝۳۲﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدْ لِمَشْرِحَ خَلْقَتُهُ مِنْ صُلَٰصِلٍ مِّنْ حَمَلٍ مَّسْنُوْنٍ ۝۳۳﴾ قَالَ فَاَخْرِجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ۝۳۴﴾ وَاِنَّ عَلٰٓيْكَ اللَّعْنَۃَ اِلٰٓى يَوْمِ الدِّیْنِ ۝۳۵﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِیْ اِلٰٓى یَوْمِ یُبْعَثُوْنَ ۝۳۶﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ۝۳۷﴾ اِلٰٓى یَوْمِ

أَلَوْفِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ
 ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ
 عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ (الحجر: ٣٢ -
 ٤٢). واته: (ئەوسا خوا فەرمووی: ئەی ئیبلیس، ئەو بە بۆلەگەل
 کەپنوشبەراندانیت؟ شەیتان لە وەلامدا وتی: من ئەوەندە (نزم و
 بچووک) نەبووم کەپنوش بەرم بۆ بەشەرێک کە تۆ پێشتر لە قورپێکی
 پەشباو و ترشاو دروستکردووە؟ خوا فەرمووی: کەواتە دەرجۆ لێرە،
 چونکە بە پاستی تۆ نەفرینلێکراویت. بەپاستی نەفرینی خوات بەردەوام
 لەسەرە هەتا پۆژی دواپی. شەیتان وتی: پەرەردگار، مۆلەتم بدە هەتا
 ئەو پۆژە ی هەمووان زیندوو دەکێنەو. خوا فەرمووی: دە تۆ لە
 مۆلەتدراوانیت. تا پۆژی کاتە دیاریکراو و زانراوەکە. ئیبلیس وتی:
 پەرەردگارم، مادەم بە هۆی ئەم ئینسانەو منت سەرلێشیواو کرد،
 شەرت بێت لە زەویدا هەموو گوناھ و لادان و تاوانێکیان لا جوان و
 شیرین بکەم و هەر هەموویان سەرلێشیواو و سەرگەردان بکەم. بێجگە
 لە بەندە پوختە و دڵسۆزەکانی خۆت نەبێت. خۆی گەورە فەرمووی: ئا
 ئەو پێگە و پێبازیکی پاست و دروستە، هەر بۆ لای من دێت و هەر من
 چاودێری دەکەم. بەپاستی بەندە چاک و پاکەکانی من بە تۆ فریو
 نادرین و تۆ هیچ دەسەلاتێکت نییە بە سەریاندا، جگە لەوانەی کە
 شوێنت کەوتوون لە سەرکەش و یاخی و سەرگەردانەکان).

دېقه ت بفرموي، سهره تا ئېبليس که سهرېنچي دهکات له فرمانه که و به نيازي کړنوش نه بردنه به خو به گوره گرتنه وه ده لیت: من کړنوش نابهم بؤ مړوښک که له قورپ دروستت کردوه، به لام پاش که مېک له حيوار ووتووږه که سهر ده که ين ئېبليس لاواز و ملکه چ له به ردهم په روه ردگاردا ده پاپته وه و ده لالته وه به وشي "رب" و ده لیت په روه ردگارم بمه پته روه تا پوږي قيامت، دووباره که خواي گوره داواکي ليوه رده گریت و نه وه له ی پدیده دریت، جاريکی دیکه گياني خو به زلزانين ده یگریتنه وه و گياني ياخي بون تيايدا ده بووږتته وه و پايده گه يه نیت که: ده بیت نه وه کاني نادم به له تينم و سهریان لېبشيوينم... ﴿لَا زَيْنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا غَيْرُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾.

دووم: چیروکه کانی سهر زهوی:

یه که مین چیروک که پووداوه کانی له سهر زهویدا پوویداوه له قورئاندا، چیروکی دوو کورپه که ی نادمه من (سه لامی خواي لیبت). (جی تی بی بی بیه چیروکیکی دیکه له قورئاندا هیه که له پووی کاته وه پیش نه م چیروکه ی دوو کورپه که ی نادمه من، به لام زیاتر له په ند ده چیت، نه که له ووتووږ، نه ویش نایه تی ۸۹ و ۹۰ ی سوورده تی - الأعراف ۷). چیروکه که به مشیوه یه یه: ﴿إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِن بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِنَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَبْنِئَ دَارًا مَقَامًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ﴾.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَعَالَى إِنَّكُمْ كُنْتُمْ عِنْدَهُ خَائِفِينَ ﴿٢٧﴾ (المائدة: ٢٧-٢٩) واته: (به سهرهات و هه والی دوو کورپه که ی ئاده م بۆ ئه و خه لکه بخوینه ره وه که: به راستی پوویداوه، ئه وه بوو کاتیک هه ردووکیان قوربانیان کرد، له یه کیکیان وهرگیرا و له ویتریان وهرنه گیرا، به براکه ی وت: هه ر ده تکوژم. ئه ویش له وه لامی هه پره شه کهیدا وتی: خوی گه وره ته نها له پاریزکاران قوربانی و چاکه وهرده گریت. سویند به خوا، ئه گه ر تو ده ست دریز بکه ی ت بۆ من بۆ ئه وه ی بمکوژیت، من ده ست دریز ناکه م بۆ تو، بۆ ئه وه ی بتکوژم، چونکه به راستی من له سزاو تۆله ی خوا، په روه ردگاری جیهانه کان ده ترسم. به راستی ده مه ویت به گوناھی من و گوناھی خویشته وه بگه ریخته وه، ئه وجا ده بیته نیشته جیی ناو ناگر، هه ر ئه وه شه پاداشتی سته مکاران).. دیقه ت بفرموون به پیزان، له م وتووێژه دا "قابیل" ی بکوژ ته نها یه ک وشه ده لیت، به لئ ته نها یه ک وشه، به لام چ وشه یه ک: (لَأَقْتُلَنَّكَ)، به که سی به رانبه ری ده لیت: ده تکوژم... به دریزایی ئه وکاته ی که که سی به رانبه ری واته "هابیل" ی برای، ده یه ویت هه ست و سۆزی پابکیشیت و ترسی خوی ده خاته وه بیر و یادی دۆزه خی ده خاته وه، سا به لکو په شیمان بیته وه، به لام ئه م به کین و بوغزه وه گوئی له قسه کانی هابیل گرتووه و هیچ نالیت، به لکو له کوتاییدا براکه ی ده کوژیت و ده بیته یه که م پووداو له سه ر زه ویدا، پاشان له دوا نه مانی لایه نی یه که می حیواره که، قابیل په شیمان

دهبیتوه و قسه‌ی دووه‌می دهکات: ﴿يَوَيْلَیْٓ اَعْجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِثْلَ هَٰذَا الْغُرَابِ فَأُوْرِیْ سَوَءَٔ اَخِیْ﴾ (المائدة: ۳۱) واته: (هاوار له من، تایا نه‌وه من نه‌متوانی وه‌کو شه‌وقه‌له‌په‌شه بکه‌م و به‌قه‌ده‌ر شه‌وم لیته‌هات تا لاشه و عه‌یب و عاری براکه‌م بشارمه‌وه)...

نه‌وه‌ی له‌م چی‌وکه‌وه به‌دی ده‌کریت، خیریایی رووداوه‌کانه، که هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه به‌ره‌و لوتکه ده‌چیت، تیایدا په‌گه‌زی شه‌ر "قسه‌ی که‌مه و کرداری نۆره" و په‌گه‌زی چاکه به‌زمانی که‌سیکی ژیر و عاقل ده‌دویت، به‌لام هه‌ندی‌کجار قسه‌ی ژیرانه سوودی نابیت! نه‌مه جگه له‌وه‌ی که وه‌سفکردنی بابه‌ته‌که له‌پی گیرانه‌وه‌وه که له‌ناو‌پری قسه‌کاندا هاتووه، له‌وپه‌ری کورته‌پیدایه و به‌کورتترین وشه‌گوزارشتی له‌نۆرت‌ترین واتا کردووه: ﴿وَاَتْلُ عَلَیْهِمْ نَبَآ اَبْنٰیٓ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبٰنًا فَتُقْتِلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ یُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ﴾ (المائدة: ۲۷)، به‌وپه‌ری ئاسانی و ساده‌یی و به‌وشه‌گه‌لیکی که‌م گوینگر ده‌گه‌یه‌نیته ناوجه‌رگه‌ی پووداوه‌کانه‌وه، پاشان به‌یه‌ک وشه (لَاَقْتُلَنَّکَ) ده‌مانگه‌یه‌نیته لوتکه‌ی خویناویی چی‌وکه‌که، هه‌ناسه له‌به‌ر گوینگر ده‌پریت به‌وه‌ی بزانی‌ت کاردانه‌وه‌ی به‌ران‌به‌ر چیه، که به‌هیمنی و له‌سه‌رخو‌یی قسه ده‌کات و به‌وه‌ش هه‌ناسه‌سواریی گوینگر که‌مه‌ده‌بیتوه و هیور و دلنیا ده‌بیتوه، تا کوتایی دیت.. پاشان جاریکی دیکه پۆلی "گیرانه‌وه" دیته پیشه‌وه و باسی براسته‌مکاره‌که ده‌کات و وشه‌ی

﴿ فَطَوَّعَتْ ﴾ دههینیت (واته دهروونی قابیل کوشتنی هابیلی لا شیرین کرد)، بهوش بهیهك وشه باسی نهو ململانییهی کردوه که له دهروونی قابیلدا هه بووه، نهگه رنا بهبی هیچ پرۆسهیه کی "شیرینکردن" براکهی دهکوشت و دهبرایه وه، ههروه ها بهلگهی نهوهی قابیل له ناخی خۆیدا له ململانییدا بووه، نهو په شیمانیهیه که دهسته جی پاش کوشتنی براکهی، بهسهریدا دیت.. "شیرینکردن" ی کوشتنی براکهی له لایه ن دهروونی خۆیه وه، بهلگهیه لهسهر نه بوونی هیچ کاراکته ریکی دهره کی که کاری تیکرد بیت بۆ کوشتنی براکهی، وهك شهیتان بۆ نمونه .. ههروه ها حیوارة کهش هیچ دهستوهردانیکی پهگه زی غهیبی نامرۆیی تیدا نییه، جا چ خوای گهره خۆی بیت، یان فریشتهکان، یان شهیتان، نه مهش پتویسته بهو شیوهیه بیت تا بهلگه بیت لهسهر "سهربه خۆبوونی مرۆڅ لهسهر زهوی و بهرپر سبوونی خۆی له کارهکانی خۆی".

سیههم: نهو چیرۆکانهی که له پاش ژیا نی دنیا روو دهدهن:

نهو چیرۆکانهش چه ند بهشیکن، بهلام به شیوهیه کی گشتی نهو کاته نهو چیرۆکانه روو دهدهن که هه موو شتیک کۆتایی هاتووه و هه رکه سه گه یشتوو ته سه ره نجامی خۆی، هه ندیک دلنیا بوون له چاره نووسی خویان و به هه شت جیگه یانه، هه ندیکی دیکه یان هیشتا ئومید دیکیان

ماوه، هه‌ندیکی دیکه‌یان په‌تی ئومیدیان پچراوه و له‌وپه‌ری په‌شیمانیدان.

سه‌باره‌ت به‌ جوړی به‌که‌م که‌ ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ یشتوونه‌ته‌ به‌ه‌شت،
خه‌زنه‌دارانی به‌ه‌شت پێیانده‌لێن: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طَبَقًا فَاَدْخُلُوهَا
خَالِدِينَ﴾ (الزمر: ۷۳)، واته‌: (دروود و سلاوتان لیبیت، ئیوه‌ پاک و
خاویئن، که‌واته‌ فرموی بچه‌ ناو به‌ه‌شته‌وه‌، هاوپی له‌گه‌ل ژیا‌نی
هه‌میشه‌یی و نه‌ب‌راوه‌دا)، ئه‌وانیش وه‌لامیان ده‌ده‌نه‌وه‌: ﴿وَقَالُوا
الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَهُ، وَأَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ
فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَمِلِينَ﴾ (الزمر: ۷۴) واته‌: (ئه‌وسا ده‌لێن: سوپاس و
ستایش بۆ ئه‌و خواجه‌ی، که‌ به‌لێنی خۆی بۆمان برده‌سه‌ر و کردینی به‌
خاوه‌نی سه‌رزه‌مینی به‌ه‌شت و له‌ هه‌ر شوێنیک و له‌ هه‌ر جێیه‌کی‌دا
بمانه‌وێت سه‌ربه‌ستانه‌ ژیا‌ن ده‌به‌ینه‌سه‌ر، ئای چه‌نده‌ پاداشتی
تیکۆشه‌ران و خه‌باتکاران چاک و پاک و به‌نرخه‌)، سوپاس بۆ ئه‌و
خواجه‌ی که‌ به‌لێنه‌کانی خۆی به‌ده‌یه‌ینا... هه‌روه‌ها فریشته‌کان پێیان
ده‌لێن: ﴿بَشِّرْكُمْ الْيَوْمَ حَسْبَتْ لِيَوْمِ نَحْنُهَا الْاَنْهَرُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (الحديد: ۱۲) واته‌: (مژده‌ی ئیوه‌ ئه‌م‌پۆ باخه‌کانی
به‌ه‌شته‌ که‌ چه‌نده‌ها پووبار به‌ ناویاندا ده‌پوات، هاوپی له‌گه‌ل ژیا‌نی
هه‌میشه‌یی و نه‌ب‌راوه‌ تیا‌یدا، ئا ئه‌وه‌یه‌ سه‌رکه‌وتن و سه‌رفرازی که‌وره‌ و

بئى سنوور)، مژده تان لىبىت لەم بەهەشتە .... ھەروەھا لە حيوارىكى دىكە دا دەلەين: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولُنَا بِالْحَقِّ﴾ واتە: (سوپاس و ستايش بۆ ئەو خواپەى كە ھىدايەت و پىنمووى كردهن بۆ ئەم جىگە و پىگە خوشە، ئەگەر ئەو خواپە ھىدايەت و پىنمووى نەكردىنايە ھەرگىز پىگەى ھىدايەتمان نەدەزانی و ئەم پادا شتەمان وەرنەدەگرت، بە پاستى پىغەمبەرانى پەروەردگارمان بە ھەق و پاستى ھەتەن) ... دواتر پىيان دەوترىت: ﴿تِلْكَمُ الْجَنَّةُ أَوْرِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (الاعراف: ۴۳) واتە: (ئەو ئەو بەهەشتەى كە پىتاندرەو بە ھۆى ئەو كار و كردهوانە كە ئەنجامتان دەدا).

ئەوھى جىيى تىيىنىيە لەم حيوارانەى ئەھلى بەھەشتدا، ئەمانەى:

۱- حيوارى ھەردوولا، فرىشتەكان و ئەھلى بەھەشت، زياتر دەربىرىنى ئاشتى و دلنبايى و ھىمنىيە، كە ئىتر ھىچ ترس و بىمىك نەماو لە دواپەو، وە بىخەم بوون و كۆتايى ھەموو شتىك ھاتوو.

۲- ئەم حيوارانە، زياتر وەك حيوارەكانى جۆرى يەكەمى ئەو چىرۆكانەى ئاسمانە، كە لە بارەى دروستكردنى گەردوون و خەلقى ئادەم و دانانى جىنشىنەوە باسمانكرد، كە ھەمووى تەسلىمبوون و ملەكەچبوونە بۆ پەروەردگار، كە دەنگى كەسىكە بەللىنى شتىكى

پیدرابیت و دواتر به زیاده وه به لینه که ی بینیبیتته وه، له بهرئوه ده لیت:
 الحمد لله... ئەم ملکه چبوونه ئاسانتر و ساده تر دیته پێشه وه به
 بهراورد به و ملکه چبوونه ی که له چیرۆکه کانی پۆلینی یه که مدا باسکران
 له خه لقی ئاده م و دانانی جینشیندا.

سه باره ت به جوړی دووهم، که ئەو که سانه ن که ئەهلی دۆزه خن،
 زیاتر حیواره که له نیوان ئەهلی دۆزه خ له لایه ک و فریشته کان و ئەهلی
 ئەعراف (له نیوان به ههشت و دۆزه خدا) و ئەهلی به ههشتدایه، واته
 کاراکته ری سه ره کی تیایاندا ئەهلی دۆزه خه له به رانه ر فریشته کان و
 ئەهلی ئەعراف و ئەهلی به ههشتدا.. هه موویشی زیاتر گیانی په شیمانی
 و ئاواخواستنی بیسوود زاله به سه ر حیواره کاندا: ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ
 صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾ (فاطر: ۳۷) واته: (خوایه
 ده رمانبھێنه له دۆزه خ مه رچ بیت کاری چاکه بکه یین...)،
 په روهردگاریش پێیان ده فه رمویت: ﴿أَلَمْ تَكُنْ ءَايَتِي تُنْزِلُ عَلَيْكُمْ فُكْرًا مِّنْ
 تُكَذِّبُون﴾ (المؤمنون: ۱۰۵)، واته: (ئایا ئایه ته کانی من
 نه ده خوینرانه وه بۆتان، به لام ئیوه به درۆتان ده زانی؟).. پاشان هاوار بو
 خوا ده به ن و ده لێن: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾
 رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾﴾ قَالَ أَخْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾
 (المؤمنون: ۱۰۶ – ۱۰۸)، واته: (ده لێن: په روهردگارا نه گبه تی و
 نه هامه تی (به دبه ختی و نه گبه تیمان) سه رشانی گرتین و زال بوو

به سه رماندا ئیتمه که سانئیکی گومرا بووین. په روه ردگارا له ناو ناگری
 دوزخ و سزا که یدا دهرمان بهینه نه گهر جاریکی تر گه پاینه وه (بو
 گومراپی) نه وه ئیتر دیاره که ئیتمه که سانئیکی سته مکارین. خوای
 گهره له وه لامیاندا دهغه رمویت: بی دهنگ بن و دهمتان داخن،
 قسه شم له که لدا مه که ن....). ئیتر به مشیویه زهلیل ده بن (وه که له
 سوورده تی قه له م و مه عاریجدا باسیان کراوه)، هیچ کاریکی چاکه یان
 نه کردووه تا مردن یه خه ی گرتوون (سوورده تی موده سیر: ۴۶)،
 په شیمانی دایانده گریټ (سوورده تی یونس: ۵۴، سه به ۴: ۳۳)، تا ده گاته
 نه وه ی ناگزکی ده نینه وه و قسه ده که ن و ژاوه ژاو ده نینه وه له کاتیکیدا
 پییانوتراوه قسه نه که ن: ﴿ هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ۖ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ
 فَيَعْدِرُونَ ﴾ (المرسلات: ۳۶) واته: (نه مړو ئیتر نه و پوزده یه که قسه یان
 نه ماوه و ورته یان لیڼایه ت. مؤله تیش نادریڼ پاکانه بکه ن)، هر له بهر
 نه و قسه و ناگزکیانیه که نه هلی دوزخ به نه هلی مونا قه شه و
 ده مه ده می ناسراون: ﴿ إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴾ (ص: ۶۴)،
 له کاتیکیدا نه هلی به هه شت: ﴿ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لِقَاءً وَلَا تَأْتِيًا ۖ إِلَّا قِيلًا
 سَلَمًا سَلَمًا ۖ ﴾ (الواقعة: ۲۵-۲۶) واته: (هیچ جوړه قسه یه کی
 نابه جی و نادروست و نارپک نابیستن و یه کتریش گونا هبار نا که ن، جگه
 له وتنی سلاو و وه لامدانه وه و قسه ی خوش نه بیټ)، ﴿ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا

لَعَوْا إِلَّا سَلَمًا ﴿٦٢﴾ (مریم: ۶۲) واتە: (ئەوسا لەوێ هیچ گوفتاریکی نابەجێ نابیستن، جگە لە سلاوکردن)، ﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾ (یونس: ۱۰) واتە: (چاک و چۆنیشیان لەوێ سەلامکردنە). ھەموو قسە و باسیان ھەر ناشتی و سلاو و ھێمنی و قسە ی جوان و پێکوپێکە... کەواتە پەرگەزی "بەرگریکردن" کە ھۆکاری دروستکردنی مەملانێی ناو چیرۆکە بە گشتی، لە ناو ئەھلی بەھەشتدا بەدی ناکرێت، قورئانی پیرۆز لە چیرۆکەکانیدا لە بارە ی ئەھلی بەھەشت ھەمیشە بە کەسانێکی ھێمن و لەسەرخۆ و پازی و دلتیا باسیان دەکات، لە بەرانبەر دا ئەھلی ئاگر ھەمیشە لە مەملانی و ناتۆقرەبیدان...

سەرئەنجام:

ھەندیکجار لە ناو ھەڵبژێردا، دیمەنێکی باسکردن "وہسف" دیتە پێشەوہ، ئەم دیمەنە ھەلگری جۆرەھا کاریگەرییە لەسەر رێپرەوی گشتیی چیرۆکە، بۆ نموونە لە چیرۆکی نوح و کورەکیدە لە کاتی لافاوەکەدا، چەند حیوار و وتووێژێک لە نێوانیاندا روودەدات و دواتر کورەکە ی دەخنکێت و پاشان دوا ی لافاوەکە نوح تکا لە خوا دەکات کە کورەکەیشی لە خانەوادە ی خۆ ی بووہ بۆچی خنکا و پاشان وہلامی پەرورەدگاری بۆ دیتەوہ لەو بارەوہ... بەلام لە ناو ئەم حیوارە زۆرانەدا، یەك ئایەت وەك دیمەنێکی باسکردن "وہسف" ی پەرەشەکە ھەیە کە ئەوپەری کاریگەری لەسەر رێپرەوی پووداوەکان لە ناو

چیرۆکه که دا، داناوه. خۆای گه وره دهفه رمویت: ﴿وَقِيلَ يَتَّزِشْ أَيْلَى

مَاءٍ لِّكَ وَيَسْمَأُ أَقْلَى وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ

بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾﴾ (هود: ٤٤) واته: (ئه وجا گو ترا زه مین ئاوت

هه لقو پینه، به رزایی به س ببارینه، ئاو پۆچوو به ناخی ئاخدا، کار سه ری

گرت، له سه ر جودی له نگه ری گرت، ئه وجا گو ترا: تارن ئه وانه ی

ناهه قیکارن)... بۆ له ناو ئه و حیوار و وتووێژه زۆرانه دا ئه م دیمه نی

باسکردن و گێڕانه وه یه دیته ناوه وه؟ له بهر دوو هۆ: یه که م:

په و نه کردنه وه ی توانا و قودره تی خۆای په ره ردگار له کۆتاییه یان به م

ناپه هه تی و شله ژاوییه ی دنیا، به هۆی لافاوه که وه، ته نها به چه ند

وشه یه کی که م... (يَتَّزِشْ) (وَيَسْمَأُ).. وه که جه خه کردنه وه له سه ر

توانا و هێزی خۆی له وشه کانی "کن فیکون" دا..

دووه م: ئه م دهسته واژه کورت و پوختانه، بۆ بازدانه به سه ر ئه و

کاره ساته قورس و گرانه ی که لافاوه که هیناویه تی، وه که بلیی هیه

نییه، واته هه موو ئه و کاره ساته ی لافاوه که دروستیکردوه، شتیکی

هیجه و به یه که وشه کۆتایی پیدیت.. ئه وه ی گرنگه به شه کانی دیکه ی

په و داوه که یه که سه لمینه ری ئه وه ی ئیمان له باوک و کورپیتی گرنگتره،

با نوح، پیغه مبه ر بیت، که کورپه که ی بیباوه ر بوو، په یوه ندیه که

ده پچریت.

ههروه ها ده رخه ری ئه وه یه که پیغه مبه رانیش چه نده قورباننیا
داوه له پیناو ئه م ئاینه دا، چه نده ماندوو یون، چه نده ئازاریان
چه شتووه، وه تۆش ئه ی محه مده ئارام بگره له سه ر ئه و نا په حه تییا نه
وهك چۆن ئه وان ئارامیان گرت... واته کاره ساتی لافاوه که، هیچ نییه
به رانه به به و پووداوه گرنگانه ی دیکه که له ناو چیرۆکه که دا هاتوون.

له لایه کی دیکه وه با بپرسین، ئه م پرسته یه، که له ناو بپی چیرۆکه که دا
هاتووه، بۆچی باسکراوه؟ بۆ درێژه به چیرۆکه که نه دراوه به بی ئه م
دێره؟ له وه لامدا ده لێتین: باسنه کردن و لابردنی ئه م دێره ده بووه هۆی
تیكدانی چیرۆکه که، له چه ند پوویه که وه: له لایه که وه به لگه یه له سه ر
ئه وه ی کاره ساتی لافاوه که چ به گه وره بوونی و چ دواتر به نه مان و
کۆتاییه اتنی، کاره ساتی کو په که ی له بیرى نوح پیغه مبه ر نه برده وه و
هر باسی ده کرد تا خوا ی گه وره پیی فهرموو: ئه و له خانه واده ی تۆ
نییه.. به وه ش په رده به سه ر ئه و دیمه نه دا داده درێتته وه...

له لایه کی دیکه وه، ئه گه ر ئه م دێره باسنه کرایه، که س نه یده زانی
ئه و هه موو ئاوه که بووه هۆی دروستبوونی لافاوه که، چی لێهات؟ ئه ی
که شتییه که چی لێهات؟ به لام به م چه ند ده سه وازه کورت و پوخته،
وه لامی هه موو ئه و پرسیارانه ی دایه وه و سوودیشی به رێ په وی
پووداوه کان گه یاندووه.

بەشى دووھەم

بازدان بە رووداو لەرێی تێپەراندنی کات و شوینەو

هەندێک چیرۆک ھەیە لە قورئانی پیرۆزدا، تاییبەتمەندیی خۆی ھەیە، ئەوەش بریتییه لە: بڕینی دیمەنێکی چیرۆکەکە و بردنی خۆینەر بۆ دیمەنی دیکەی دواتری، کە لە پووی کات و شوین "زەمان و مەکان" ەو نێوانیان زۆرە. واتە گواستەووە لە دیمەنی یەکەمەووە یەکسەر و دەستبەجێ بۆ ناو رووداوێکە دیمەنی سێھەم، بە جۆریک دیمەنی دووھەم، واتە ھەموو کات و شوین، دەپێچیتەووە و دەیخاتە لاوە و خۆینەر دەگوازیتەووە بە جۆریک کە ھەستناکات ھیچ شتێک لە رووداوێکە قرتابێت، یان کە موکوپییەک لە گێڕانەووەکەدا ھەبێت. واتە کۆتایی دیمەنی یەکەم، دەبێتە سەرەتای دیمەنی سێھەم و خۆینەر بە شیوەیەکی لەپر (موفاجیی - سورپرایز) دەپەریتەووە بۆ دیمەنی سێھەم.

یەکەم: بازدان بە تێپەراندنی "شوین":

نموونەی یەکەم: دیارترین نموونەی لەم جۆرە، چیرۆکی سەرورمان موسایە لە سوورەتی "طە"، دیمەنی یەکەمی چیرۆکەکە: لە دۆلی پیرۆزی "طوی" "الوادی المقدس" روودەدات، کە تیایدا وتووێژێکی درێژ لە نێوان موسا (سەلامی خواي لیبیت) لەگەڵ پەرورەدگاری بەرز و بلەندا پوودەدات.

دیمه‌نی دووهم: پویشتنی موسایه بۆ میسر و به دیدار شادبوونه‌ی هاروونی برای و به‌یه‌که‌وه‌چوونیان بۆ لای فیرعه‌ون.
 دیمه‌نی سیهم: پووداوه‌کانی کۆشکی فیرعه‌ونه، که وتووێژی نیوان موسا و هاروون له لایه‌ک و فیرعه‌ون له لایه‌کی دیکه‌وه، پووده‌دات..
 به‌لام ده‌بینین له‌ ئایه‌ته‌کاندا، دیمه‌نی دووهم باس‌نه‌کراوه و پاسته‌وخۆ کۆتایی دیمه‌نی یه‌که‌م کراوه به‌ سه‌ره‌تای دیمه‌نی سیهم، به‌بی‌هه‌ستکردن به‌ پچرانی چیرۆکه‌که‌.

نه‌جا با سه‌یریکی ئایه‌ته‌کان بکه‌ین: ﴿ اذْهَبْ اَنْتَ وَخُوكَ شَايِقًا وَلَا تَبَا فِي ذِكْرِي ۝۱۲ اذْهَبَا اِلَىٰ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰ ۝۱۳ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئَا لَعَلَّهٗ يَنْذَكُرُ ۝۱۴ اَوْ يَخْشٰۤى ۝۱۵ قَالَ رَبَّنَا اِنَّا نَخَافُ اِنَّنِي مَعَكُمْ اَسْمَعُ وَاَرٰى ۝۱۶ فَاٰتٰىهُ فَقَوْلًا اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ اِسْرٰٓءٰیْلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِبَآئِرٍ مِّنْ رَبِّكَ ۝۱۷ وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ اَتَّبَعَ الْهُدٰۤى ۝۱۸ اِنَّا قَدْ اُوْحِیْ اِلَيْنَا اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰی مَنْ كَذَبَ ۝۱۹ وَتَوَلٰۤى ۝۲۰ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ اَيُّمُوسٰۤى ۝۲۱ قَالَ رَبُّنَا الَّذِیْ اَعْطٰۤى كُلَّ شَیْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰۤى ۝۲۲ قَالَ فَمَا بِالْاَقْرُونِ الْاُولٰٓئِ ۝۲۳ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّیْ ۝۲۴

کِتٰبٍ لَا یُضِلُّ رَبِّیْ وَلَا یَنسِی ۝۲۵﴾ (سووره‌ی طه: ۴۲-۵۲) واته: (ده‌ی برۆ خۆت و بڕاکه‌ت هاوپی له‌گه‌ڵ موعجیزه‌کاندا، نه‌که‌ن له‌ گه‌یانندی په‌یامی مندا سستی و خاوی بکه‌ن. هه‌ردووکتان بچن بۆ لای فیرعه‌ون، چونکه‌ به‌ پاستی نه‌و له‌ سنوور ده‌رچوووه و له‌ مه‌رزی به‌ندایه‌تی ترازاو. هه‌ردووکتان به‌ نه‌رمی و جوانی گفتوگۆی له‌گه‌ڵدا بکه‌ن، بۆ

ئه‌وه‌ی یاداوهری وه‌ریگریت، یان ترسی (سزای ئیمه) له‌ ده‌روونیدا جی
 بگریت. موسا و هاروون وتیان: په‌روه‌ردگارا! ئیمه به‌ پاستی ده‌ترسین
 په‌لامارمان بدات و له‌ناومان به‌ریت (پیش ئه‌وه‌ی په‌یامه‌که‌تی
 پیرابگه‌یه‌نین)، یان زیاتر سه‌رکه‌شیی بکات. خوای گه‌وره‌ فهرمووی:
 مه‌ترسن من به‌پاستی له‌گه‌لتاندام، ده‌بیستم و ده‌بینم. جا بچن بۆ لای و
 پییبلتین: ئیمه هه‌ردووکمان له‌ لایه‌ن په‌روه‌ردگاری تۆوه‌ په‌وانه‌ کراوین،
 (باوه‌پی پی به‌ینه) و نه‌وه‌ی ئیسرائیلیش ئازاد بکه، با له‌گه‌لماندا بن،
 سزا و ئازاریان مه‌ده، به‌پاستی ئیمه، هاوپی له‌گه‌ل موعجیزه‌ی تاییه‌تی
 له‌ لایه‌ن په‌روه‌ردگارتوه‌ په‌وانه‌ کراوین، سلویش له‌سه‌ر ئه‌و که‌سانه
 بیت که‌ شوینی هیدایه‌ت و پربازی پاسته‌قینه‌ که‌وتوون. بیگومان ئیمه
 ناگادارکراوین، که‌ سزا و ئازار و به‌لا، له‌سه‌ر ئه‌وانه‌یه‌ که‌ پاستیه‌کان به
 درۆ ده‌زانن و پشتی تیده‌که‌ن و لپی یاخی ده‌بن. فیرعه‌ون به‌ فیزه‌وه
 وتی: باشه‌ ئه‌ی موسا په‌روه‌ردگاری ئیوه‌ کتیه‌؟ موسا وتی:
 په‌روه‌ردگارمان ئه‌و زاته‌یه‌ که‌ هه‌موو شتیکی به‌تاییه‌تی و پیکوپیکی
 دروست کردوه‌، پاشان پینمووی کردوه‌، تا به‌ چاکی ده‌وری خو‌ی
 ببینیت. فیرعه‌ون وتی: ئه‌ی ئه‌و هه‌موو خه‌لکه‌ی که‌ له‌وه‌وپیش
 تیاچوون، چیان لی‌هات و سه‌ره‌نجامیان چۆنه‌؟ موسا وتی: زانیاری
 ئه‌وانه، لای په‌روه‌ردگارمه‌ و له‌ دۆسیه‌کانی (لوح المحفوظ) دا پارێزراوه‌،
 په‌روه‌ردگاری من، هیچی لی‌ و ن نابیت، هیچ شتیکیش فهرامۆش
 ناکات. دیقه‌ت بده‌ن و تووژی نیتوان موسا و فیرعه‌ون له‌ شوینیکی

دیکه و له کاتیکې دیکه دا ده سټپډه کات، له کاتیکدا هیشتا به باشی له رووداوه کانی دیمه نی یه که م تینه گه یشتوین، که له سینا رووده دات.

نوهی تیبینی ده که ین له م چیرۆکه دا دوو شته:

۱- ناراسته ی قسه کردن له دیمه نی یه که مدا به ره و پروی موسایه و شوینه که ش سینایه، نایا نیستا هاروون له کوپیه؟ نه و له شوینیکه له میسر، موسا و هاروون چند سالیکه له یه ک داپراون (ده سال)، له گه ل نوه شدا موسا داوا له خوا ده کات هاروونی برای بکات به وه زیری، په روه ردگاریش وه لامي ده داته وه و ده یکاته وه زیر و پیغه مبه ر، نه مه ش به خششیکې خواپیه که زورمان درکی پیناکه ین، نه وه ش نه وه یه ته نها وه لامدانه وه ی نزاکی موسا به لگه یه له سه ر نه وه ی که هاروونی برای ماوه و سه لامه ته - له کاتیکدا ده ساله ناگای له ه والی نییه -، نه گه رنا په روه ردگار داواکې بۆ جیبه جی نه ده کرد... هه موو نه مانه له دیمه نی یه که مدا که هاروونی تیدا نییه، پرویدا، ده ی نایا چون ناراسته ی قسه کردنه که کتوپر گۆردرا بۆ هه ردوکیان: موسا و هاروون و وه لامه که یش وه لامي هه ردوکیانه: ﴿قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى﴾ ۱۵... نایا نه مه به لگه نییه له سه ر نه وه ی که دیمه نیک له م نیوانه دا هه یه که ده که ویتته کوتایی دیمه نی یه که م و سه ره تای دیمه نی سیهم، وه کاتیکې خایاندووه که ته نها خوا خوی ده زانیت چنده، که تیایدا موسا گه شته دوور و دریژه که ی بۆ میسر ته واو ده کات و له وی به دوی براکه یدا ده گه پیت و په یامه که ی پی

راده گه یه نیت که بوو ته پیغه مبه و پاشان هه ردوکیان
 پوویانکردووه ته وه په روه ردگار و که وتوونه ته وه وتووژ له گه لیدا، که
 ته نها یه که به شی ئه م وتووژ له تکراره و هینراوه ته وه ناو دیمه نه که،
 که به شی یه که می ده که ویته چوارچپوه ی فه رمانی نیلاهی: ﴿ اَذْهَبَا إِلَىٰ
 فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴾، به شی کۆتاییشی ده که ویته ناو قسه ی هه ردوکیان:
 موسا و هارون: ﴿ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ
 وَتَوَلَّى ﴾، که فه رمانیان پیکرا ئه م قسه یه بگه یه ننه فیرعه ون. سوودی
 یه که می وه رگراو ئه وه یه که ئه و دوو دیمه نه ی باسکران، دیمه نیکی
 دیکه ی لیفه راهم بووه که له وتووژه کانه وه پووداوه کانیمان بو
 ده رده که ویت.

۲- ئه و داوایه ی که خوی په روه ردگار له دوو براکه: "موسا و
 هارون" ی کرد له دیمه نی باسکراودا، به فه رموده ی: ﴿ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ
 إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴾، ته واو بوو، نایه تی دواتری
 راسته وخو به وه لامی فیرعه ون ده سته پیده کات: ﴿ قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا
 يُمْسِئُ ﴾، و به دوایدا وتووژه که دریژه ی هه یه له نیوان موسا و
 فیرعه وندا، به لام نایا فیرعه ون له کوئی ئه و دیمه نه دا بوو که موسا و
 هارون له گه ل په روه ردگارا وتووژیان ده کرد؟ فیرعه ون له جیهانی
 خویدا بوو، هیچ ناگای له هاتنی موسا و هارون نه بووه بو لای، به لام

خوینەر ئه و "بازدانه" ده بینیت که پاسته وخۆ له دیمه نیکه وه ده یگوازیته وه بۆ دیمه نیکه دیکه، که دووری و کات له و گواستنه وه دا نامینیت و پهوداوه که ده گاته زیاتر ئالۆزبون، که کتوپر موسا و هاروون له بهردهم فیرعه وندا ده بینینه وه.

پاشان کاتیک په روهردگار به موسا و هاروون ده فهرمویت چی بلین به فیرعه ون ﴿فَأَنبَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِثَابِتٍ مِّنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ﴾ (١٧) إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ ﴿١٨﴾ وَتَوَلَّى ﴿١٩﴾ به دوایدا به کسه ر وه لامي فیرعه ون دیت، واته به شی به که م له دیمه نه که هیشتا وتوویزی نئوان په روهردگار له لایه ک و موسا و هاروونه له لایه کی دیکه وه، لیږده دا "بازدان" ی دووه م هیه، نه ویش نه وه یه: پاش وتووێژه که، موسا و هاروون ده چنه لای فیرعه ون و قسه کان وه ک خۆی، بی زیاد و که م، به فیرعه ون ده گه یه نن و پاشان فیرعه ون وه لام ده داته وه و ده لیت: ﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يٰمُوسَىٰ﴾ (١٩)، نه مهش به لگه یه له سه ر نه وه ی موسا و هاروون، داواکه ی په روهردگاریان بیست و لی تیگه یشتن و هه موو پښگر و به ربه سته کانیا ن بری و چوونه لای فیرعه ون و قسه کانیا ن پښگه یاند.. وه لامي فیرعه ونیش یه کسه ر باسکراوه.. به جوړیک که خوینەر نازانیت نه و گوزارشته، سه ر به کام دیمه نه، نه گه ر له گه ل دیمه نی یه که مدا دا بینین، نه وه ته واوه و له فه رموده ی

په روه ردگاره، نه گه ریش بیبه ستینه وه به دیمه نی دووه مه وه، هر ته واه و ده بیته قسه ی موسا و هاروون بۆ فیرعه ون، وه به لگه شه له سه رپاستگویی موسا و هاروون له گه یاندنی په یامه که دا.

نموونه ی دووه م: هه مان دیمه نی بازدان له چیرۆکی موسا و فیرعه ون

له سووره تی (الشعراء): ﴿قَالَ كَلَّا فَإِذْ هَبَا شَايِنًا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ﴾ (١٥) فَأَتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ تُرِيدَكَ فِتْنًا وَلِيدًا وَلَيْسَتْ فِينَا مِنْ عُمَرِكَ سِنَّةٍ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعَلْنَاكَ الْتَى فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ

الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْنَاهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ (الشعراء: ١٥-٢٠) واته:

(خوا فه رمویی: نه خیر (ناتوان بتکوژن)، که واته بپۆن هه ردووکتان هاوپی له گه ل موعجیزه کانماندا، ئیمه به پاستی له گه لئانداین و چاودیر و گوئیگرین. بچن بۆ لای فیرعه ون و بلّین: ئیمه به پاستی هه ردووکمان نیردراوی په روه ردگاری جیهانیانین. داوات لیده کهین که ده سته رداری نه وه ی ئیسرائیل ببیت و نازادیان بکهیت با له گه ل ئیمه دا بن. فیرعه ون به موسای وت: (ئه مه پاداشتی پیاوه تییه) ئایا ئیمه به مندالی به خێومان نه کردیت؟ چه نده ها سالی ته مه نت له ناوماندا نه برده سه ر؟! . ئه وه شت کرد که کردت (مه به ست کوشتنی قیبتیه کهیه) دیاره که تو له پرزی ئه و که سانه دایت که ناشکورن و پاداشتی پیاوه تی نازانن... موسا وتی: ئه و کاته ئه وه مکرد، له نه زانه کان بووم)... خوای گه وره پێیان ده فه رمویت بچنه لای فیرعه ون و پێی بلّین: ئیمه نیردراوی

په روه ردگاری جیهانیانین و نه وهی ئیسرائیلیمان له گه لدا بنیره و ئازادیان بکه، لیره دا بازدانه که روو ددهات و دیمه نی چوونی مووسا و هاروون و گه یاندنی په یامه که وهك خوی، بازی به سهردا دراوه و یه کسه روه لایمی فیرعه ون دیت: ئایا ئیمه تۆمان به خیتو نه کرد...

نموونه ی سییه م:

به نموونه یه کی دیکه ی سووره تی یوسف درێژه به م بابه ته دده دین، دیمه نی یه که م: کاتی گه پانه وهی براکانی یوسفه له میسره وه بۆ لای باوکیان، کاتی ک بنیامینی برایان له دهستداوه و لای یوسف گل دراوه ته وه به تاوانی "دزی"، خه م و خه فته دایگرتوون له لایه ک بۆ چاره نووسی براکه یان و له لایه کی دیکه وه له خه می ئه وهی به بی براکه یان بگه پینه وه بۆ لای باوکیان، ده بیته چی روو بدات.

لیره دا که براکان ده گه پینه وه، برا گه وره که یان له گه لیان ناپواته وه بۆ لای باوکیان و به هوی ئه وهی که بنیامینیان له دهستداوه، پووی نایه ت بپواته وه، برا گه وره که یان پێیانده لیت: ﴿فَلَمَّا أَتَيْنَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِـأَيِّ أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ أَرْجِعُوا إِلَى آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَتَابَعْنَا إِنَّ ابْنَك سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَتَسَلَّ الْقَرْبَةَ إِلَيْنَا كُنَّا

فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَدِيقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً
فَصَبِّرْ جَسِلاً عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾
(يوسف: ٨٠-٨٣) واته: (كاتيك كه ناوميد بوون له پاشا، له
كه ناريكه وه بۆ خويان دهستانكرد به چپه و پاگورينه وه، گه وره كه يان
وتی: باشه، ئه ی نه تانزانی كه بيگومان باوكتان به پاستی په يمانیکی لی
وه رگرتوون و خواشی کردوه به شایهت به سه رتانه وه، پيشتريش
ناشکرايه كه چیتان کرد به يوسف و پيلانتان گيړا دژی، ئيتر من
هه رگيز نه م سه رزه مين و ولاته به جينا هيتم هه تا باوكم موله تم ده دات،
يا خود خوا فه رمانيك بدات له قازانجم بييت، ئه و زاته ش چاكترينی
دادوه رانه. بگه پينه وه بۆ لای باوكتان و پيی بلين: ئه ی باوکی
به پيزمان، بيگومان کوپه كه ت دزی کرد و ئيمه ناگامان لی نه بووه،
جگه له وه ی كه زانیومانه، ئيمه له شاراوه و نهينيه كان شاره زانين
(نازانين ئه و کوپه بۆ وای کرد). (حه ز ده كه يت، له خه لگی) ئه و
شاره ش بپرسه كه ئيمه ی لی بووين، له و کاروانه ش بپرسه كه ئيمه ی
تيډا بووين و پيکه وه هاتينه وه، ئيمه به دلنيايييه وه پاست ده ليين و
پاستگوشين. (يه عقوب) وتی: به لکو دیسانه وه خوتان پيلانيکی ترتان
پيکخستوه، جا چارم نييه خوگرييه کی جوان نه بييت، ئومیده
په روه ردگار هه موويانم بۆ بهينيته وه و به هه موويان شاد بيم، به پاستی
ئه و زاته زانا و دانايه).

دیفهت بدهن: ئیوه برۆنهوه بۆ لای باوكتان و پێی بلێن: ئه‌ی باوکی به‌پێزمان، بێگومان کۆره‌که‌ت دزیی کردووه و ئیمه‌ ئاگامان لێی نه‌بووه .... یه‌عقوب وتی: به‌لکو خۆتان پیلانی ترتان پێکخستووه..... لێره‌دا سی‌ دیمه‌ن هه‌یه‌، دیمه‌نی یه‌که‌م له‌ میسردایه‌ و برا‌گه‌وره‌که‌ به‌ براکانی دیکه‌ی ده‌لێت بچن به‌ باوکه‌مان ئاوا بلێن، دیمه‌نی سی‌هه‌م له‌ که‌نعانه‌ و وه‌لامی یه‌عقوبی باوکیانه‌. له‌ نێوان ئه‌م دوو دیمه‌نه‌شدا دیمه‌نی دووه‌م هه‌یه‌: پۆیشتنه‌وه‌ی براکان و برینی پێگای دوور و درێژی نێوان میسر و که‌نعان و گه‌یاندنی په‌یامه‌که‌ به‌ باوکیان، به‌لام دیمه‌نه‌که‌ به‌سه‌ر هه‌موو ئه‌مانه‌دا باز ده‌دات به‌سه‌ر "زه‌مان و مه‌کان" دا، یه‌که‌سه‌ر وه‌لامی باوکه‌که‌ ده‌گوازیته‌وه‌، به‌مه‌ش قسه‌که‌ی براکه‌یان ده‌بیته‌ کۆتایی دیمه‌نی یه‌که‌م و سه‌ره‌تای دیمه‌نی سی‌هه‌م و به‌لگه‌ی ئه‌وه‌شه‌ که‌ براکان ده‌قاوده‌ق قسه‌کانی برا‌گه‌وره‌که‌یان گه‌یاندووه‌ به‌ باوکیان به‌بێ زیاد و که‌م.

پێچه‌وانه‌ی بازدان:

ئه‌نجا با دیفه‌تی دیمه‌نیکی دیکه‌ی سووره‌ته‌که‌ بده‌ین، که‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌یه‌ که‌ باسه‌مانکرد له‌ بازدان به‌سه‌ر "شوین - مه‌کان" دا، ئه‌و کاته‌ی که‌ یوسف خۆی له‌ براکانی ئاشکرا ده‌کات و پاشان پێیان ده‌فه‌رموێت: برۆنه‌وه‌ ئه‌م کراسه‌م بده‌ن به‌سه‌ر پووخساری باوکه‌مدا و ئه‌ویش چاوه‌کانی چاک ده‌بنه‌وه‌. به‌پێی ئه‌و بنه‌مایه‌ی که‌ له‌ دوو

نمونه‌ی پېښوودا کارمان له‌سەر کرد، پټو‌یستوایه که ده‌قه‌که به‌مجۆره بېت: "برۆنه‌وه کراسه‌که‌م بده‌ن به‌سەر پوخساری باوکمدا و نه‌ویش چاوه‌کانی چاک ده‌بنه‌وه، کاتیک کراسه‌که‌یان دا به‌سەر روخساریدا، چاوی به‌عقوب چاک بوویه‌وه..."، واته پټو‌یستوایه باز بدریت به‌سەر "شوین - مه‌کان" دا، به‌لام نا.... لیږه‌دا زۆر پټو‌یسته نه‌و نیوانه - له‌ گه‌رانه‌وه‌ی براکان بۆ لای باوکیان به‌ کراسه‌که‌وه و وتووێژی نیوان باوک و خیزانه‌که له‌ که‌نعان و بۆنکردنی کراسه‌که له‌ لایه‌ن به‌عقوبه‌وه - هه‌مووی باس بکړیت و باز نه‌دریت به‌سه‌ریدا، له‌به‌ر گرنگی باسه‌که..

جا با دیکه‌تی نایه‌ته‌کان بده‌ن: ﴿ اَذْهَبُوا بِمِصْرٍ هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ اَبِي يَاسَافَ بَصِيرًا وَاتُّوفِ بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴾ (٩٣) وَلَمَّا فَصَلَ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّیْ لَاجِدٌ رِّیْحِ یُوسُفَ لَوْلَا اَنْ تُفِنْدُوْنِ ﴿٩٤﴾ قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِیْ ضَلٰلٍکَ الْکَبِیْرِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّا اَنْ جَاءَ الْبَشِیْرُ اَلْقَنَهُ عَلٰی وَجْهِهِ فَاَزْتَدَ بَصِیْرًا قَالَتْ اَلَمْ اَقُلْ لَّکُمْ اِنِّیْ اَعْلَمُ مِنْ اَللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٩٦﴾ (یوسف: ٩٣- ٩٦) واته: (برۆن

نه‌م کراسه‌م به‌رن و بیده‌ن به‌سەر پووی باوکمدا، بینایی بۆ ده‌گه‌رینه‌وه و چاوی چاک ده‌بیته‌وه، پاشان هه‌موو که‌سوکارانم بۆ به‌یئن به‌گشتی. کاتیک کاروان ناوه‌دانی به‌جیه‌یشت و که‌وته پئی، باوکیان وتی: به‌ راستی من هه‌ست به‌ بۆنی یوسف ده‌که‌م، نه‌گه‌ر به‌ بیهۆش و خه‌له‌فاوم نه‌زانن. نه‌و که‌سانه‌ی که له‌ لای بوون وتیان: سویند به‌ خوا، بیگومان تو‌هه‌ر له‌ ناو سه‌رگه‌ردانی و خه‌یاله‌کۆنه‌که‌ی خۆتدایت! پاشان که‌ مژده‌هینه‌ره‌که گه‌یشت و کراسه‌که‌ی دا به‌سەر ده‌موچاویدا، خیرا

بینایی بۆگه پایه وه، چاوه کانی گه شایه وه، وتی: ئایا من پیمنه وتن، به
 پاستی نه وهی من ده یزانم له لایه ن خواوه، ئیوه نایزانن؟! .
 دیمه نی یه که م له میسره، که یوسف قسه له گه ل براکانی ده کات بۆ
 ناردنه وهی کراسه که ی. دیمه نی سیهه م له که نعان، که یه عقوب له ناو
 خانه واده که یدا دانیشتوو و کورپه کانی ده گه پینه وه بۆ لای.. جا نه گه ر
 مه به ست له کورتجری له چیرۆکه قورئانییه کاندایه مکردنه وهی وشه و
 پیته کان بویه، ده بویه - وه ک وتمان - به یه ک دیر کۆتایی به باسه که
 بهاتایه، به لام ئامانجی چیرۆکه کان نه وه نییه، به لکو خزمه تکردنه به و
 مه به ست سهره کیانیه که قورئانی له پیناودا دابه زیوه... یه کیک له وانه -
 له م باسه دا - نه وه یه که ئیمه واده زانین یه عقوب تووشی به لا و
 تاقیکردنه وهی هاوشیوهی پیغه مبه رانی دیکه نه بووه ته وه و ته نها
 تاقیکردنه وهی نه و، ونبوونی کورپه که ی بووه، به لام له و ورده کارییه ی که
 باس له نیوان قسه که ی یوسف و چاکبوونه وهی چاوی یه عقوب ده کات،
 واته دیمه نی دووه م، ئاماره یه کی تیدایه که یه عقوب پیغه مبه ر (سه لامی
 خوی لیبت) وه ک پیغه مبه رانی دیکه موپته لا بووه به میلله ته که یه وه،
 نه وه ته پیی ده لئین: (قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلٰلٍکَ الْکَبِیْمِ) به پاستی تو
 هیشتا هه ر له گومراییه که ی پیشووی خۆتدایت..

نموونه‌ی چوارهم: چیرۆکی سوله‌یمان و شاژنی سه‌به‌ه له سیّ
 دیمه‌ندا، دیمه‌نی یه‌که‌م له ناو کۆشکی سوله‌یماندا و ناردنی نامه‌یه‌ك له
 شامه‌وه بۆ یه‌مه‌ن به‌ بآنده‌ی "هودهود" دا، دیمه‌نی سیّه‌م: له یه‌مه‌ن
 و له ناو کۆشکه‌کی شاژندا... له نیوانیشیاندا دیمه‌نی دووهم که
 باسنه‌کراوه.. دیمه‌نی ئایه‌ته‌کان بده‌ن: ﴿قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ
 مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ (٢٧) أَذْهَبَ يَكْتُمِي هَذَا فَأَلْقَاهُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَأَنْظُرْ مَاذَا
 يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْأِإِيَّ أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ
 وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ ﴿(النمل: ٢٧-٣٠) واته: (سوله‌یمان
 وتی به‌ په‌پوو: ئیمه‌ له مه‌ودوا له وگوفتاره‌ی تو ده‌کۆلینه‌وه، تا بزانی
 راست ده‌که‌یت یان له‌ پیزی درۆزنایت. برۆ ئه‌م نامه‌یه‌ ببه‌و بۆیان فری
 بده، پاشان خۆت هه‌شار بده و بزانه‌ ده‌لێن چی و چ باسوخواسیک
 ده‌که‌ن. (شاژن) وتی: ئه‌ی پێژداران، به‌ پاستی من نامه‌یه‌کی پێرۆز و
 به‌پێزم بۆ دانراوه. نامه‌که‌ له سوله‌یمان‌وه و به‌ ناوی خوای به‌خشنده‌ی
 میهره‌بان‌وه (ده‌ستپێده‌کات)...

دیمه‌نی یه‌که‌م: سوله‌یمان به‌ هودهود ده‌فه‌رمویت: ئه‌م نووسراوه‌ی
 من ببه‌ و فریابده‌ بۆیان... دیمه‌نی سیّه‌م: شاژن به‌ پیاوماقولاڤ
 ده‌لێت: من نووسراویکم بۆ هه‌لدراره‌... ئیتر دیمه‌نی دووهم، واته
 دووری نیوان شام و یه‌مه‌ن بازی به‌سه‌ردا دراره‌، که‌ مرۆفی ئاسایی له‌
 سه‌رده‌مه‌دا به‌ چه‌ند مانگیك ئه‌و ماوه‌یه‌ی بریوه‌.. به‌لام سه‌یری

به‌ستنه‌وه‌ی دوو دیمه‌نه‌که بکه له پێی وشه‌کانیشه‌وه: (فَالْقَهَّالَتِمْ)
(بۆیان فری بده) (بۆیان هه‌لبده)، شارژنیش ده‌لێت (إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ)
(بۆمه‌لدراوه)...

به‌لام با له شتیکی دیکه وردبینه‌وه له‌م نمونه‌ی چواره‌مه، ئه‌ویش
قسه‌کانی هودهوده کاتیک باسی یه‌مه‌ن و سه‌به‌ه ده‌کات، سوله‌یمان
لێده‌پرسیت: بۆ دواکه‌وتوویت و لێره ئاماده‌نه‌بوویت؟ ئه‌ویش -
پێویستوايه بلێت له فلان شوێن بووم و به‌س، به‌لام سه‌یر ده‌که‌ین
هودهود درێژه به‌ قسه‌کانی ده‌دات و ده‌لێت ئه‌وان خۆر ده‌پهرستن و
خوا ناپهرستن: ﴿وَجَدْتُمَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنَ لَهُمْ

الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَا يَسْجُدُونَ لِلَّهِ الَّذِي
يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾﴾ (النمل: ٢٤ - ٢٦) واته: (بینیم که خۆی و
قه‌ومه‌که‌ی، سوژده‌یان بۆ خۆر ده‌برد له‌جیاتی خوا، شه‌یتان کار و
کرده‌وه‌کانیانی شیرین و جوان کردبوو له‌ به‌رچاویان، هه‌ربۆیه به‌ هۆی
ئه‌وه له‌ پێگا لایانداوه و هیدایه‌تیان وه‌رنه‌گرتووه. (شه‌یتان پێی
لێگرتن) بۆ ئه‌وه‌ی سوژده‌ نه‌به‌ن بۆ ئه‌و خواجه‌ی که نه‌یتنی
ده‌رده‌کێشیت له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا و ده‌زانیت ئێوه چی ده‌شارنه‌وه
و چیش ئاشکرا ده‌که‌ن.. خوا ئه‌و زاته‌یه که جگه له‌و خواجه‌کی تر نییه،
خاوه‌نی ته‌ختی مه‌زن و گه‌وره‌یه). سه‌یر بکه‌ن! چی پێویست به‌م

باسی عه قیده و ئه وهی که خوا ده زانیت چ ئاشکرا بکه ن و بیشارنه وه و
خوا خاوه نی عهرشی عه زیمه .. ئه م درێژکردنه وهی وه لāmهی هودهود بۆ
باسکراوه ؟

له وه لāmدا ده لێتین: هۆکاره که ی دوو شته :

یه گه م: وه لāmه که ی هودهود بۆ خزمه تکردنه به مه به سته
سه ره کییه که ی هاتنی قورئانی پیروژ که بابته ی عه قیده و
یه کخوا به رستییه، که باسکردنی ئه مه له هه موو بۆنه و بابته تیکدا له
قورئاندا هاتوو و مه به سته ی سه ره کیی دابه زینی ئه م کتێبه پیروژه یه ..
دووهم: باسکردنی مه به سته کانی قورئان، له پێی زمانه وه یه، واته
زمانی قورئانی پیروژ، که یه کێک له بواره کانی ئیعجازی قورئانیش
بابته ی په وان بێژییه، دوو له هونه ره په وان بێژییه کانی قورئان بریتیین له:
کورته بێ و درێژکردنه وه، له م باسه ی چیڕۆکی سوله یمان و هودهوددا
هه ردوو هونه ره که ده بینین: لێره دا درێژکردنه وه ی باسه که هه یه له بهر
بابته ی عه قیده، له ناردنی نامه که شدا کورته بێی هه یه له بهر
پێویسته بوونی باسکردنی چۆنیه تی فرینی هودهود و گه یشتنی به
یه مه ن..

نهمونه ی پێنجه م: لێره دا درێژه به باسه که نادهین و به کورته
چه ند نمونه یه ک که تیا یاندا باز به سه ر رووداوه کاندا دراوه له رووی کات
و شوین "زه مان و مه کان"، به لām لیکۆلینه وه و شیکرنه وه ی
به جیده هیلین بۆ خوینه ر...

له وانه:

۱- سوله یمان و گه یشتنی عه رشه که ی شازن، نه وکاته ی سوله یمان داوا له ئاماده بووانی مه جلیسه که ی ده کات: کی ده توانیت عه رشه که ی شازن له یه مه نه وه به ینیت بو ئیره: ﴿قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا ءَاتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ﴾ (النمل: ۴۰) واته: (نه وکسه ی که زانست و زانیاری له (نه ینیه کانی) کتیبی ته ورات مه بوو، وتی: من بو تی ده هیتم به چاوتروکاندنیک. نه وسا کتوپر سوله یمان بینی ته ختی پاشایه تی له لایدا دانراوه...)، که لیږده دا زه مه ن نه ماوه له نیوان قسه که ی زاناکه و گه یشتنی عه رشه که له یه مه نه وه بو شام.

۲- فه رمانکردن به موسا که به گۆچانه که ی له به رده که بدا، نه و کاته ی قه ومی موسا داوایان له موسا کرد ئاویان بو په یدا بکات، نه ویش له خوا پارایه وه و خوی گه ورده ش پییغه رموو: ﴿فَقُلْنَا أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ﴾ (البقرة: ۶۰) واته: (نیمه ش پیمانوت: به گۆچانه که ت بده به (تاشه) به رده که دا، به رده که دوازه کانی لیه لقولا)، ﴿أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ﴾ (الإعراف: ۱۶۰)، واته: (دارعه ساکات بماله به به رده که دا، به رده که دوازه کانی لیه لقولا)... نه مانی زه مه ن له نیوان لیږدانی به رده که و ته قینه وه ی ئاوه که دا.

۳- نه مانى زه مه ن له نټوان نزاى مووسا و وه لامدانه وهى په روه ردگار
 بوى، كه كوچ بكن له ميسر، كاتيك مووسا و قه ومه كهى له لايه ن
 فبرعه ونه وه زوريان بؤ هات، له خوا پارايه وه كه فريايان بكه وټت:
 ﴿فَدَعَا رَبُّهُ أَنْ هَذَا قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِعِي لِي لَأَنِّي أَنَا أَنَا مُتَّبِعُونَ ﴿٢٣﴾﴾
 (الدخان: ۲۲- ۲۳)، واته: (هانا و هاواري بر دوه بؤ په روه ردگاري:
 په روه ردگارا، به راستى نه مانه كومه ليكي تاوانبارن. شه وږه ويى بكه به
 به نده كانم و شار چول بكن، بيگومان نه وانه به دواتاندا دين). ديقه ت
 بده ن، يه كسر پاش نزاكهى مووسا، ده سته جي خوا پټى ده فهرمويت:
 شه وږه ويى به به نده كانم بكه ...

۴- فه رموودهى په روه ردگار له بارهى دروستكردنى ئاده م و
 ده سته جي سوژده بردنى فريشته كان بوى: ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ، وَنَفَخْتُ فِيهِ
 مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾﴾
 (الحجر: ۲۹- ۳۰)، واته: (جا كاتيك ريكوپيك و ته واوم كرد، له و پوچه
 تاييه تيبه ي كه من (به ديپنه ري نه وم)، پيمبه خشى، نه وه هه مووتان
 كړنووشى بؤ به رن، پاشان فريشته كان هه موويان به گشتى كړنووشى
 پيزيان برد) ...

۵- فه رمانى نه مرود به سووتاندنى ئيبراهيم و ده سته جي
 فه رمانكردنى په روه ردگار به ساردبوونه وهى ناگره كه: ﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ
 وَانصُرُوا إِلَهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ

إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ (الانبياء: ٦٨-٦٩)، واته: (هه نديکیان وتیان: ئیبراهیم بسووتینن و پشتیوانی له خواکانتان بکهن، ئه گهر ئیوه شتیکتان بو ده کریت. وتمان: ئه ی ئاگر سارد و سه لامهت به له سه ر ئیبراهیم)...

دووم: بازدان به تیپه راندنی "کات وزه مان":

له یه کێک له دیمه نه کانی دیکه ی چیرۆکه قورئانییه گاندا، جوړیکی دیکه ده بینین، ئه ویش بازدا نه به رووداو به سه ر کات وزه مه ندا. با نمونه کان وه ربگرین:

نمونه ی یه که م: چیرۆکی خاتوو مه ریه می پاکیزه و سه روه رمان عیسا (سه لامی خوای لیبتیت). دیقهت به رموون: ﴿إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ لِمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ﴾ ﴿١٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٦﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿١٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخْرِئُ الْمَوْتَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُم إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾﴾ (آل عمران نا کوتایی ئایه تی ٥٢). کاتیک فریشه که به مه ریه می وت: ئه ی مه ریه م به راستی خوا مردهت ده داتی:

به وشه يه كي خۆي كه ناوي (المسيح) ه، عيساي كورپي مهريه مه، كه پياوماقوول و پايه به رزه له م دنيا دا، له قيامه تيشدا له دهسته ي نزىكانه، جا عيسا له بيشكه دا و به گه وره ييش قسه دهكات بو خه لكى، له پياوچاكانيشه. نه وسا مهريه م وتى: په روه ردگارا، جا چون من مندا لم دهبيت: خو كه س توخمن نه كه وتووه، (جوبره ئيل) فرمووى: ويست و فرمانى خوا هه روايه و چى بويت دروستى دهكات، هه ركاتيك شتيكى بويت ته نها پي پي بلئ بيه، دهستبه جي دهبيت. هه روه ها خواي گه وره فيري كتيب و نووسين و دانايي و تهورات و ئينجيلي دهكات. دهيكات به پيغه مبه ر بو لاي نه وه ي ئيسرائيل كه: بو لاي ئيوه په وانه كراوم، به لگه و نيشانه يه كيشم پييه له لايه ن په روه ردگار تانه وه، (نه ويش نه مه يه كه): من له قور شيوه ي بالنده تان بو دروست دهكه م، ئينجا فووى پيدا دهكه م، به فرمانى خوا يه كسه ر، دهبيت به بالنده يه كي زيندوو و كويري زكماك و نه خو شى به له كيى، چاك دهكه مه وه به ويستى خوا و مردووانيش زيندوو دهكه مه وه به فرمانى خوا و هه والئى نه و شتانه ي كه ده بخون و هه لئى ده گرن له ماله كانتاندا پيتانرا ده گه يه نم، به پاستى له و شتانه دا به لگه و نيشانه هه يه بوتان نه گه ر ئيماندارن).

سه ره تاي ديمه نه كه قسه و باسى فريشته يه له گه ل خاتوو مهريه مي پاكيزه، كه خوا كورپيكي پي ده به خشيت و وه لامى مهريه مه كه چون به بي هاوسه ر مندا لئى دهبيت و پاشان قسه ي فريشته كان له باره ي كورپه كه يه وه كه چون قسه له گه ل به ني ئيسرائيل دهكات و چييان

پیدهلئت و پاشان کتوپر باز به سهرکات و زهمه ندا دهریت که زیاتر له
(۳۰ سال) ده بیت له و کاته وهی که فریشته کان قسه له گهل مه ریه
ده کن تا نه و کاته ی عیسا (سهلامی خوی لیبت) گوره بووه و بووه
به پیغمبر و له گهل به نی ئیسرائیلدا و توویژ دهکات... کتوپر خوینهر
ده خاته ناوچه رگی ململانی عیسا سهرورمان و به نی ئیسرائیل...

نمونه ی دووم:

ئه م نمونه یان تاییه ته به ژبانی سهرورمان زه که ریا و به حیا
(سهلامی خویان لیبت). زه که ریا پیر بووه و هیشتا مندالیان نه بووه،
داوا له خوا دهکات مندالکیان پیببه خشیت. دیکه تی دیمه نه کان بدین
له ئایه ته کاند: ﴿ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ
ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۝۱۰ ﴾ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً
وَعَشِيًّا ۝۱۱ ﴾ يَتَخَيَّ خُذْ أَلْكِتَبَ بِقُوَّةٍ وَأَتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۝۱۲ ﴾ وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا
وَرِزْقًا ۝۱۳ ﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ۝۱۴ ﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ
وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ۝۱۵ ﴾ (مه ریه م: ۱۰ - ۱۵)، واته: (زه که ریا وتی:
په رورده گارا، نیشانه یه کم پیببه خشه تا دلنیابم، که نه و مرده یه هاتوته
دی، خوی گه وره فهرمووی: نیشانه و به لگت نه وه یه (له سهر بوونی
نه و کوپه) که تو ناتوانیت سی شه وی ته واو (به پرژه کانیه وه) قسه
له گهل خه لکیدا بکه یت. له په رستگا که ی هاته دهر وه بو ناو قه ومه که ی
و ئامارهی بو کردن به یانیا و ئیواران ته سبیحات و ستایش بکن. ئهی
یه حیا کتیبی (ته ورات) به توندی بگره و پابه ندی به و هر له ته مه نی

نه وجه وانیدا، توانای جیاکردنه وهی راست و ناراستمان پیبە خشی، به دادوه ریکی ریکوپیک کیشە ی خەلکه که ی چاره سەر ده کرد. یه حیا دل و ده روونیکی پر له سۆزو خۆشه ویستی و پاكوخاوینی هه بوو که له لایه ن خۆمانه وه پیمانبه خشیبوو و نه و ژۆر خواناس و پارێزکار بوو. هه روه ها چاکره فتار و جوانه فتار بوو له گه ل باوک و دایکیدا، وه نه بیته نه و که سیکی دلره ق و یاخی و ناله بار بوو بیته. دروود و سه لامی خوی لیبته له و پۆژه دا که له دایک بوو و له و پۆژه دا که وه فات ده کات، له و پۆژه شدا که هه لده ستیت و زیندوو ده بیته وه).

دیقه ت بفرموون: زه که ریا له میحراب دانیشتوو وه له خوا ده پاریته وه که مندالکی پیبە خشیته، په روه ردگار وه لامی ده داته وه و نیشانه ی نه و وه لامدانه وه ش له زمانکه وتنی زه که ریا به بۆ ماوه ی سی شه و، که زه که ریا له میحرابه که دیته ده ر (فخرج علی قومه من المحراب) ده سته جی له زمانده که ویت و به ئاماژه به قه ومه که ی ده لیت سوپاس و ستایشی خوا بکه ن به یانیان و ئیواران.. لیته دا پیویستویه درێژه به ژیا نی زه که ریا و مندالبوونیان و له دایکبوونی یه حیا و گه وره بوونی به پیغه مبه ربوونی بکریته جا بفرمویت "ئه ی یه حیا! نه و کتیبه بگره به هیژ و توانا وه "... به لام نه وه ی که پیویست نه بیته نه و زه مه نه ی نیوان هاتنه ده ره وه ی زه که ریا به له میحراب تا گه وره بوونی یه حیا، که چه ندین سال نیوانیا نه. به لام بازدانه که لیته دایه، که ده سته جی یه حیا بووه به پیغه مبه ر و خوا بانگی ده کات بۆ وه رگرتنی په یامه که ی،

به‌وه‌ش خوینته‌ر که خه‌ریکی خویندنه‌وه‌ی باسی زه‌که‌ریایه، کتوپر
خوی ده‌بینیته‌وه له به‌رده‌م یه‌حیا‌یه‌کی گه‌وره و پینگه‌یشتوو، که
بانگده‌کریت بۆ وه‌رگرتنی په‌یام.

جا - وه‌ك ده‌لێن قسه‌ قسه‌ ده‌هینیت - به‌پاستی ئه‌م چه‌ند ئایه‌ته
که‌مه، هینده‌ پ‌ر واتا و ئاماژه‌ی جۆربه‌جۆرن، که‌ مرۆڤ ده‌سته‌وسان
ده‌کات له به‌رده‌م قورئاندا و ناچارمان ده‌کات ئاماژه به‌ چه‌ند خالێکی
بده‌ین، له‌وانه:

١- نزاکردنی زه‌که‌ریا له‌ میحرا به‌که و وه‌لامدانه‌وه‌ی خوایی بۆ نزا که‌ی
و دانانی نیشانه‌ بۆی، که‌ "له‌ زمانکه‌ وتنیه‌تی"، ده‌سته‌بجی، به‌لێ زۆر
به‌ خێرای، رووده‌دات، ئه‌وه‌تا زه‌که‌ریا هه‌ر له‌ میحرا به‌که‌ دێته‌ ده‌ر،
یه‌کسه‌ر له‌ زمان ده‌که‌وێت، وه‌ك ب‌لێی له‌ ئان و ساتدا خوا نزا که‌ی
لیوه‌رگرت و به‌بی تپه‌رپوونی ماوه‌یه‌کی زۆر به‌سه‌ریدا. خوینته‌ر هینشتا
کاریگه‌ریی ئه‌و وتووێژه‌ی له‌سه‌ره که‌ تازه به‌ تازه له‌ میحرا به‌که‌دا
کۆتایی هاتوو، وه‌ زه‌که‌ریا دێته‌ ده‌ره‌وه، ده‌بینیت قه‌ومه‌که‌ی هاتوون
بۆ ئه‌وه‌ی نوێژیان بۆ بکات، ئه‌ویش به‌ ئاماژه‌ پێیان ده‌لێت و به‌ ئاماژه
قسه‌یان له‌گه‌ڵدا ده‌کات، دیسانه‌وه‌ کتوپر "بانگه‌وازیك" ده‌بیستین که‌
نارزانین سه‌رچاوه‌که‌ی کوێیه‌ و بانگی "یه‌حیا" ده‌کات و پێی
ده‌فه‌رموێت: ﴿يٰحٰیى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ وَّ اٰتِنٰهُ الْحٰکِمَ صٰیًا﴾،
(ئه‌ی یه‌حیا! ئه‌و کتێبه‌ به‌ هێز و تواناوه‌ بگره‌...)، تا بۆمان
ده‌ریکه‌وێت که‌ ئه‌مه، ئه‌و یه‌حیا به‌که‌ که‌ مێك پێش ئێستا مژده‌ی

حه ز له مندا لیکې بچووک ناکات وهك نه وکاته ی که کړپیان و کردیانه
خزمه تکار لیکې ماله که یان...

له باسی مووساشدا (سه لامي خواي ليبيټ)، پټويسته باس له وه
بکړيت که مووسا پټگه يشتووه و بوو ته پياوړي کامل، له بهر نه وه ی
له دواتر دا باسی نه وه ده کړيت که پياوړي که به "مشته کوله" و
پياکيښانک ده کوريت، ده ی نه گهر نه بوو پټه پياوړي ته واوړتیی،
ناتوانيت مړوځيکي دیکه بکوريت به يه ک پيدا کيښان...

به لام، يه حيا وانيه، وهك بلځي ټاماژه يه که بو نه وه ی که خواي
که وره ده سته جی نزا که ی زه که راي باوکی گيرا کردووه و چاوی
پيغه مبه ره که ی پوښن کردووه ته وه به به خشيڼی نه وه يه ک پټی، وه به
خيراييش که ياندوويه تيبه پله ی پيغه مبه رايه تی...

خوايه! چاوی نه و که سانه پوښن بکه ره وه که وهك زه که ریا هيشتا
چاوه رپي به خشيڼی مژده يه کی خوښ له ناسمانه وه...

به‌شی سیهه‌م

جۆره‌کانی بازدان به رووداو

له‌م به‌شه‌دا، باسی چه‌ند هۆکار و ئامانجێك ده‌كه‌ین كه به هۆیانه‌وه و له‌به‌ر ئه‌و ئامانجانه، باز به رووداو ده‌دریته، یان دیمه‌نی چیرۆكه‌كان ده‌گوازیڤنه‌وه و دیمه‌نی ناوه‌پاست باسناکریته، له‌وانه:

۱- گواستنه‌وه‌ی رووداو و بازدان پێی، له جیهانی بینراو "عالمه‌می شه‌هاده" بۆ جیهانی نادیار "عالمه‌می غه‌یب"، وه له به‌لا و ناپه‌هه‌تییه‌وه بۆ پاداشت... بۆ نمونه: چیرۆکی هه‌بیبی دارتاش له سووره‌تی (یس). له سه‌رده‌می عیسادا (سه‌لامی خوای لیبتیت) سی نێردراو ده‌نێردرێن بۆ شارۆچکه‌یه‌ك بۆ بانگکردنیان بۆ لای خواناسی، له‌وێ كه‌س باوه‌ریان پێناكات، ته‌نها كه‌سی‌كی دارتاش نه‌بیته، كه به‌پێی گێڕانه‌وه‌كان ناوی هه‌بیبه. ئه‌و به ئاشکرا به‌قه‌ومه‌که‌ی ده‌لێته‌ من باوه‌رم به‌خواهێناوه، ئه‌وانیش به‌ردبارانی ده‌که‌ن و شه‌هیدی ده‌که‌ن. دواتر خوای گه‌وره دیمه‌نی ژیا‌نی دوا‌پۆژی ئه‌و پیاوه‌مان نیشان ده‌دات كه چۆن پیشوازیی لێده‌کریت بۆ به‌هه‌شت. دیقه‌ت به‌رموون: ﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكُمْ فَاَسْمَعُونِ﴾ (٢٥) قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ (یس: ٢٥— ٢٦) واته: (به‌پاستی من بپیارمداوه كه ئیمان به‌په‌روه‌ردگارتان بهێنم، با چاك گویتان لیبتیت. پێیوترا: فه‌رموو بۆ ناو به‌هه‌شت، له‌وێشه‌وه هه‌ر

دلسۆزانه وتوويه تی: خۆزگه قهومه کهم بیانزانیا به سهرئه نجامی ئیمان
 چۆنه و که وتوومه ته چ ناز و نيعمه تیکه وه)، سهره تای ئایه ته که
 قسه یه که که حه بیب له دونیادا و له ناو قهومه که یدایه و ده لیت که ئه و
 باوه پری به پهروه ردگار هیئاوه، قهومه که یشی به ردبارانی ده که ن، به
 دوایدا وتووێژیک دیت که له جیهانی غه ییدا رووده دات، له نیوان ئه و دوو
 دیمه نه دا هیچ وشه یه که نییه که باس له گواستنه وه ی رووداوه که بکات
 له م جیهانه وه بۆ ئه و جیهان. حه بیب پووی قسه ی له نێردراوه کانی
 عیسیایه و ده لیت: من باوه پرم به پهروه ردگاری ئیوه هیئاوه، خوینهر
 لێره دا چاوه پری وه لām ده کات له و نێردراوانه، به لām کتوپر وه لām له
 جیهانیکی دیکه ی نادیاره وه دیت که مژده ده دات به و پیاوه که ده چیته
 به هه شته وه و نازانین قسه که ره کهش کتییه .. ههروه ها له دوو لیدان ئایا
 به راست کابرا چووبیت به هه شته وه، به لām وه لāmی پیاوه که خوی
 به لگه یه له سه ره ئه وه ی ئه و به راستی چووته به هه شته وه و ئه و
 ناز و نيعمه ته ی بینیه وه که واده ی دراوه به ئیمانداران، له به ره وه
 وه لāmه که ی ئه وه یه: خۆزگه قهومه کهم بیانزانیا به !! ئا لێره وه
 ده رده که ویت که پیاوه که پاش کوژرانی و خستنی گۆپه وه و
 لیخۆشبوونی پهروه ردگاری جا چووته به هه شت، به لām ئه مانه هیچی
 باس نه کراون و راسته وخۆ دیمه نه که گواستراوه ته وه بۆ جیهانی غه یب،
 له به ریه که شت: تا ده رکه ویت که په حمه ت و سۆزی پهروه ردگار نزیکه
 له چاکه کارانه وه و ده سته بجی و خیرا ئاماده گی هه یه و ئه م پیاوه ش

پاداشتی خۆی وەرگرتوو و با مۆڤه‌کانی دیکه‌ش نه‌ترسن له
پراگه‌یاندنی باوه‌پی خۆیاندا...

۲- جۆزیکێ دیکه‌ی بازدان به‌ رووداو له‌ بوا‌ری نزا و پارانه‌وه‌دا
پووده‌دات، وه‌ك ئاماژه‌دان به‌ خێرای و له‌امدانه‌وه‌ی نزا‌ی به‌نده‌كان:
كاتێك موسا (سه‌لامی خۆای لێبێت) ده‌پارێته‌وه‌ و ده‌فه‌رموێت:

﴿فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ تُجْرِمُونَ﴾ (۲۲) ﴿فَأَسْرِ بِعَبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ﴾ (۲۳)

(الدخان: ۲۲- ۲۳) واته‌: (كاتێك موسا نزا ده‌كات هه‌رئه‌وه‌نده‌ ده‌لێت:
خوايه‌! ئه‌مانه‌ هۆزیکێ تاوانکارن، واته‌ به‌شیکێ نزاكه‌ هاتوو و نزاكه‌ی
ته‌واو نه‌کردوو، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دیاره‌ ناکرێت ئه‌م پرسته‌ هه‌والیه‌
"جوله‌ خه‌به‌رییه‌" به‌س بێت بۆ داواکردنی شتێك، واته‌ پرسته‌كه‌
وایلیدێت: خوايه‌! ئه‌مانه‌ هۆزیکێ تاوانکارن..... ئه‌مجا چی؟، نزاكه‌
چییه‌؟ ده‌بێت نزاكه‌ هه‌بێت كه‌ له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌م سکاڵایه‌
داپێژابێت، به‌لام له‌ سیاقی چیرۆكه‌كه‌دا نزاكه‌ی موسا بوونی نییه‌،
ئهمه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی به‌لگه‌ بێت له‌سه‌ر زانست و ئاگاداریی په‌روه‌ردگار به‌و
نزاكه‌ و خێرا و له‌امدانه‌وه‌یشی. وه‌ك بلیتی خۆای گه‌وره‌ قسه‌كه‌ی
پێبپه‌ویه‌، وه‌ك چۆن ئێمه‌ جاری وا هه‌یه‌ له‌ کاتی قسه‌کردنی كه‌سی‌كا
قسه‌كه‌ی پێده‌به‌رین و یه‌كسه‌ر مژده‌ خۆشه‌كه‌ پاده‌گه‌یه‌نین،
په‌روه‌ردگاریش - والله‌ المثل‌ الأعلى - قسه‌كه‌ی موسا ده‌به‌رێت و یه‌كسه‌ر
مژده‌ی پێده‌دات به‌ مۆله‌تدان به‌ ده‌رچوونی خۆی و له‌ناوچوونی
فهرعه‌ون...

۳- جوړيکي دیکه ی بازدان به رووداو، له پړی هاتنه ناووه ی که سیکی دیکه بۆ ناو چیرۆکه که ده بیټ... با سه یری ئه م نمونه یه بکه یښ:

له به سه رهاتی یوسفدا، کاتیک براکانی کۆده بڼه وه که پیلان بۆ له ناو بردنی یوسف بکیشن، وه له نه نجامدا پښکه ده کون له سه رکوشتنی و دواتر ده یگورن بۆ خسته بیره وه، ئه م دیمه نه ته واو ده بیټ، یه کسه ر قسه ی براکان به دوايدا دیت له گه ل باوکیاندا: ﴿إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ غُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝٨ أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَيْكُمُ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ۝٩ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهُ فِي غِيَبَتِ الْجَبِّ يَلْقَظُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ۝١٠ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَنْصَحُونَ ۝١١ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ۝١٢﴾ (یوسف: ۸- ۱۲) واته: (کاتیک براکانی یوسف وتیان: به راستی یوسف و براکه ی (بنیامین) لای باوکمان، له نیمه نازدار و خوشه ویسترن، له کاتیکدا نیمه کومه لیکي به هیژین، به راستی باوکمان له سه رلیشیواویه کی ناشکرادایه. یوسف بکوژن، یان فرپی بدنه شوین و زه ویه کی دور، ئه وکاته روی باوکتان یه کلایی ده بیټه وه بۆ نیوه و خوشه ویستیه که ی هه مووی بۆ نیوه ده بیټ، ئینجا دوا ی نه مانی یوسف ده بڼه پیر و نه وه یه کی چاک و پښکوپیک. یه کیک له براکانی وتی: یوسف مه کوژن، به لکو بیخه نه ناو بیریکي قووله وه، دوا یی

كاروان دیت و دەیدۆزنەو و دەیبەن، ئەگەر بپیار بیّت هەر شتیکی لیبکەن. وتیان: ئەی باوکە ئەو چیتە لە ئیمە دلنیانیت لەبارەى یوسفەو، بەپاستی ئیمە زۆر دلسۆزی ئەوین و زۆر خوشمان دەویت. بەیانى بینیرە لەگەڵمان با باى باالى بدات، گەمە و یاری بکات و بیگومان زۆر پارێزگاری لێدەکەین و ئاگامان لێی دەبیّت).

ئەمە یان یەك دیمەنە، یان دوو دیمەن، لەبەرئەوێ دەبیّت ماو و نێوانیک هەبیّت لە نێوان وتووێژی خۆیان و پیلانگێڕییەکیاندا لە لایەك و لەگەڵ وتووێژی خۆیان لەگەڵ باوکیاندا، بۆ ئەوێ پێگە بدات یوسف بیّت لەگەڵیاندا بۆ یاریکردن و گەشت... لەبەرئەوێ ناگونجیّت لەبەردەم باوکیاندا دانیشتبەن و خەریکی پیلانگێڕیی بووبن.. بەلام با بپرسین یەعقوب لە کوێ بوو لەو کاتەدا؟.. ئەگەر دیمەنەك یەك دیمەن بیّت، ئەوا ئەوان خەریکی داپشتنی پیلان بوون و باوکیشیان دیتە ژوورەو و ئەوانیش راستەوخۆ دەلێن باوکە بۆ یوسفمان لەگەڵ نانیریت... یاخود ئەوان لە شوێنێکی دوورتر پیلانەکیان گێڕاوه و پاشان هاتوونەتەو بۆ لای باوکیان و پێیانوتوووە کە یوسفمان لەگەڵ بنێرە... واتە دیمەنەك لە دوو شوێنی جیاوازی پوویداوه، بەلام چۆن ئەم دوو دیمەنە بە یەكەو بە ستراونەتەو لە گێڕانەوێ چیرۆکەدا بە بیئەوێ پێچران رووبدات تیایدا؟ ئەمە تەنها بە دانانی وشەى "قالوا" هاتووە تە دى، کە لەناو بپری قسەکانیاندا هاتوو و دەلالەتە لەسەر ئەو

گۆرپانکاری و بازدان و گواستنه‌وه‌یه، به هاتنه‌ژووره‌وه‌ی یه‌عقوب بۆ ناو
باسه‌که...

4- جۆریکی دیکه له پێی وتووێژیکێ ئاشکرا و کتوپر قسه‌یه‌کی نه‌یانی
و پاشان گه‌رانه‌وه بۆ ئاشکراکه، پووده‌دات.. با سه‌یری ئه‌م نمونه‌یه
بکه‌ین: جادووبازه‌کانی میسر کاتی‌ک گۆده‌بنه‌وه بۆ پکا به‌ری موسا:
﴿فَنَزَعُوا أَمْرَهُم بِنَجْمِهِمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَى﴾ (١٢) ﴿قَالُوا إِنْ هَذَا إِلَّا لَسِحْرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ
يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى﴾ (١٣) ﴿(طه: ٦٢ — ٦٣)
واته: (جادوگره‌ران دواى سرت و خورته و ته‌گبیر و پاوێژ، وتیان: شك
نییه ئه‌و دوو نه‌فه‌ره جادوگره‌ن. ده‌یانه‌وێت به جادووی خۆیان ئێوه
له‌سه‌رزه‌مینى خۆتان ده‌رکه‌ن و ئایین و مه‌زه‌ب و پێ و په‌سمى
چاکتری ئێوه، پوچه‌ڵ بکه‌ن و له‌به‌ینه‌رن).

ئه‌و جادووبازانه‌ که‌وتنه‌ باسوخواس له ناو خۆیانه‌دا و به نه‌یانی
چرپه‌چرپیان ده‌ستپێکرد، وتیان: به‌ راستی ئه‌م دووانه: موسا و
هاروون، دوو جادووبازن....

دیقه‌ت بفرموون: دیمه‌ن یه‌ك دیمه‌نه، رۆژی گۆبوونه‌وه‌ی
جادووبازه‌کان و وه‌ستانیان به‌رانبه‌ر به موسا (سه‌لامی خواى لیبیت)
که پێیوتن: ئامان بۆتان، درۆ هه‌لمه‌به‌ستن به‌رانبه‌ر به خوا با سزاتان
نه‌دا، ئه‌م قسانه‌ کارى تێکردن، ناکۆکیی که‌وته‌ نیوانیان، (وأسرّوا
النجوى) به نه‌یانی که‌وتنه‌ چپه‌چپ تا موسا به ناکۆکییه‌که‌یان نه‌زانیت،
گه‌وره‌کانیان توانیان ناکۆکییه‌که‌یان نه‌هێڵن و یه‌کیان بخه‌نه‌وه به‌وه‌ی

ترساندنیان نه گهر موسا سهرکه وتوو بیت، نه وانه وان بازاریان نامینیت.. له ترسی نه وه یه ککه وتنه وه و قسه یان کرد به یه ک و پوویانکرده وه موسا و وتیان: نه ی موسا! یان تو ده سستپیکه، یان با نیمه سهره تا ده سستپیکه یان، نه ویش فهرمووی: به لکو نیوه ده سستپیکه... ده بینین سهره تای دیمه نه که به گیرانه وه (سهرد) وه سفی ناکوکیه که مان بو ده کات و پوونی ده کاته وه که وتوو یژیکي لاهو کی و نهیني پوویداوه که موسا گوئی لینه بووه، به لام نیمه ی خوینهر و وه رگر گویمان لیبووه و بومان گیردراوه ته وه. کاتیکیش چرپه چرپه که ته و او ده بیت، سیاقه که باسی ناکات و تنه ها وشه ی "قالوا" ده هینیت، که به وه دا ده زانین جادوویازه کان پوویانکرده وه ته وه موسا و نه وه ی به نهیني له سهری پیکه وتبون، به موسایان وت که ده ستبکه ن به پرکا به ریه که.

هه مان دیمه نی وتوو یژي نهیني له ناو وتوو یژیکي ناشکرادا، له چیرۆکی ئیبراهیمیشدا (سه لامی خوی لیبت) ده بینین، نه وکاته ی که له گهرمه ی قسه کردندایه له گهل باوکی و قه ومه که یدا له باره ی بته کانه وه، کتوپر وتوو یژیکي نهیني دینه ناو بابه ته که وه، که قسه یه کی ئیبراهیمه، که سویند ده خوات ده بیت بته کانتان پارچه پارچه بکه م، پاشان دریزه به چیرۆکه که ده دریت... نه م چیرۆکه چند جاریک نه و باز دانه ی تیدا ده بینین، با سهره تا سه یری ئایه ته کان بکه یان: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾ ٥١ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ

﴿٥٤﴾ قَالُوا وَجَدْنَا مَا بَاءَ مَا لَهَا عَيْدٌ ﴿٥٥﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
 ﴿٥٦﴾ قَالُوا أَحِثْنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿٥٧﴾ قَالَ بَلْ زَكَّيْتُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
 فَطَرَهُمْ وَأَنَا عَلَىٰ ذِكْرِ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٨﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا
 مُدِيرِينَ ﴿٥٩﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٦٠﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ
 هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٦١﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالُوا
 فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦٣﴾ قَالُوا أَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ
 ﴿٦٤﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَتَعَلُّوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ
 أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ
 يَنْطِقُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ
 ﴿٦٨﴾ أَفَبِكُمْ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا
 آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧٠﴾ قُلْنَا يَنَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٧١﴾

(الانبياء: ٥١ - ٦٩) سه رها تا با مانای نایه تهاکان بکهین:

واته: (به) راستی نیمة ژیری و هوشمه ندیمان پیشتر به ئیبراهیم
 به خشی، نیمة چاک نه ومان ده ناسی. کاتیک به باوک و قوم که ی
 دهوت: نه م بتانه چین ئیوه هه میشه به ده وریدا دین و ده یانپه رستن!
 له وه لامدا وتیان: نیمة باووبایرانمان بینیه وه نه مانه یان په رستووه.
 ئیبراهیم وتی: به راستی ئیوه و باووبایرانی ئیوه له گومراییه کی
 ناشکرادا بوون. خه لکه که وتیان: به راست، تو حه قیقته ت بو نیمة
 هیناوه، یان گالته ده که یه ت؟! ئیبراهیم وتی: به لکو ده مه ویت
 تیتان بکه یه نم که په روه ردگارتان په روه ردگاری ناسمانه کان و زه وییه و

به ديهيتان و من له سەر ئه و بىروباوه پر له شايهت و ئاگاكانم. پاشان
 ئىبراهيم سويندى خوارد و وتى: به خوا نه خشه يه ك ده كيشم و داويك
 ده نيمه وه بۆ به كاننتان دواى ئه وهى ئيوه به جيتانهيشتن و پشتتان
 هه لكرد. پاشان هه مووى وردوخاش كرد جگه له گه و ره كه يان، به لكو كه
 گه رانه وه (پرسىار بكه ن) و ئىبراهيم راستيان بۆ پوونبكاته وه.
 بته رستان وتيان: ئه وهى ئه مهى كردووه به خواكانمان، به راستى له
 سته مكارانه !! هه نديكيان وتيان: بيستومانه لاويك به خراپه باسيان
 ده كات، پيى ده لئين ئىبراهيم. وتيان: كه وابوو بيهينن به به رچاوى
 خه لكه وه با ئه وانيش ئاگادار بن و ببينن. وتيان باشه، ئهى ئىبراهيم
 ئايا تو ئه مهت كردووه به خواكانمان؟! ئىبراهيم وتى: نه خير هه ر كارى
 ئه و به زله يه، ده لييان بپرسن ئه گه ر قسه ده كهن و تيده گهن!! له
 دلى خوياندا ليكياندايه وه، سه ره نجام وتيان به خويان: به راستى ئيوه
 هه ميشه سته مكارن. پاشان به سه رشوپرى پاشگه ز كرانه وه بۆ
 بىروباوه پر كۆنه كه يان: بيگومان تو زانيوته كه ئه وانه قسه ناكهن و
 تيناگهن!. ئىبراهيم وتى: باشه، ئاخىر چۆن شتيك ده په رستن له جياتى
 خوا، كه ناتوانيت هيج جوړه قازانچ، يان زيانتيكتان پيېگه يه نيت، ئوف
 له ده ستان و له و شتانه ش كه له جياتى خوا ده په رستن، جا ئايا ئه وه
 تيناگهن و بىر و هۆستان ناخه نه كار؟! هه نديكيان وتيان: ئىبراهيم
 بسووتينن و پشتيوانى له خواكاننتان بكه ن، ئه گه ر ئيوه شتيكتان بۆ
 ده كرئت. وتمان: ئهى ئاگر سارد و سه لامهت به له سەر ئىبراهيم).

ئه نجا سهیری ئه م خالانهی خواره وه بکه:

۱- ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كِيدَنَّ اَصْنَمَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ﴾ واته: (به خوا

نه خشهیه ک ده کیشم و داویک ده نیمه وه بۆ بته کانتان، دواى ئه وهی ئیوه به جیتانهیشتن و پشتتان هه لکرد). بازدان به سه ر ئه وه دا و ئاماژه نه دان به وهی ئیبراهیم ئه م قسه یه ی به نهینی و له دلی خۆیدا وتووه، له بهر ئه وهی ناچیته عه قله وه ئیبراهیم ئه م قسه یه ی به ئاشکرا وتبیت له بهر ده م قه ومه کهیدا، که قسه که هه ره شه یه بۆ سه ر بته کان، به لام ئه وان به بی خه م و به بی به هه ندوه رگرتنی هه ره شه که، برۆن بۆ گه شت و سه یرانی خۆیان.

۲- ﴿فَجَعَلَهُمْ جُودًا اِلَّا كَبِيرًا ثُمَّ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ﴾

واته: (ئینجا هه مووی وردوخاش کرد جگه له گه وره که یان، به لکو که گه پانه وه (پرسیار بکه ن) و ئیبراهیم راستییان بۆ پوون بکاته وه). لابردن و ئاماژه نه دان به وهی که ئیبراهیم چاوه پیتی کردووه تا قه ومه که ی ده چن بۆ گه شت و ئاهه نگ، پاشان بته کان پارچه پارچه ده کات.

۳- ﴿قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِآلِهَتِنَا اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ﴾ واته:

(وتیان: ئه وهی ئه مه ی کردووه به خواکانمان، به راستی له سته مکارانه !!)، لابردن و ئاماژه نه دان به وهی که ئیبراهیم پاش

شکاندنی بته‌کان، له شوینی ږوداوه‌که ږوښتووه و قه‌ومه‌که‌ی
هاتوونه‌ته‌وه ږو شوینی ږوداوه‌که .

۴- ﴿ قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِإِلهِنَا يَا بُرْهِيمُ ﴾ واته: (وتیان :
باشه، ئه‌ی ئیبراهیم ئایا تو ئه‌مه‌ت کردووه به خواکانمان؟!)، لابرډن و
ئاماژه نه‌دان به‌وه‌ی که چاوه‌ږییان کردووه تا ئیبراهیم بیت ږو شوینی
رووداو، پاشان ده‌ستیان‌کردووه به لیکولینه‌وه .

۵- ﴿ ثُمَّ نَكْسُوا عَلَى رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴾
واته: (پاشان به سه‌رشوپی پاشگه‌ز کرانه‌وه ږو بیروباوه‌ږه
کونه‌که‌یان، بیگومان تو زانیوته که ئه‌وانه قسه‌ناکه‌ن و تیناگه‌ن!)،
پیش وشه‌ی: (لَقَدْ عَلِمْتَ) ئه‌وه لابراره و ئاماژه‌ی پینه‌دراوه که
قسه‌که‌ر و قسه‌ږوکراو: موته‌که‌للیم و موخاته‌ب، کییه؟ به‌لام به‌پی
سیاقی ږوداوه‌کان، ده‌رده‌که‌ویت که که‌سی "تاک" له ناویاندا هر
ئیبراهیم ږووه، له‌به‌رئ‌وه پاناوی "علمت" ږو ئه‌و ده‌گه‌ږیته‌وه، به
بیته‌وه‌ی پیشر ئاماژه‌ی ږو بکات..

۶- ﴿ قُلْنَا يَنْتَارُ كُوفِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴾ واته: (وتمان: ئه‌ی
ناگر سارد و سه‌لامه‌ت به له‌سه‌ر ئیبراهیم). لابرډن و ئاماژه‌نه‌دان به
بازدان به‌سه‌ر رووداوه‌کاندا: بازدان به‌سه‌ر کات و به‌سه‌ر شوین "زه‌مان
و مه‌کان"، ږو گواستنه‌وه‌ی رووداوه‌کان له شوینی ناگرکردنه‌وه‌که و
مه‌لدانی ئیبراهیم ږو ناوی.

لیره دا که مێک له سه ر خالی یه که م ده وه ستین و به راوردی ده که یه به دوو چیرۆکی دیکه ی قورئانی، که به پێچه وانه ی ئەمە ی ئیبراهیمه وه، وتووێژ "حیوار" یکی لاوه کی تێدایه، به لام خوی گه وه به روونی ئاماژه بۆ ئەوه ده کات که ئەو حیواره "به نهینی و له دلی خویندا" روویداوه، به پێچه وانه ی ئەمە ی ئیبراهیمه وه که هیچ ئاماژه یه کی به وه نه داوه که ئیبراهیم له دلی خویدا ئەو هه ره شه یه ی کردووه ... ئەوانیش چیرۆکی یوسف و موسایه ..

سه ره تا له باسی یوسفدا کاتێک که بنیامین گل ده داته وه و لای براکانی ده لێت دزی کردووه، براکانیشی ده لێن ئەگه ر بنیامین دزی کردبێت ئەوا پێشتریش برایه کی دیکه ی هه بوو — که مه به ست یوسفه ـ، ئەویش دزی کردووه .. ئا لیره دا یوسف هیچ نالێت و له دلی خویدا ده لێت به راستی ئیوه زۆر خراپکارن .. ﴿فَاسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾، به لام دیقه ت به رموون، نایه ته که به روونی ده فهرمویت: یوسف له دلی خویدا ئەو قسه یه ی به نهینی کرد و لای ئەوان ئاشکرای نه کرد، جا بۆ زیاتر ته ئکید کردنه وه، هه ره وه نده به س نییه که به فهرمویت: یوسف به نهینی و له دلی خویدا ئەو قسه یه ی کرد، به لکو به رسته ی ﴿وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾، دووپاتی ده کاته وه که مانای ئەوه ده گه یه نیت به هیچ جۆرێک قسه که ی بۆ براکانی ئاشکرا نه کرد ..

له باسی موسا و جادووبازەکانیشدا - که پیشتریش ئاماژەمان پێدا -، کاتێک جادووبازەکان ناکۆکیی دەکەوتە نێوانیان، خوای گەورە بە پوونی ئاماژە بەوە دەکات کە ئەوان ناکۆکییەکانیان "بەنەینی" هێشتەو و نەیانەیشت موسا و هارون پێیبزانن، سەیرکەن دەفەر مۆیت: ﴿فَنَزَعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا الْجَوَى﴾، دەفەر مۆیت: قسەکانیان بەنەینی کرد..

جا پرسیارەکە ئەمەیه: بۆچی لە چیرۆکی یوسف و موسادا ئاماژە بەوە دەکەیت کە ئەو دوو حیواری بە نەینی کران، بەلام لە باسی ئیبراهیمدا ئەو ئاماژەیە بۆ حیواری "سویند بەخوا بەتەکانتان تێکدەشکینم" نەکراره؟.. ئەمە وەلامەکەیه:

١- لە چیرۆکی یوسفدا، یوسف لە پێگەی هیز و توانادایە و عەزیزی میسرە و لە هیچ ناترسیت. براکانیشی لە پێگەیەکی بێهیزی و بێتوانایی و هەژاری و تۆمەتباربوونان.

٢- لە چیرۆکی موسادا، جادووبازەکان گرووپێکی بەهیز و خاوەن دەسەلاتن و پشتیان بە هیزێکی گەورە و هەڵە هیزی فیرعەون بەستوو، بەلام موسا و هارون، دوو کەسی تەنها و بێهیز و غەوارەن.

٣- لە چیرۆکی ئیبراهیمدا، قەومەکە لە پێگەی بەهیز و دەسەلاتان، بەلام ئیبراهیم گەنجێکی تەنها و لاوازه و هیچ پشت و پەنایەکی نییه.

جا له هەردوو چیرۆکی یوسف و موسادا، دەبینین کە یوسف، هەروەها گرووپە جادووبازەکە، بەهێز بوون، جا ئەگەر هیچ ئاماژەیەکی نەبێت بۆ ئەوەی کە ئەوان قسەکیان "بە نەینی" کردووە، ئەوا بە هۆی بەهێزی پێگەکیانەو وە دەردەکەوێت کە بە ئاشکرا قسەکانیان کردووە و ترسیان لە کەس نەبووە، ئەمەش لەگەڵ پێڕەوی چیرۆکەکاندا ناگونجێت، لەبەرئەوەی ئەگەر یوسف بە ئاشکرا ئەو قسەیە بکردایە، ئەوا براکانی پێیانداوە زانی و ئەو نەخشەیە کە داپرشتبوو بۆ هێنانی باوک و کەسوکاری، هەڵدەوێت شایەو، چونکە هەر کاردانەوێکی یوسف بەرانبەر بەو قسەیە براکانی کە وتیان بۆ یەکەیشی هەبوو، دەبوو هۆی هەڵوێشانەوێ نەخشەکی، هەروەها لەوەی جادووگەرەکاندا، ئەگەر ئاماژە نەدرایە بەوەی کە بەنەینی حیواریان کردووە، ئەوا ناگۆڕێکیان ئاشکرا دەبوو بۆ موسا و هاروون و دەبوو بە خاڵی لاوازیان^(*) ..

---

^(*) سەرئێشتا گرنگ: بە باشی دەزانم لێرهەدا وەك ئاماژەمان بۆ بەراوردێکی نێوان چیرۆکی یوسف و موسا کردووە، ئاماژەمان درێژتر بکەینەو و ئەو بەراوردە فراوان بکەین لەنێوان ئەو دوو چیرۆکەدا کە لە قورئاندا یەکەیان سوورەتێکی تەواوی بۆ تەرخانکراوە و دوو مەشیاڵ زۆرترین باسوخواسی هەیە لە سوورەتەکاندا. چیرۆکی یوسف و باوک و براکانی بە درێژی لە سوورەتی یوسفدا باسکراوە و چیرۆکی موساش بەشیکی بەفراوانی لە سوورەتی (القصص)دا باسکراوە بەتایبەتی سەرەمی منداڵی و دایکی و خوشکەکی و فیرعون و ژنەکی فیرعون....هتد.

نوعمان عەلى خان كە بانگخوازىكى ئەمەرىكىي بە پەگەز پاكىستانىيە و ئىستا لە وىلايەتى تەكساسى ئەمەرىكا سەرۆكى سەنتەرى (البىنە)يە، لە بەرنامەى "بالقرآن اهتديت" بەراوردىك دەكات لە نىوان ھەردوو سوورەتى يوسف كە باس لە چىرۆكى يوسف دەكات، لەگەل سوورەتى (القصص) كە باس لە چىرۆكى موسا دەكات لە مندالىيەو. لەو بەراوردە سەرنجپاكتىشانە:

۱- سوورەتى يوسف بە گوزارشتى "أحسن القصص" دەستپىدەكات، سوورەتى (القصص)يش خۆى ناوئارو (القصص)، كەواتە شتىك ھەيە ئەم دووانە بە يەكەو دەبەستىتەو.

۲- سوورەتى يوسف، چىرۆكى كوپ و باوكىكە (يوسف و باوكى)، سوورەتى (القصص) چىرۆكى كوپ و دايكىكە (موسا و دايكى). واتە لە يوسفدا باسى (دايك) ونە و لە (القصص) دا باسى (باوك) ونە.

۳- لە يوسفدا، باوكەكە خوشەويستىي خۆى بۆ كوپەكەى: يوسف، دەردەخات. لە (القصص)دا دايكىك خوشەويستىي خۆى بۆ كوپەكەى: موسا، دەردەخات.

۴- لە يوسفدا، كوپەكە: واتە يوسف، دەخريتە بىرەو، لە (القصص)دا كوپەكە: موسا، دەخريتە پويارەو.

۵- لە يوسفدا، ئەم كوپە چەندىن سال لە باوكى دادەبريت، لە (القصص)دا ئەم كوپە: موسا، ماوہيەكى زۆركەم لە دايكى دادەبريت.

۶- لە يوسفدا، ھۆكارى جياپونەوہى باوك و كوپەكە، براكانە. لە (القصص)دا ھۆكارى بەيەگەيشتنەوہى دايك و كوپەكە، خوشكە (خوشكەكى موسا)يە.

۷- لە يوسفدا، كوپەكە لە بىرىكدا دەھيتريتە دەرەو، لە (القصص)دا كوپەكە لە پويارىكدا دەھيتريتە دەر.

۸- يوسف، دەردەھيتريت لەبىرەكە و دەبريتە ناو كوشكىك لە مىسر. موسا لە پويارەكە دەردەھيتريت و دەبريتە كوشكىك لە مىسر.

۹- يوسف، (عەزىزى مىسر، واتە مېردى زولەيخا) دەيكريت و دەبياتەوہ بۆ ژنەكەى. موسا، ژنى فەرەون دەيدۆزىتەوہ و دەبيات بۆ مېردەكەى. واتە: يوسف، پياوكت دەبياتەوہ بۆ لای خىزانەكەى. موسا، ژنىك دەبياتەوہ بۆ لای مېردەكەى.

- ۱۰- عزیزى مىسر که يوسف دهباته وه بۆ لای خىزانەكەى، دەلێت: (عَسَى أَنْ يَفْعَلَنَا أَوْ نَخَذَهُ وَلَدًا). واتە: بەلكو سوودمان پێیگەيەنێت، یان بیکەین بە کوپى خۆمان. ژنەكەى فیرعەونیش که مووسا دهباته وه بۆ لای فیرعەون بەهەمانشیۆه و- پاش چەندین سەدە - هەمان قسە دەقاوودەق دەلێتە وه: (عَسَى أَنْ يَفْعَلَنَا أَوْ نَخَذَهُ وَلَدًا).
- ۱۱- هەردوو يوسف و مووسا لە مىسر، تووشى بە لا و تاقیکردنە وه بوون: يوسف لە لایەن زولەيخاوه داواى کارى خرابەى لێکرا و مووساش تووشى پووداوى کوشتن بوو یه وه و زەلامێكى کوشت. بەلاکەى يوسف "زینا" بوو، بەلاکەى مووسا "کوشتن" بوو.
- ۱۲- يوسف، (لەناو کۆشکدا) تووشى ئەو بە لا و تاقیکردنە وه یه بوو. مووسا لە دەرە وهى کۆشک و (لەناو بازاردا) تووشى ئەو بە لایه بوو.
- ۱۳- يوسف هەلەكەى نەکرد: واتە: داوینپىسى نەکرد. مووسا (سەلامى خواى لیبیت) مرقەكەى کوشت و هەلەكەى کرد.
- ۱۴- ئە وهى که هەلەكەى نەکرد، واتە: يوسف، دەستگیر کرا و زیندانى کرا، بەلام ئە وهى که هەلەكەى کرد، واتە: مووسا، لە جیاتی زیندانیکردن، پایکرد و هەلەات لە شار. واتە بێتاوان زیندانى کرا و هەلەکاریش هەلەات.
- ۱۵- هەردووکیان شایەت لەسەر کارەكە هەبوو، لە سوورەتى يوسفدا شایەتیدەر لە بەرژە وهندیى يوسف شایەتى دا، لە سوورەتى (القصاص)دا شایەتیدەر لە دژى مووسا شایەتى دا (دەتەوێت منیش بکوژیت وهك چۆن دوتینى یه کێکت کوشت؟).
- ۱۶- چیرۆكى يوسف، لە دەرە وهى مىسر دەستپێدەكات و لە مىسر کۆتایى دێت. چیرۆكى مووسا لە مىسر دەستپێدەكات و لە دەرە وهى مىسر کۆتایى دێت.
- جا، جیاواز لەو بەراوردەى ئەو بانگخوازە، دیقەت دەدەین بە شێۆه یه كى گشتى چیرۆك و بەسەرھاتى ئەو دوو پێغەمبەرە چەند جیاوازییەكى دیکە و خالى ھاوبەشیان هەیه، لەوانە:
- ۱- يوسف، (سەلامى خواى لیبیت) لە ھەسووبى بردنى براکانیدا خرایە بیرە وه، بەلام مووسا لە خۆشەویستیدا داىكى خستییە رووبارەكە وه، واتە: یه كەم بۆ لەناوبردنى خرایە بیر، بەلام دووهم بۆ پزگارکردنى خرایە پوویار. یه كەم بە دەستیكى پڕ لە رق و كینە خرایە بیرە وه،

(وَأَلْقَاهُ فِي عَيَّابَتِ الْجَبِّ)، به لَام دوه‌م به ده‌ستیکی پر له میهری دایکابه‌تی خرایه پووباره‌وه.

(فَكَأَلَّيْهِ فِي الْبَرِّ).. چەند جیاوازن نه دوو وشه‌یهی (وَأَلْقَاهُ) (فَكَأَلَّيْهِ)!!!

۲- یوسف، ده برای هه‌بوون، به لَام دوزمنی بوون، به لَام موسا یه‌ک برای هه‌بوو، به لَام پشت و په‌نا و لایه‌نگری بوو.

۳- یوسف، نه‌وهی ئیسرائیلی له دهره‌وهی میسر هیتنا بۆ میسر، به لَام موسا نه‌وهی ئیسرائیلی له میسر‌ه‌وه برده‌وه بۆ شوینی خۆیان بۆ دهره‌وهی میسر.

۴- یوسف که خرایه بیر‌ه‌وه، به به‌رنامه و پلانی موقۆ نه‌و کاره دژی کرا، به لَام موسا که خرایه پووباره‌وه به به‌رنامه و کاری په‌روه‌ردگار بوو.

۵- ژنی خاوه‌ن کۆشک (زوله‌یخا) سه‌رچاوه‌ی نازار و نیگه‌رانی بوو بۆ یوسف. ژنی خاوه‌ن کۆشک لای موسا، سه‌رچاوه‌ی نارامی و ناسایش بوو بۆ موسا.

۶- که گه‌وره بوون و پیگه‌یشتن، خوای گه‌وره به دوو نایه‌تی هاوشیوه باس له گه‌وره‌بوون و پیگه‌یشتنیا ن ده‌کات: بۆ یوسف ده‌فه‌رمویت: (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۲﴾)، بۆ موساش ده‌فه‌رمویت: (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳﴾). که پیشتریش باسما ن له‌م دوو به‌راورده له‌گه‌ل چیرۆکی یه‌حیادا کرد.

۷- باوکی یوسف، واته یه‌عقوب، خوای گه‌وره باسی بیتاقه‌تبوون و نازاری دوور له یوسفی له قورئاندا کردوه: (يَتَأَسَّى عَلَى يُوسُفَ وَأَيُّضًا عَبْنَاهُ مِنَ الْغُرَى)، چاوه‌کانی له تاو خه‌فته کۆیز بوون و ناوی سه‌بیان ده‌رکرد. دایکی موساش خوای گه‌وره باسی بیتاقه‌تبوون و نازاری دوور له موسای له قورئاندا کردوه: (وَأَصْبَحَ قُودًا أُمُّ مُوسَى قَرِيًّا).

جا ئیستا با به‌رسین، ئایا حیکمه‌ت و سوود له‌م به‌راورده و له‌یه‌کچوونه‌ی نیتان به‌سه‌ره‌اتی نه‌م دوو پیغه‌مه‌ره به‌پێژه، چیه‌؟ به‌کورتی ئاماژه به‌ چەند خالێک ده‌ده‌ین:

۱- کاتێک نه‌م به‌راورده ده‌کین، نه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌ویت که موقۆ کاتێک دیته ژیا‌نه‌وه به‌ریه‌که‌که‌وتنی ده‌بیت له‌گه‌ل ده‌وریه‌ره‌که‌یدا: له‌گه‌ل دایک، باوک، برا، خوشک.. فیرمان ده‌کات چۆن هه‌لسوکه‌وت به‌کین له‌ بارودۆخه جیاوازه‌کاندا.

به لام ئیبراهیمی ته نها (سه لامي خواي لیبت)، نه و گه نجه هه ژاره ی
ته نها پشتی به خوا به ستوه، ده سه لاتی به سه ر گه له که یدا نییه،
ناشتوانیت به ئاشکرا رکابه رییان بکات و پتیان بلت: سویند بیت
بته کانتان بشکینم، گوئگریش چاک نه وه ده زانیت، جا نه گه ر
گیره ره وه ی چیرۆکه که لیره دا حیواره که بچرینیت و بلت: "ئیبراهیم
به نهینی و له دلی خۆیدا وتی": سویند بیت بته کانتان بشکینم...، که
پیویست ناکات، نه و نه و پچرانه ده بیت هوی تانه دان له خوینه ر که
که سیکی گه مژه یه و له وه تیناگات نه و قسه یه ی ئیبراهیم له و پنگه

۲. مرقه، له ژیانیدا به چه ندین قوناغدا تپه پده بیت، بیده سه لات و بیهیز، جارێک له بنی
بیرێک و جارێک له کۆشک و ته لاردا، جارێک له ناو پووبار و ئاودا و جارێک کوپی نازداره ی گه رده
به رپرسان. فیرمان ده کات که نه گه ر هه ره کێک له ئیمه که وته بارودۆخیکی له م شینوازانوه،
چۆن هه لسوکه وت بکات. دیقه تی یوسف بده: له ناو زینداندا یه ناوی "یوسف" له و کاتیکیش
بووته گه رده و عه زیزی میسه ره ر خۆی به ناوی خۆیه وه ئاوده بات و پێشگری "گه رده و به ریز
و خاوه ن شکو" به خۆیه وه نانیته: (أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي).

۳. فیرمان ده کات که چۆن خوا هه میشه له گه ل به نده کانیدا یه، له ناو شار و ولاتی خۆت
بیت، یان له تاراوگه و ئاواره یی، نه وه خوا یه فیرمان ده کات که چۆن یوسف له بیر و، مووسا له
رووبار، دینیته ده ره و ده یانگات به کوپی نازداره ی کۆشک. هه ره ئه ویشه که ویستی له سه ر بیت له
کوپی نازداره ی کۆشکه وه گۆپانکاری به بارودۆخی ژیانیا ن ده کات و ده یانباته کونجی زیندان،
یان ئاواره ی دووره ولات: وه ک مووسا که له کوپی به خێوکرایی فیره ونه وه ئاواره بوو، ناچار
شوانیی ده کرد. دواتریش جارێکی دیکه په وشه که ده گۆریت و له کونجی زیندانوه په یامێک به
خه ونیکی نیوه شه وی تاریکدا په وانه ی بیر و فیکری پادشا ده کات و به وه ش یوسف له کونجی
زیندانوه ده گوازیته وه بۆ گه رده یی و عه زیزی. که واته هه موو کاروباره کان به ده ست
هه لسوپیته ری مه زنه وه یه: (بیده الامر کله).

لاوازه دا، حه تمه ن به نهی نی و له دلی خۆیدا بووه، ئیتر چ پتویست به وه ده کات بوتریت ئیبراهیم له دلی خۆیدا وتوویه تی. له بهر نه وه له چیرۆکی ئیبراهیمدا نه به شه نه وتراوه و ته نها وته که ی ئیبراهیم هاتووه، تا گوینگر خۆی نه و مانایه هه لگوزیت له چیرۆکه که دا به پشتبه ستن به تیگه یشتنی خۆی له سیاقی چیرۆکه که. جی سهرنجه، نه مه خۆی له خۆیدا جوړیکه له پیزگرتنی خوای گه وره له مړو، له "گوینگر و بیسه رانی قورئان"، که له پله ی "زیر و تیگه یشتوو" (اللّیب) دایناون و پتویستی به وه نه کردووه پتیا ن به رمویت ئیبراهیم به نهی نی نه و قسه یه ی کردووه، چونکه گوینگر خۆی ژیره و له سیاقه که، نه و مانایه هه لده گوزیت..

هه ر لیسه وه ناچارین داخلی چیرۆکیکی دیکه ی قورئان بین، که په یوه ندیی به "بازدان به رووداو له ریی گوپینی حیواری ناشکرا بو حیواری نهی نی" هه یه، نه ویش چیرۆکی دروستکردنی ئاده م و کرپنووش نه بردنی ئیبلیس. دیقه تی نه م ئایه تانه بده ن: ﴿قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾ (٦٦) قَالَ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ

الْقِيَامَةِ لَأَحْنَنَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ (الإسراء: ٦١-٦٢)، جا با له واتا کوردییه که ی وردبینه وه: "ئیبلیس وتی: ئایا چۆن سوژده ده به م بو نه و که سه ی که له قور دروست کردووه؟. وتی: پیم بلای ئا نامه یه که ریزت داوه به سه ر مندا؟، سویند بیت نه گه ر دوامبخه ییت تا پوژی

قیامت، نه وه بښگومان هم مو نه وه کانی گومړا و سه رگه ردان ده که م،
جگه له که میکیان ...

لیږه دا تیښی نه وه ده که ین که دوو جار وشه ی "قال" هاتووه، واته
"ئیبلیس وتی"، له کاتیکدا بکه ری کرداره که واته قسه که ره که هر یه ک
که سه و ئیبلیسه، ده ی بچی له دوی چوار وشه خوی گوره جاریکی
دیکه وشه ی "قال" ی دووباره کردووه ته وه؟، نه مه به لگه یه له سر
نه وه ی که ئیبلیس پرسته ی یه که میانی به ناشکرا وتووه له وه لامی نه و
پرسیاره ی په روه ردگاردا که پتی فهرمووه: بچی کړنوشت بۆ ئاده م
نه برد؟، نه ویش به ناشکرا له وه لامدا وتوویه تی: چۆن کړنووش ده به م
بۆ نه و که سه ی له قور دروستت کردووه. ته واوکه ری باسه که دیسانه وه
ده فهرمویت: ئیبلیس وتی، بچی دووباره ی کردووه ته وه، بښگومان
له بهر نه وه ی که ئیبلیس نه مجاره پرسته ی دووه می به ناشکرا نه وتووه،
به لکو به نه ینی و له دلّی خویدا وتوویه تی: "پیم بلّی ئا نامه یه که پرّزت
داوه به سر مندا؟، سویند بیت نه گهر دوامبخه یت تا پوژی قیامت نه وه
بښگومان هم مو نه وه کانی گومړا و سه رگه ردان ده که م جگه له
که میکیان"، به لکو ئیبلیس بویری نه وه ی نه بووه به ناشکرا نه و قسه یه
له بهرانه به په روه ردگاردا بدرکینیت، واته دیقه ت بده ن چۆن بازدان له
حیواری ناشکرا بۆ حیواری نه ینی و په نهان دروستبووه ته نها به
وشه یه ک: "قال" ی دووه م. جیاوازی نه م باسه و نه وه ی ئیبراهیم
له وه دایه که: قهومی ئیبراهیم زانستی په نهان "عیلمی غه یب" یان

نه ده زانی تا بزانی که ئیبراهیم له دلی خۆیدا هه پره شهی شکاندنی
 بته کانی کردووه، به لام په روهدگاری ئاگادار به نهینی و ئاشکرا،
 ئاگاداره به قسه که ی ئیبلیس که له دلی خۆیدا ده لیت ده بیت نه وه کانی
 ئاده م بخه له تینم، له بهر نه وه بۆ ئیمه یشی ده گیر پته وه، هینده ئاگاداری
 هه موو شتی که وهك ئه وه وایه ئیبلیس به ئاشکرا نه و قسه یه ی کرد بیت.
 هه ر له م رووه وه، به بی درێژه دان به باسکردنی، ئاماژه بۆ چیرۆکی
 سوله یمان (سه لامی خوا ی لیبت) له گه ل شارنی سه به ء ده که ی، نه و
 کاته ی شارن بریار ده دات سوله یمان تا قی بکاته وه بزانی ت ئایا له بهر
 پاره و پول داوای مسو لمان بوون له خه لکی به مه ن ده کات، یان له بهر
 نه وه ی به پاسی پیغه مبه ر و نیردراوی خوا به. شارن بۆ نه و مه به سته
 دیاری ده نیریت بۆ سوله یمان، جا با بزانی چی رووده دات، خوا ی گه وه
 ده فهرمویت: ﴿ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ قَالَ أُمِدُّونِي بِمَالٍ فَمَا آتَنِ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ مِّمَّا
 ءَاتَكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدْيِكُمْ تَفْرَحُونَ ۝٣٦﴾ ﴿ أَرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِخُبْرٍ لَّآ فِئْلَ لَهُمْ
 بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ۝٣٧﴾ ﴿ قَالَ يَأْتُهَا الْمَلَأُوا أَئِكُمْ يَأْتِيَنِي بَعْرِشَهَا قَبْلَ
 أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ۝﴾ (النمل: ٣٦ - ٣٨)، واته: (جا کاتیک (نوینه ری)
 نیردراوه کان گه یشته لای سوله یمان، وتی: ئیوه ده تانه ویت به مال و
 سامان و دیاری کۆمه کیم بکه ن؟! من دلنیا م که نه و شتانه ی خوا
 پییبه خشیوم له وه چاکتر و به نرختره که به ئیوه ی به خشیوه، نه خیر
 من به و دیاری به دلشاد نابم، به لکو ئیوه به دیاری به که تان شاد ده بن.

بگه پیره وه بۆ لایان به خۆت و دیارییه که ته وه، به دلنیا ییه وه ده بیئت به سهربازانی که وه بچینه سهربان که نه یاندیییئت و نه توانن به رگری بکه ن، ده بیئت دهربان بکه ی ن له ولاتیان له کاتی کدا شه وان زه لیل و پيسواو شکاون. وتی: ئه ی خه لکینه کامتان ده توانیئت ته ختی شارنه به لقیسم بۆ بهینیئت پیش ئه وه ی بین بۆ لام و موسلمان بهن).

لیره دا قسه که ر به رده وام هه ر سوله یمانه، به لام له ئایه تی کۆتاییدا وشه ی "قال" دوباره بووه ته وه، له کاتی کدا - وه ک وتمان - قسه که ر یه ک که سه، بۆچی؟ له بهر ئه وه ی له رسته ی کۆتاییدا "شوین و کات و بابته و که سه کان و هه لۆیسته که"، هه مووی گۆراوه. له به شی سه ره تادا: قسه که ر سوله یمانه، به لام قسه له گه لکراو نوینه رانی شارنن، شوین: شوینی کۆبوونه وه ی سوله یمانه له گه ل وه فده که، بابته: هینانی دیارییه بۆ سوله یمان... به لام له ئایه تی کۆتاییدا: ته نها قسه که ر سوله یمانه، ئیتر ئه وانی دیکه گۆرڤدراون: قسه له گه لکراو: نزیکانی سوله یمانن، شوین: کۆبوونه وه ی سوله یمان له گه ل نزیکانی خۆیدا. بابته: هینانی کورسیی حوکمرانی شارن بۆ لای سوله یمان. کات: دوا ی گه پانه وه ی وه فده که بۆ سه بهء و هاتنی هه وال که شارن خۆی به مسوولمانی دیت بۆ لای سوله یمان... هه موو ئه و بازدا نه به یه ک وشه جیی کراوه ته وه: "قال" له ئایه تی کۆتاییدا... جا ئیتر ورد به ره وه و دیقه ت به، بزانه مروؤ ده توانیئت خۆی رابگریئت له به رده م گه ورده یی به لاغه تی ئه م قورئانه دا؟!

جا با پیش نه‌وهی ئەم باسه ته‌واو بکه‌ین، دوو نمونه‌ی دیکه باس بکه‌ین که زۆر پر ورده‌کاریین و پتویست به وردبونه‌وه ده‌کات و په‌یوه‌نیدارن به "لابردن و قرتاندنی ناوبه‌ین له حیواری به‌یه‌که‌وه به‌ستراو" دا:

یه‌که‌م: خوای گه‌وره له باره‌ی موسا و فیرعه‌ونه‌وه ده‌فه‌رمویت:

﴿ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ۝٧٦ قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُونَ ۝٧٧ ﴾ (یونس: ٧٦ - ٧٧)، واته: کاتیک هه‌قیان له لایه‌ن ئیمه‌وه له پێگه‌ی موساوه بۆ هات، وتیان به‌پاستی ئەمه جادوویه‌کی ئاشکرایه، موسا وتی: باشه ئیوه به‌م هه‌قیقه‌ت و پاستیه‌ی که بۆمه‌یناون ده‌لێن: ...؟، ئایا ئەمه جادووه؟، خو جادووگه‌ران سه‌رفراز نابن... ". زۆرینه‌ی پاشه‌کارانی قورئان ده‌لێن: قسه‌که‌ی موسا هه‌زفکراوه، که ده‌لێت: باشه ئیوه به‌م هه‌قیقه‌ت و پاستیه‌ی بۆمه‌یناون ده‌لێن: ...؟، ده‌لێن چی؟، واته "مه‌فعول به‌" ی فیه‌لی "تقولون"، مه‌حزوفه... بۆچی؟

هۆکاره‌که‌ی نه‌وه‌یه نه‌و هه‌زفکردنه په‌یوه‌ندی به لایه‌نی ده‌روونی قسه‌که‌ره‌وه هه‌یه، که موسایه (سه‌لامی خوای لیبیت)، واته هه‌ستی ده‌رونی موسا وایکردووه قسه‌که له‌و شوینه‌دا له‌سه‌ر زمانی بیه‌ستیت و نه‌توانیت وته‌که ته‌واو بکات.. ئەمه چۆن؟

موسا (سه‌لامی خوای لیبیت) زمانی ده‌یگرت، خوای گه‌وره هاروونی برای کرده وه‌زیری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی زمانپاراوتر بوو له موسا، وا

باسده كريت كه نه و گرييه زماڼى، واته "زمانگرتن" كه ي، به ته واويي
 پاك نه بووه ته وه، به لكو به شيكي كه مي نه و زمانگرتنه ي هه رما بوو،
 له بهر نه وه ي كاتيك نزاى كرد، فه رمووي: ﴿وَأَحْلَلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي﴾،
 "گرييه كي زمانم بكه ره وه"، واته نه يوت: (عقدة لسانى): "گريي زمانم"،
 خواي گه ورده ش وه لامى دايه وه و گرييه كي زماڼى بو كرده وه،
 هه نديكي شي تا خوا ويستي له سه ربوو مابوو...

موسا (سه لامى خواي ليبيت) به وه ناسر ابو كه له سه ر حق زوو
 تووپه ده بوو و هه لده چوو، به شيويه كه كاتيك زانى "سامري"
 هوزه كه ي خه له تاندوو و فيري "گويزه كه په رستي" كردوون، نه و
 له وحانه ي كه ته وراتي تيدا نووسر ابو فرييدا و سه ري هاروونى براى
 گرت و به پيش را يكي ش هينده تووپه بوو، ته نانه ت خواي گه وره باسى
 نه وه ي كردوو كه ﴿وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضُّ﴾، واته: كاتيك
 تووپه ي موسى هتور بوويه وه، واته هه ميشه له سه ر حق هه لده چوو و
 تووپه ده بوو، به جورك هينده ي نه ده ما كونترولل خوي له ده ست بدا،
 جا چ نه گه ر نه خو شى و گرييه كه له زمانيشيدا هه بووييت؟!

جا له پو شتايي نه م زانيار ييانه دا، ده توانين تيشك بخه ينه سه ر نه م
 هه لو يسته كه موسا له به رده م فير عه ون و گه وره پيا واني كوشكا
 وه ستاوه و بانگيان ده كات بو يه كتاپه رستي و به لگه و ثايه ته كاني
 خوايان نيشان ده دات، به لام نه وان پييده لئين: نه مه جادوييه كي
 ناشكرايه. موسا زور له سه ر دلل قورس ده بيت، كه نه وان به و حق و

پاستیه ده‌لین جادوو، ده‌یه‌وئیت بیانگێرتنه‌وه له‌و قسه‌یان، پێیان ده‌لێت: باشه ئێوه به‌م حه‌قیقه‌ت و پاستیه‌ی که بۆمه‌یناون ده‌لێن:.....؟، پاشان قسه‌که له‌سه‌ر زمانی قورس ده‌بی‌ت و بۆینایه‌ت، له‌به‌ر ناشیرینی ئه‌و باسوخواسه و دووری ئه‌و حه‌قه له‌ جادوو، له‌ویدا بێده‌نگ ده‌بی‌ت و پاشان هه‌موو هی‌زی خۆی کۆده‌کاته‌وه و لێیان ده‌پرسیت: ﴿أَسِحْرٌ هَذَا﴾، ئایا ئه‌مه جادووه؟... جا قسه‌که وا ده‌رده‌که‌وئیت وه‌ک بڵێی شتێک حه‌زفکراوه و لابراوه، به‌لام ئه‌وه لا‌بردن نییه، به‌لکو پچپانه، له‌به‌ر چی؟ له‌به‌ر ئه‌و تووندیی کاردانه‌وه و هه‌لچونه‌ی موسا به‌ هۆی قی‌زه‌ونی وه‌سفه‌که‌ی ئه‌وان بۆ حه‌ق، که به "جادوو"ی ده‌زانن، موسا قسه‌که‌ی له‌سه‌ر زمان ده‌یه‌ستیت، له‌به‌رئه‌وه‌ی ناتوانیت وه‌ک ئه‌وان بڵێت ئه‌م حه‌ق و پاستیه، جادووه. وه‌ک بڵێی موسا ده‌یه‌وئیت بڵێ: باشه ئێوه به‌م حه‌قیقه‌ت و پاستیه‌ی که بۆمه‌یناون ده‌لێن: جادوو؟، به‌لام له‌به‌ر قی‌زه‌ونی ئه‌و وه‌سفه ناتوانیت بڵێت: جادوو، له‌به‌رئه‌وه قسه‌که‌ی ده‌پ‌ر‌یت... هه‌موو ئه‌مه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و قسه‌یه‌ی ئه‌وان چه‌نده قورس بووه له‌سه‌ر د‌ل‌ی موسای سه‌روه‌رمان.

دووه‌م: به‌ کورتی لێی ده‌دوین، ئه‌ویش فه‌رمووده‌ی سه‌روه‌رمان (لوط) (سه‌لامی خ‌وای لێ‌بی‌ت) کاتێک فری‌شته‌کان ده‌بنه‌ می‌وانی قه‌ومه‌که‌ی که کاری خ‌راپ و هاو‌په‌گه‌زیاز بوون، ده‌زانن (لوط) می‌وانی نێ‌رینه‌ی ها‌تووه، ده‌چه‌نه سه‌ری، (لوط) له‌و کاته‌دا ده‌لێت: ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ

لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ (هود: ٨٠) واته: (خۆزگه له خۆتان هێزێکم ده‌بوو، یان په‌نایه‌کی به‌هێزم ده‌ستده‌که‌وت....)، ئی دواتر چی؟، نه‌گه‌ر هێزێکی بوایه یان په‌نایه‌کی به‌هێزی هه‌بوایه چی ده‌کرد؟ لێره‌شدا وه‌لامه‌که‌ که‌زف بووه، له‌ پێزمانی عه‌ره‌به‌یدا ده‌لێن: جه‌وابی "لو" مه‌حزوفه. به‌لام کاتێک ورد ده‌بینه‌وه ده‌بینین (لوط) (سه‌لامی خوای لیبیت) که‌ نه‌و دیمه‌نه ده‌بینیت میوانی هه‌یه و خه‌لکه‌که‌ش ده‌وری ماله‌که‌یان داوه و ده‌یانه‌وێت هێرش بکه‌نه سه‌ر میوانه‌کانی، له‌ ناخی دلێیه‌وه و له‌ دل و هه‌ناوییه‌وه هه‌ناسه‌یه‌ک هه‌لده‌کێشیت و ئاوات ده‌خوازیت نه‌گه‌ر هێزێکی هه‌بوایه، یان په‌نایه‌کی به‌هێزی هه‌بوایه نه‌وا.....، پاشان ئیتر قسه‌که‌ی بۆ ته‌واو ناکریت، له‌به‌ر نه‌و خه‌م و خه‌فه‌ته‌ی که‌ پووی تێکردوه، به‌لام خوێنه‌ر خۆی به‌ هۆی تێگه‌یشتنی له‌ سیاقی پووداوه‌کان تێده‌گات که‌ ئاواته‌که‌ی (لوط) چیه و ده‌یه‌وێت چی بلیت...

دەروازەى سېھەم

**شاردنه‌وهى "قسە" و "قسەگەر" و "وشەى
(قال)" و کاریگەرییان لەسەر دیمەنەکانی
چیرۆکە قورئانییەکان**

به‌شی یه‌که‌م

بنیاتی دیمه‌نی چیرۆکه‌کان له نیوان "لابردنی"ی وشه‌ی "قال" و دووباره‌کردنه‌وه‌یدا

له‌پاستیدا به‌کاره‌ینانی وشه‌ی "قال" و موشته‌قاته‌کانی، له‌چه‌ند ئاستی‌کدا خۆی ده‌بینیته‌وه، له‌وانه: باسکردنی وشه‌که، یان لابردنی و گۆپینی به‌ وشه‌یه‌کی دیکه، یان لابردنی، یاخود چه‌ندجار لابردنی یه‌ک له‌دوای یه‌ک، یان باسکردن و دووباره‌کردنه‌وه‌ی یه‌ک له‌دوای یه‌ک، یاخود باسکردنی به‌شیوه‌ی بکه‌ر نادیار، هه‌ریه‌ک له‌م ئاستانه‌ش کاریگه‌ریی خۆیان هه‌یه‌ له‌سه‌ر پێره‌وی چیرۆکه‌که.

ئاستی یه‌که‌م: لابردنی وشه‌ی "قال" و دانانی وشه‌یه‌کی دیکه:

۱- هه‌ندی‌کجار وشه‌ی "قال" لابراوه و له‌ جیاتیدا وشه‌یه‌کی دیکه دانراوه که جیبی ئه‌وی گرتوه‌ته‌وه، له‌وانه: به‌کاره‌ینانی وشه‌ی (أَنْ) که تاییه‌ته به‌ شیکردنه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی بابته‌که. بۆ نمونه: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ﴾، لێره‌دا ئاماژه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی که "ئیمه‌ حیکمه‌ت و داناییمان به‌خشی به‌ لوقمان که: سوپاس و ستایشی خوا بکه"، لێره‌دا له‌ جیاتی ئه‌وه‌ی بفرمویت: داناییمان به‌خشی به‌ لوقمان،

پیمانوت: سوپاسی خوا بکه، وشه ی "پیمانوت: قلنا" لابراره و له جیاتیدا وشه ی "آن" به کاره پئراوه که جیی "قلنا" ی گرتووه ته وه .
 ئه وه ی جیی سه رنجه، هه ر کاتی که وشه ی "آن" به کاره اتبیت، له دوايه وه شتی که هاتوو که زیاتر وه سفی جولّه و بزوت و ئاماره یان کارکردن به هاوته رییی کرداره که، ده کات. بۆ نمونه: ﴿وَهُزْنًا يُخَفُّونَ﴾
 ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ﴿٢٤﴾، واته: (به چه قسه یان ده کرد و ده یانوت: نابیت ئه مپۆ هه ژاران پوو بکه نه باخه که مان).. ئه م به چه قسه کردنه، عاده تن ئاماره کردن به دهستی تئدایه .. ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾ واته: (له میحرا به که هاته دهر وه بۆ ناو گه له که ی که: به یانیان و ئیواران ته سبیحاتی خوا بکه ن). دیاره ئه م (آن) که له جیاتی "... بۆ ناو گه له که ی و پپیوتن ته سبیحاتی خوا بکه ن..."، واته له جیاتی "قال" به کاره اتوو، وه سفی ئاماره پیدانی تئدایه، واته که زه که ریا له میحرا به که هاته دهر وه، زمانی له گو که وتبوو، به ئاماره به گه له که ی وت: به یانیان و ئیواران ته سبیحاتی خوا بکه ن.

نمونه یه کی دیکه، ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾، واته: (پهروه دگارت نیگای نارد بۆ ههنگ که: له چیاکان مال دروست بکه)... به هه مانشیوه له جیاتی "قال"، "آن" به کاره اتوو، واته له جیاتی "... نیگای نارد بۆ ههنگ پیی فهرموو: له چیاکان مال دروست

بکه"، به شیوهی (آن) "که" هیناویه تی.. ئه مه ش به هه مانشیوه دیاره که ئاماژه و پینیشاندانی تیدایه..

ئه وهی جیی تیبینییه ئه وهی له م شوینانه دا به "آن" دهرده پردیّت و مانای ته واوه تی ده گه یه نیت، به وشه ی "قال" ئه و مانایه نابەخشیت، هه ر له بهر ئه وه شه "قال" لابراره.

۲- هه ندیکجار که وشه ی "قال" لابراره، له جیاتیدا وشه یه کی دیکه به کارهاتوو که مانایه کی هاوشیوه بگه یه نیت، بۆ نمونه فرمانی "نادی: بانگی کرد"، بۆ نمونه: ﴿وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ، وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَبْنِيْ اَرْكَبَ مَعَنَا﴾، ﴿وَزَكَرِيَّا اِذَا نَادَى رَبَّهُ، رَبِّ لَا تَذَرْنِيْ فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِيْنَ﴾. که له جیاتی "ونادی نوح ابنه قال یا بني..."، "نادی ربه قال: رب..." به کارهاتوو.. له کاتیکیدا له شوینی دیکه دا که هه مان فرمانی "نادی" به کارهاتوو، به دوایدا "قال" ی به کارهیناوه، بۆ نمونه: ﴿وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ، فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ﴾، ﴿وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ، قَالَ يَنْتَوِيْرُ اَلَيْسَ لِيْ مُلْكٌ مِّصْرَ﴾. بۆچی؟ له بهر ئه وهی له دوایه وه پارانه وه نه هاتوو، به لکو "پسته ی هه والی" "جملة خبریه" هاتوو..

۳- هه ندیک جاری دیکه لابردهنی "قال" قهره بوو کراوه ته وه به شتیکی دیکه ی پیشبینی نه کراو، بۆ نمونه: هاتنی دهنگیکی پیشبینی نه کراو له گوڤه پانی نمایشکردنی دیمه نه که دا یان له هه موو وتووێژه که دا

و گۆپینه تی بۆ دیمه نیکى جیاوازتر له وهى که گوینگر له سه ره تاوه
 پیشبینى ده کرد. ئەمه له چیرۆکه کهى موسا (سه لامى خواى لیبیت)
 ده رده که ویت کاتیک چوو بۆ هه والزانینی ئەو ئاگره ی بینیبوو، به لام
 له وى کتوپر ده نگیک بانگی ده کات ئەى موسا من په روه ردگارى تۆم،
 نه له کانت دابکه نه ئیره خاکی پیرۆزه...

هه روه ها له دیمه نى زه که ریا (سه لامى خواى لیبیت) هه مان شت
 ده بینن، به دل دیکه ت بده خوینهرى به پێژ! زه که ریا به ته نها له
 میحرا به کهیدا دانیشتوه، پیر بووه و نه خۆشییه کانی پیرى و
 نیشانه کانی، دیارى داوه له پوو و له هیز و توانیدا، نزا ده کات،
 ده پارێتوه له په روه ردگارى تا منه ت و نیعمه تی خۆى برێژیت به
 سه ریدا و مندالیکى پێببه خشیّت، ئەمه له کاتیکدا پیر بووه و ژنه که یشى
 پیر بووه و توانای مندالبوونى نه ماوه و ئیسکیان لاواز بووه. ئەمه
 هه مووى بێئومیدیه کی زۆرى تووشى زه که ریا کردووه، به لام یه ک
 راستى گه و ره هه یه، که پێشتر مه ریه مى خواناس خستویه تیبه بیری
 زه که ریا: خوا پۆزى هه ر که سیک بیه ویت، دهیدا به بى ژماره و حساب..
 هه ر به هوى ئەم وته یه شه وه بووه زه که ریا به ته نها و له وساته هیمن و
 بیده نگه دا له میحرا به کهیدا هه لکورماوه و دهسته و نه زه ر به بیده نگى
 "خفیا" خه ریکى نزا کردنه، تا خوا سۆزى خۆى به سه ردا برێژیت،
 هه رچه نده ده زانیت نه خۆى و نه ژنه که ی، که لکی مندالبوونیان نه ماوه
 له پوو و هیز و تواناوه... ئا له وساته وه خته بیده نگه ی میحرا به که ی

زه که ریادا، ده نگیکی غه بیبی ئاسمانیی کتوپر بیده نگیی دۆخه که ده شله قینیت: ﴿يَزَكِّرِيَا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ أَصْنَمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝٧﴾، واته: (ئه ی زه که ریا! ئیمه مژده ی مندالتکت پیده دهین ناوی یه حیا به...)، ئای له و دهنگه ئاسمانیه کتوپره مژده دهره، له و سکونه ته ی ناو میحرابدا چۆن ده بیته هۆی سه رله بهر گۆپینی ژیا نی زه که ریا و په تی ئومیدی پاش پچرانی، بیکده به سستیته وه و به وهش سه رله نوێ ژیا نیکی نوێ بۆ زه که ریا و یه حیا و به دوایدا مریه م و عیسا (سه لامی خوا یان لیبت) ده سستیته کات...

٤- هه ندیکجار لابر دنی وشه ی "قال"، به هۆی گۆپینی ئاراسته ی قسه یه له به رانبه ر مرقه کان، به ره و ئاراسته کردنی به رانبه ر به په روه ردگار.. سه یری ئه م نمونانه بکه:

﴿وَمَا نَقِمُ مِنْهَا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْ تَارَبْنَا أَنْفُغَ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ﴾، سه ره تای ئایه ته که قسه ی جادووگه ره کانی فیرعه ونه پاش باوه په یتانیان، که پوه و فیرعه ون قسه ده که ن، پاشان کتوپر ئاراسته ی قسه کان ده گۆپیت به ره و په روه ردگار و له و ده پارینه وه..

﴿إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝١١﴾، سه ره تای قسه که ئیبراهیم له گه ل باوکیدا ده دویت، به لام کتوپر ئاراسته ی قسه که پوه و په روه ردگار ده بیته و ده بیته نزا و پارانه وه. ﴿وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ۝١٢﴾ رَبِّ

هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ سهره‌تای قسه‌کان
 پووه و هۆزه‌که‌یه‌تی، پاشان پوو ده‌کاته په‌روه‌ردگار.. ئه‌مه هه‌مووی
 به‌بی دانانی وشه‌ی "قال"، تا زیاتر دیمه‌نه‌که بینه‌تته به‌رچاوی گوینگر.
 وه‌ك بِلّی خوای گه‌وره ده‌یه‌وێت جه‌خت له‌وه بکاته‌وه که ئه‌و، هه‌میشه
 له‌گه‌ل به‌نده‌کانیدا به‌هه‌میشه ئاماده‌یه له‌هه‌ر وتووێژ و
 دیمه‌نیکاندا...

ئه‌وه‌ی که جیی سه‌رنجه، ئه‌وه‌یه ئه‌م جوۆده‌ی لابردنی وشه‌ی
 "قال"، زیاتر تاییه‌ته به‌هاتنی نزا و پاپانه‌وه به‌دوایدا. له‌به‌رئه‌وه‌ی
 دیقه‌تی ئه‌وه ده‌ده‌ین نوح (سه‌لامی خوای لیبیت) له‌کاتی‌کدا قسه
 له‌گه‌ل هۆزه‌که‌ی ده‌کات، ئاراسته‌ی قسه‌که ده‌کاته په‌روه‌ردگار، به‌لام
 له‌به‌رئه‌وه‌ی "نزا و پاپانه‌وه" نییه، وشه‌ی "قال" لانه‌براهه، به‌لکو
 باسکراوه... تا ببیتته نینوانیک له‌نینوان قسه‌کانی نوح بۆ گه‌له‌که‌ی،
 له‌گه‌ل قسه‌کردنیدا به‌رانبه‌ر به‌خوای گه‌وره که سه‌کالای خۆی ده‌باته
 به‌ر قاپیی په‌روه‌ردگار له‌ده‌ست گه‌له‌که‌ی، له‌به‌ر ئه‌وه دووجار وشه‌ی
 "قال"ی هیناوه له‌نینوان قسه‌که‌ی له‌گه‌ل گه‌له‌که‌ی و له‌گه‌ل
 په‌روه‌ردگاردا. ﴿قَالَ يَقَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ
 وَأَطِيعُوا ۖ يَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخَوِّضْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ
 لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾... سه‌هیری
 نایه‌تی کۆتایی بکه‌ن: (قال رب انی دعوت قومی لایلا و نه‌هارا).. که لی‌ره‌دا

ئاراستەى قسەكە گۆپدراو، بەلام لەبەر ئەوێ نزا و پارانەوێ نێیە،
 وشەى "قال" لانه براو.

نەك هەر ئەمە، ئەوێ جێى تێبینییە دەبینین سوورەتى نوح،
 تاییەتمەندییەكى دیکەى هەیه، ئەویش ئەوێە كە نوح (سەلامى خواى
 لیبیت) قسەكان دەگێرێتەوێ و خۆى باسوخواسى خۆى و گەلەكەى
 باس دەكات. تەنھا چوار وشەى تێدایە كە فەرموودەى پەروەردگار بێت
 لەو سوورەتەدا لەسەر شیوەى گێرانەوێ. ئەویش لە دواى ئایەتى
 یەكەم: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ
 أَلِيمٌ ۖ قَالَ...﴾ پاشان ئایەتى پێنجەم، دواتر ئایەتى بیست و یەكەم
 ﴿قَالَ نُوحٌ ۙ﴾، لەگەڵ ئایەتى بیست و شەشەم: ﴿وَقَالَ نُوحٌ ۙ﴾ نێتر
 سوورەتەكە هەمووی كە ٢٨ ئایەتە، قسە و گوفتاری نووحە (سەلامى
 خواى لیبیت).

بەلام بۆچی لەو شوێنانەدا وشەى "قال" بەكارهاتوون؟ بێگومان بۆ
 ھەریەكەیان ھۆكاری خۆى ھەیه لە رووی تەكنیکی چیرۆك و
 گێرانەوێ. لە ئایەتى دووھەدا ئەوێ ناساندنى قسەكەرە كە نووحە
 (سەلامى خواى لیبیت). لە ئایەتى پێنجەمدا بریتییه لە گواستەوێ
 "گێرانەوێ راستەوخۆ" بۆ "گێرانەوێ رووداوى پێشتر/ فیدباك". لە
 ئایەتى بیست و یەكدا گواستەوێ لە "فیدباكەوێ بۆ سكاڵاگردن بە
 شیوازی گێرانەوێ راستەوخۆ". لە ئایەتى بیست و شەشیش

جیاکردنه وه "فصل" و پچپان به هینانی هه والیکی نوی: خنکانی
گه له که ی نوح، وایکردوه وشه ی "قال" باس بکریت.

به پاستی ئەم سوورده ته موباره که، تا له سه ری بدوین له روی
ته کنیکی چیرۆکه وه، هیشتا مافی ته واوه تی خۆی پیناده ی. لیڤه دا
تایبه ته ندیه کی دیکه ی ئەم گێرانه وه یه له سوورده تی نووحدا
ده رده که ویت، که له سه ر زمانی نوح ده گێدریت وه، ئەویش
به کارهینانی شیوازی "گه پانه وه بۆ رووداوه کان" که پێیده وتریت
"فیدباک"، واته پچپینی گێرانه وه که تا رووداویکی پیشتر باس بکه ی،
به هه موو رده کارییه کانییه وه تا ته واو ده بیت، پاشان گه پانه وه بۆ
ته واوکردنی باسه سه ره کییه که و رووکردنه په روو رده گار به سکا لا کردن
له ده ست گه له که ی و گێرانه وه ی چه ند کاریکی هه له و تاوانیان که
شایسته ی سزای خویان ده کات.. ئنجا له ویدا فه رموده ی په روو رده گار
دیته پێشه وه و نوح و گوێگرانی ش ناگادار ده کاته وه له سزاکه یان به
هۆی ئەو تاوانانه وه: ﴿مِمَّا خَطِيئَتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأَذِلُّوْا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا﴾، واته: (به هۆی تاوانه کانیانه وه خنکێتران و خرا نه
ناگره وه و هیچ پشت و په نایه کیشیان نه بوو).. به دوایدا پاشماوه ی
قسه کانی نوح ده ستپێده کاته وه، که به وشه ی "وقال نوح"
ده ستپێده کات و دوو نزا له خۆ ده گریت، به کیان تایبه ته به
پیشه کیشکردنی شوینه وار و بنه چه ی بیباوه پان، که وشه ی "قال ی
تیدایه، دووهمیشیان به نزا کردن بۆ دایک و باوکی و ئیمانداران، که

وشه‌ی "قال" ی تیادا لبراوه .. له به‌رئه‌وه‌ی پێکخستنی سیاقی باب‌ه‌ته‌که وایکردوه ئهم نزایه‌ش هه‌ر له دوا‌ی نزای یه‌که‌مه‌وه بێت و پێویستی به‌ وشه‌ی "قال" نه‌بێت. (تییینی: وه‌ک له‌وه‌وبه‌ر باس‌مان‌کرد، لێ‌ره‌ش‌دا ده‌بینین له‌ دوا‌ی خنکانیان له‌ناو ئاودا، یه‌ک‌سه‌ر سه‌ره‌نجامیان باس‌ده‌کات که ده‌خرینه‌ دۆزه‌خه‌وه، ئه‌مه‌ش باز‌دانه‌ به‌سه‌ر ئه‌و زه‌مه‌نه‌دا که خنکاون و مردوون تا ئه‌و کاته‌ی که قیامت هاتوه‌ و زیندوو‌ کرانه‌ته‌وه و دادگایی کراون و بپیری چوونه‌ ناو دۆزه‌خیان به‌سه‌ردا دراوه‌).

ئاستی دووهم: چه‌ند جار لابر‌دنی وشه‌ی "قال":

ئاستیکی دیکه‌ بریتییه‌ له‌ لابر‌دنی وشه‌ی "قال" دوو جار یان زیاتر، له‌ یه‌ک وتووێژ و دیالۆگدا، که کاتێک وتووێژه‌که ده‌خوینێته‌وه‌ واهه‌ست ده‌که‌یت گێڕه‌وه‌ "راوی" ده‌ستبه‌رداری که‌سایه‌تییه‌کانی ناو وتووێژه‌که‌ بووه‌ و به‌ ته‌نها به‌ جێیه‌شتوون تا خۆیان قسه‌کان بکه‌ن و پووداوه‌کان بپۆن - ئه‌مه‌ بۆ چیرۆکی ئاسایی -. جا سه‌یری ئهم وتووێژه‌ بکه‌ن: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِيتَكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ

اَلْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٠﴾ واته: (ئەگەر تاوانباران و گوناھکاران ببینی
 کە لە پێشگای پەرەردگاریان سەریان شۆر کردووە تەو: پەرەردگارا!
 دێتمان (ئەوێ خۆمان لێ کوێر کردبوو) و بیستمان (ئەوێ خۆمان لێ
 کەر کردبوو. ئێستا پەشیمانین و) تەواو باوەرمان پەیدا کردووە و
 ئیمانمان هێناوە، جا بمانگێرەووە (سەر دنیا) تا کاری باش و چاک
 بکەین. ئەگەر حەزمان بکردایە و ویستبامان هەرکەسمان هیدایەت
 دەدا، بەلام وەعدە و بەلێنی من حەتمی و قەتعیە، جەھەننەم لە
 جنۆکە و بنیادەم تیکرا و پیکرا پر دەکەم. دە بچێژن بە هۆی ئەوێ
 کە لە بێرتان چوو فەرامۆشتان کرد کە ئەو پۆژە دەبینن و دیداری
 دەکەن. ئێمەش ئێو (لەنیووە زابدا) لەبەر دەبەینەووە و فەرامۆشتان
 دەکەین. دە جا عەزابی هەتا هەتایی بچێژن بە هۆی ئەو کارانە (لە
 دنیا) دەتانکرد.

دیمەنە کە باسی هەلۆیستی بێباوەرمان دەکات کاتێک لە بەردەستی
 پەرەردگاردان لە پۆژی دوایدا، و تووێژە کە بە پۆزشەهێنانەوێ
 بێباوەرەکان دەستپێدەکات بۆ پەرەردگار: (بەبێ وشە: وتیان):
 پەرەردگارمان ببینمان و بیستمان، بمانگێرەووە بۆ دنیا کاری چاک
 دەکەین...، وەلامی پەرەردگاریان بۆ دیتەو: (دیسان بەبێ وشە:
 وتی): ئەگەر بمانویستایە هیدایەتی هەموو کەسیکمان دەدا...، پاشان
 فەرمانی خوازی دەردەچیت بۆیان: (جاریکی دیکە بەبێ وشە: وتی):
 بچێژن بەرانبەر بە لەبەرکردنی ئەم پۆژەتان.....

دیقهت دده دین، سیّ جار وشه ی "قال" و موشته قاته کانی لابراوه و
وتوویره کان خویان دده دین و رووداوه کان ده خه نه پوو.

سهیری ئەم نموونه یه ی دیکه بکه ن: ﴿وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ
مَنْ تَذَكَّرْ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾، به کورتی:
دیقهت دده دین سیّ جار وشه ی "قال" لابراوه، له سه ره تادا پیش "رینا
أخرجنا..."، له پیش: "اولم نعمرکم..."، هه روه ها له پیش ده رچوونی
فه رمانی نیلاهی: (فَذُوقُوا) واته بجیژن..... هه روه ها له چه ندین شوینی
دیکه شدا.

هه موو نه مانه له به رنه وه وشه ی "قال" لابراوه، تا گو یگر راسته وخۆ
بخاته ناو دیمه نه زیندوو ده که وه وه ک بلیتی خۆمان راسته وخۆ له زاری
قسه که ره کانه وه وتوویره که ده بیستین به بیئه وه ی قسه گپ ره په وه
"راوی" ده ستوه ربداته وتوویره که وه. له هه موو نه و دیمه تانه پر
هه بیبه تتر، ئەم دیمه نه غه بیبییه یه: ﴿يَوْمَ هُمْ بَرْزُورٌ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ
لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾﴾، واته: (پوژی پوو به پوو بوون،
پوژی که که خه لک نمایان و ئاشکرا ده بن. شتیکی ئەوان له خودا
ناشاردریته وه و ون نابیت: مولک و مهمله که ت و فه رمان په وایی نه و پوهی
کئییه؟ هی خودای تاک و ته نیای زال و چیره یه).

که موفه سسیرانی قورئان کۆدهنگ نین له سه ره وهی کی بهشی دووه می ئایه ته که ی وتووه، کی وتوویه تی: ئه مۆ مولک و ده سه لات بۆ کئییه؟ به لام هه رچۆن بێت ئه مه دیمه نیکی پر هه ییه ته، کاتیک وه سفی ئه و جیاوازییه گه وره یه ده کات له نیوان سیفات هه کانی په ره ردگار له گه وره یی و بێندی و به رزییدا له و پۆژه دا، به به راورد به سیفات هه کانی به نه ده کانی له سه رشۆری و ملکه چبوونیان له و پۆژه دا بۆ په ره ردگاریان. ئه وهی که یارمه تی خسته پووی ئه م دیمه نه گه وره یه ده دات، له ته نیشت یه کبونی قسه کانه و به دوا یه کدا هاتنیانه، که وه ک تیریک راسته وخۆ ئامانجه که ی پیکاره له دل و عه قلی گوێگراندا. له م دیمه نه دا گێرانه وه و وه سف و وشه ی "قال" تیایدا لابراره و ته نها و ته نها دیمه نه که خۆی له گۆر په پانه که دا ماوه ته وه، که به باشت رین شیوه گوزارشتی له بارودۆخه که کردوه.

ئاستی سیهام: دووباره کردنه وهی وشه ی "قال":

به شیکی دیکه ی هاو په یوه نه د به م باب ته، بریتییه له دووباره کردنه وهی وشه ی "قال"، که پێشتریش هه ندیک ئاماره مان بۆ کرد. با سه یری ئه م نمونه یه ی با سو خوا سی شار نه به لقیس بکه ین، کاتیک سوله یمان (سه لامی خوا ی لیبیت) نامه یه که به هود هودا ده نی ریت بۆ شار ئی سه به ء، هود هود نامه که فیری ده داته کۆشکه وه، شار ئ نامه که ده بینیت، ده ستوپیه وه و پیاوما قولان کۆده کاته وه و نامه که یان بۆ

ده خوینیتیه وه، پاشان گفتوگو و مقومقو دروست ده بیت له ناو
 ناماده بوواندا که چون وه لامی سوله یمان بده نه وه:

﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنَّ إِلَهِي لَخَبِيرٌ كَرِيمٌ﴾ (٢٩) إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٍ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ
 الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَا تَعْلَمُونَ عَلَى وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي
 مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ أَوْلَا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ
 فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا
 أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

سه ره تا نووسراوه که ی سوله یمان (سه لامی خوای لیبیت) ده گاته
 شازن، ده یخوینیتیه وه بۆ پیاوانی کۆشک و سیاسه تمه دار و نه فسه ره پله
 به رزه کانی ولات: (قالت يا ايها الملا انى القى الى كتاب كريم....).
 لی ره دا وشه ی "قالت" به کارهاتوه: "شازن وتی: پیاوماقولان!
 نووسراویکی به پیزم بۆ هاتوه له سوله یمانه وه و به ناوی خوا
 ده ستپیده کات که مسولمان ببن.. شازن وتی: نه ی پیاوماقولان پیمبلین
 چی بکه ین....". دیکه ت بده ن دووباره فه رمویه تی: "شازن وتی"
 "قالت".. چی پئویستی ده کرد دووباره وشه ی "قالت" باس بکریت
 له کاتی کدا قسه که ره شازن خویه تی؟. کاتی ک ورد ده بینه وه ده بینین
 نه م دووباره کردنه وه یی وشه ی "قالت"، نامار هیه بۆ نه وه ی کاتی ک
 شازن نامه که ی خویندوه ته وه بۆ پیاوماقولان، هه ره نه وه نده ی
 ده ستوپیه وه ند گوئی بیستی نه و نامه یه بوون، به تاییه تی که وشه ی

تووندى تېدا بەكارهاتووه، دەستبەجى دەستوپېوهند ھەستاون و دەنگيان بەرز کردووہ تەوہ و بە پق و کینەوہ پرسىارى ئەوہ يان کردووہ: ئەم سولەيمانە کىيە؟ ئەى ئەم نامەيە چۆن گەيشتووہ تە ئىرە؟ ئەى کوا نامەھىنەرەكەى؟ ئەى ولات و مەملەكەتەكەى دەكەويتە كوى؟ ئايا ئەوہندە بە ھىزى خۆى دەنازىت كە ھىرش بكاتە سەر شانشينەكەى ئىمە بەم شىوہ خۆبەزلزانيہ؟ .. دەبىت ئىمە سزاي ئەو بدەين، دەبىت تەمىي بکەين، دەبىت واو واى لىبکەين.... ھەموو ئەم قسە و ھەرپەشە و بىزارىيانە دەرپران لەكاتىكدا شارن بىدەنگ بووہ و چاوہ پىي تەواوبوونى قسەكانى ئەوانە، كە خۆيشى دەزانىت چى لە پشتەوہيە. خۆى، شارنىكى دانا و دونيا دیدەيە و شارەزاي كاروبارى شانشينەكەى و خەلگەكەيەتى. جا كاتىك دەستوپېوهند زانيان شارن بىدەنگ بووہ و چاوہ پىيە ئەوان تەواو بىن تا قسەى خۆى بكات، بىدەنگ بوون. پاشان شارن سەرلەنوئ - پاش ئەو بگرە و بەردەيە - دەستدەكاتەوہ بە قسە و "دەلىيت: ئەى پياوماقولان راي خۆتانم پىيلين، من بەبى بۆچوونى ئىوہ ھىچ فەرمانىك دەرناكەم" ... كەواتە پچرانىك ھەيە لە نيوان قسەى يەكەمجار و دووہمجاردا، لەبەرئەوہ دووبارە وشەى "قالت" بەكارهاتووه، ھەرودەها دواى ئەم داوايەش ديسانەوہ دەستوپېوهند دەكەونەوہ ھەلا و ھەرپەشەكردن و سزادانى ھەر كەسكە كە بىەويت دەستمان بۆ دريژ بكات و قبولى ناكەين لىي! لىرەدا ديسانەوہ شارنى دانا بىدەنگيان دەكات و چەند راستىيەكيان لە

روانگه‌ی دنیا دیده‌ی خویه‌وه بۆ باس ده‌کات و "ده‌لټت: پاشاکان نه‌گه‌ر بدن به‌سه‌ر هر ولاتیکدا کاو‌لی ده‌کن و گه‌وره و پیاوماقولا‌نی ده‌که‌نه ژیر ده‌سته و ملکه‌چ... با ئی‌مه کاریکی وه‌ها نه‌که‌ین". دیکه‌ت بدن! پاش هر‌په‌شه و گور‌په‌شه‌ی خه‌لکه‌که که شازن ده‌که‌و‌یت‌وه قسه، پټویست ده‌کات سه‌رله‌نو‌ی وشه‌ی "قالت" به‌کاربیت‌وه وه‌ک ئاماژه‌یه‌ک بۆ پچرانی قسه‌کانی شازن... جا دووباره‌کردنه‌وه‌ی وشه‌ی "قالت" ته‌نها له پووکاردا نییه، به‌لکو هه‌لگری ئه‌و مانایه‌یه که دیمه‌نټکی دیکه باس‌نه‌کراوه له نیوانیاندا و سیاقی باسه‌که‌ش هیچ ئاماژه‌یه‌کی بۆ نه‌کردوه، ته‌نها به هیشته‌وه‌ی وشه‌ی "قالت" ئاماژه‌ی بۆ کردوه و پټنمایی گو‌یگر ده‌کات بۆ ئه‌و دیمه‌نه باس‌نه‌کراوانه، که نه‌گه‌ر وشه‌که لابرایه، ئه‌وا نه‌مانده‌زانی چی له کۆشکی شازن پوویداوه..

جا پټده‌چټت، چیرۆک و به‌سه‌رهاتی شازن له‌گه‌ل سوله‌یماندا (سه‌لامی خوای لی‌بټت)، پر بیت له رووداوی هاوشیوه، وه‌رن با بچینه کۆشکی سوله‌یمان بزانی له‌و‌ی چ باسه... وا کورسیی شازن‌یتی (ته‌ختی پاشایی - عه‌رش)ی به‌لقیس له چاوتروکانیکدا گه‌یشته‌وه‌ته به‌رده‌ستی سوله‌یمان، ئه‌میش سوپاسی خوا ده‌کات له‌سه‌ر ئه‌و نیعمه‌ته و پاشان ئا‌راسته‌ی قسه ده‌کاته سه‌ربازانی که ده‌ستکارییه‌کی کورسییه‌که بکه‌ن تا بزانی شازن ده‌یناسیت‌وه... ﴿فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَكُفِّرُ لِنَفْسِهِ ۖ

وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّيَ عَنِّي كَرِيمٌ ﴿١٠﴾ قَالَ نَكُرُوا لَهُا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَنْتَ دِي أَمَر تَكُونُ مِنْ
 الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿١١﴾ ... كَاتِيك سوله يمان كورسييه كه ی (عرشه كه ی)
 بیینی لای خوئی، وتی: ئەمە لە فەزلی خوایه تا تاقیمبکاته وه ئایا
 سوپاسگوزار دەبم یان نا..... وتی: کورسییه که ی بۆ نه ناس بکه ن، با
 ببینن ئایا دەیناسیته وه....

لە سەرەتادا وشە ی "قال" بە کارهاتوو، که واتای ئەو یه سوله یمان
 وتی ئەمە فەزلی خوایه... بە دوایدا بە هه مانشیوه وشە ی "قال"
 بە کارهاتوو، که واتای ئەو یه سوله یمان وتی کورسییه که ی بۆ
 نه ناس بکه ن... بۆچی؟ بۆ هاوشتیوه ی چیرۆکه که ی یوسف به بی وشە ی
 "قال" بابە ته که ی به کۆتا نه هیناوه کاتیک عەزیزی میسر وتی: "ئەم
 به زمه له فیلی تۆیه ئە ی زۆله یخا، به راستی فیلی ئیوه ی ژنان گە وده یه،
 ئە ی یوسف! ئەمە باس مه که و تۆش داوای لیخۆشبوون بکه - ئە ی
 زۆله یخا -....". لێره دا له دوا ی قسه که ی عەزیز به رانبەر به زۆله یخا،
 خوای گە وده نافه رمویت "قال": وهك بلیی "ئە دجا وتی: ئە ی یوسف!
 ئەمە باس مه که" ... ﴿١٢﴾ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قَدْ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ
 كَيْدِكُنْ إِنَّ كَيْدَكُنْ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ يَوْسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ
 إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿١٤﴾. بۆچی له مه ی سوله یماندا ئە وه پووی
 نه داوه؟

له پاستیدا دووباره کړنه وه ی وشه ی "قال" له چیرۆکه که ی سوله یماندا، بۆ ئه وه ده که پښته وه که گه یشتنی کورسییه که ی شازن و ناماده کړنی له به رده م سوله یماندا به و خیراییه - له چاوتروکانیکدا -، بوو به هۆی دروست کړنی موفاجه ئه و حاله تیکی کتوپړی بۆ سوله یمان، که سه رله به ری گیانی هینایه له رزین، له به رنه وه ی ئه م کاره خۆی له خۆیدا په رچوو "موعجیزه" به کی گه وره یه، که له سه رووی هه موو پیشبینی و هه موو توانایه کی موقوفه وه یه، جا له به رنه وه سوله یمان هه سستی به فه زلی گه وره ی په روهر دگار کرد به سه رییه وه، ئه م رووداوه کتوپړه بۆ ماوه یه ک بیده نگی کرد، کز بوو، سه رسام بوو، جا کاتیك که قسه ی به که می ته واو کرد: "سوله یمان وتی: ئه مه له فه زلی خوایه تا تا قییمبکاته وه..."، پاشان سوله یمان ماوه یه ک بیده نگ بوو، خاموشیی پووی تیکرد، بیری کرده وه له م فه زله گه وره یه، له م موعجیزه یه، ئای خوا ی گه وره چ گه وره یی و توانا و ده سه لاتیکی نیشان داوه...! پاشان سوله یمان بیری هاته وه به لای خۆیدا و سهیری ده وروبه ری کرد و هاته وه باری ئاسایی و پووی کرده ئه وانه ی ده وروبه ری و "وتی: کورسییه که ی بۆ نه ناس بکه ن، بزانی ن ده ی ناسیته وه یان نا"... که واته قسه ی به که می که وتی ئه مه فه زلی خوایه، زیاتر له قسه ی ناو دلای خۆی ده چیت، جا چ به نه یینی و تبیتی یان به ئاشکرا، به لام ئه م قسه یه یان فه رماندانه به سه ر ده وروبه ره که یدا که کاریک بکه ن. ئه مه گواسته نه وه یه له "نه یینییه وه یان له قسه ی ناو دلای خۆت"، بۆ

"ناشکراکردن یان قسه‌ی سەر زار"، به‌لام پاش تیپه‌پوونی کات.. جا بوونی وشه‌ی "قال"ی دووهم به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌میکی پیچوووه تا قسه‌ی دووهم کراوه و پاشانیش گۆرانیك له ئاراسته‌ی قسه‌کاندا پوویداوه بۆ ده‌ستوپتوه‌نده‌که‌ی.

ئه‌مه‌ هه‌مووی، به‌ پیچه‌وانه‌ی قسه‌که‌ی عه‌زیزی میسره‌وه‌یه، که‌ به‌ زوله‌یخا ده‌لێت ئه‌مه‌ فیلی تۆیه‌ و، ده‌ستبه‌جی، هه‌ر به‌ خێرای، بیته‌وه‌ی کاتی پیچیت، پووده‌کاته یوسفیش: "ئه‌م باسه‌ لای که‌س مه‌درکینه..."، که‌ خێرا لا ده‌کاته‌وه‌ به‌ لایه‌وه‌ و فهرمانی پێده‌دات به‌خێرای به‌بیته‌وه‌ی چاره‌پتی ئه‌وه‌ بکات که‌س قسه‌ی دیکه‌ بکات: باسه‌که‌ دیزه‌به‌ده‌رخۆنه‌ بکات و نه‌یدرکینیت...

لێره‌دا دوو نمونه‌ی دیکه‌ باس ده‌که‌ین، به‌لام شیکردنه‌وه‌ی ده‌سپێرین به‌ خوێنه‌ر، تا ئه‌ویش به‌شدار بیت له‌ شاره‌زابوون له‌م جۆره ته‌کنیکانه‌ی گێڕانه‌وه‌ی چیرۆکدا و خۆیشی وردبوونه‌وه‌ له‌ قورئاندا بکات.. گه‌له‌که‌ی موسا داوا له‌ موسای سه‌روه‌رمان ده‌که‌ن بتيکیان بۆ به‌یئیت تا ببه‌رستن، ئه‌ویش به‌مجۆره‌ وه‌لامیان ده‌داته‌وه‌: ﴿قَالَ

إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُمْ فِيهِ وَظِلٌّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾... له‌ سه‌ره‌تادا وشه‌ی "قال" هاتوه‌، که‌ "موسا وتی:....."، له‌ دواتریشدا دیسانه‌وه‌ وشه‌ی "قال" هاتوه‌... بۆچی؟ بیگومان له‌و نێوانه‌دا حیوار

و تووویژنیک ههیه له نێوان موسا و گه له کهیدا که زیاتر قسهی نابه جیی گه له سه رلیشیواوه کهیه که له بهر نابه جیی قسه کانیان، قورئان نه قلی نه کردوه بۆمان، جا دووپاتکردنه وهی وشه ی "قال"، ئاماژهیه که بۆ بوونی ئه و قسه نادرستانه ی گه له که ی.

ههروه ها له بابته ی وتووێژیک نێوان پهروه ردگار له گه له ئه هلی

دۆزه خـدا: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا

أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ أَنْخَسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ

فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِحْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضَعُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ

الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١١﴾ قُلْ لَكُمْ لَيْسَتُمْ فِي الْأَرْضِ عِدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

قَالُوا لَيْسَ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِّ الْعَادِينَ ﴿١١٣﴾ قُلْ إِنْ لَيْسَ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَا كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾، ئه هلی دۆزه خ ده لێن خواجه ده رمانبێته له دۆزه خ...

خوای گه وره ده فه رمویت: بێده نگ بن.... دواتر هه ر فه رمووده ی

پهروه ردگار دیت، به لام له ناوه راستدا وتووێژه که ده پچریت و دیسانه وه

وشه ی "قال: کم لبثتم..."، "خوا فه رمووی: چه ندیک له زه ویدا

مانه وه...". بۆچی دوباره وشه ی "قال" هاتوه له کاتی کدا قسه که ر

هه ر یه که دانه یه و پهروه ردگاری بهرز و بلند؟ بۆچی قسه که پچراوه به

هێنانی وشه ی "قال"؟ بێگومان ئه و وشه یه ئاماژهیه بۆ بوونی

وه لاميكي نادروستانه ی نه هلی دۆزه خ به رانبه ر به په روه ردگار، که کاتيک خوی گه وره باسی به نده باشه کانی خوی ده کات بۆيان، که ئیوه گالته تان پیده کردن نه وه تا ئیستا پاداشتم داونه ته وه به به ههشت، له و کاته دا نه وان قسه یه کی هه رچی و په رچییا نه ده که ن، به لام خوی گه وره بۆمان نقل ناکات له بهر بیسه روبه رهی و نامه نتیقیبوونی قسه که، به لکو درێژه به وته کانی خوی ده دات، به لام وشه ی "قال" له و نیوانه دا ده هینیت وه ک نامازه یه ک بۆ بوونی نه و وتووێژه لابراره ...

ناستی چواره م: لابرده ن قسه وتراوه که :

ئه م ناسته یان تایبه ته به لابرده ن قسه وتراوه که، واته ته نها نامازه ی پیکردوه و ئیتر قسه که ی باسه کردوه، نامانجیش لی ی به هیزکردنی شیوازی "گێرانه وه - السرد" ی چیرۆکه که یه . له و باره وه دوو نمونه ده هینینه وه :

١. ﴿ فَأَصْرِ لِي تُرِّكَ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ۝١٤٣﴾

﴿ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسْتَجِيبِينَ ۝١٤٣ لَلِئْتِ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝١٤٤﴾

باسه که، باسی یونسه (سه لامی خوی لیبت)، له یه که میاندا ده فره مویت "ئه ی محمه د خۆراگری به له به رانبه ر فره رمانی په روه ردگارته وه، نه که ییت وه ک هاره لی نه هه نگه که بیت له کاتيکدا دلی پر بوو به خه فته و په ژاره یه کی زۆره وه پاراپه وه"، ئیتر لی ره دا

نافه رمویت پاران وه که ی چی بوو، واته قسه که که پاران وه که یه لاده بات و تنها به وشه ی "نادی" ناماژه ی پیده کات.. له نایه تی دووه میشدا ده فهرمویت: "نه گهر یونس له و که سانه نه بویه که ته سبیحات و یادی خوی ده کرد، نه و ده مایه وه له سکی نه ههنگه که دا تا پوژیک که هه مووان زیندوو ده کرینه وه". دیسانه وه نه یه فهرمووه ته سبیحات و یادکرده که ی په روه ردگاری چی بووه و چی وتووه.. له بهر نه وه ی لیږده زیاتر په گهزی "گپړانه وه - السرد" زاله به سهر چیرۆکه که دا و پتویست به هینانی قسه یه ک ناکات له و نیوانه دا. نه مه له لایه ک، له لایه کی دیکه وه له شوینی خویدا ناماژه ی بو نه و نزا و پاران وه و ته سبیحاته کردووه، که ده فهرمویت: ﴿فَكَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا أَنْتَ سُبْحَنَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (الأنبياء: ٨٧) واته: (یونس له ناو تاریکایی ده ریا و تاریکایی سکی نه ههنگه که و تاریکایی شه ودا هاواری کرد که: هیچ په رستراویک نییه ته نه تا نه بیت، پاک و بیگه ردیی بو تو، به راستی من له سته مکاران بووم).. نه ی بو لیږده دا قسه که ی یونس باسکراوه، له وه لامدا ده لئین لیږده دا که سووره تی نه نبیایه، باسی نه و منه ت و فه زلانه ی خوا کراوه به سهر پیغه مبه رانی خویدا که چون نزا یه کبه یه کیانی قبول فهرمووه، هه روه ها باسی دوعا و پاران وه ی پیغه مبه رانی دیکه ش کراوه که نزا یان کردووه و خوا لیی قبول کردوون، پتویست بوو ده قی نزا که ی "یونس" یش (سه لامی خوی

لَيَّبَيْتَ) باس بکړیت، که به دوايدا خواى گه وره دهفه رمویت:
﴿فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ، وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ﴾، وه لاممان دایه وه و پزگارمان
کرد له و ناره حه تیبه.

۲- نمونه په کی دیکه ی هاوپه یوه ند به سه روه ری مرؤفایه تی (دروود
ی خواى لَيَّبَيْتَ)، خواى گه وره له سوورده تی یونس ثایه تی (۶۵) دا پیى
دهفه رمویت: ﴿وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ واته:
قسه که ی نه وان دلته نگت نه کات به پاسی عیززه ت و به رزی و بلندی
همووی هی خوایه. لیره دا نه وه ی که جیى ئاماژه یه نه وه یه له زانستی
ته جوید و جوانخویندنه وه ی قورئاندا پیویسته له سه ر وشه ی (قولهم)
بوه ستین و نابیت به هیچ جوریک به یه که وه له گه ل (إن العزة لله جميعا)
بیخوینینه وه، له به رنه وه ی نه وکات ماناکه ی ئاوا درده چیت: "قسه ی
نه وان دلته نگت نه کات که به رزی و بلندی همووی هی خوایه"، وه ک
بلئی ده قی قسه که ی بیباوه پان بریتیى بیت له وه ی: به رزی و بلندی
همووی هی خوایه، نه خیر، به لکو نه و قسه یه ی که نه وان کردوویانه
لیره دا باسی نه کراوه، به لکو که ده گه رپینه وه بۆ سه ره تای سوورده ته که
- سوورده تی یونس - نه و قسه یه ی بیباوه پان ده بینین که چیان وتوه و
قسه که یان چی بووه، که بووه ته هوی دلته نگی سه روه رمان تا خوا
پییفه رمووه دلته نگ مه به به قسه که یان.. نه وه تا له دووه م ثایه تی
سوورده ته که دا ئاماژه ی پیکردووه و دهفه رمویت: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا

أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ
 عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾: كهواته قسه كه
 نه مه بووه كه به سهروه رمانيان وتووه: (إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ)،
 وتوويانه: به پاستى نه م پياوه جادووكه ريكي ديار و ناشكرايه، كه نه م
 قسه يه هه مان نه و قسه يه يه كه گه لى موسا به موسا يان وت و هه ر له م
 سووره تى يونسه دا باسه كه ي هاتووه: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا
 إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ﴾، كاتيك حه قيان له لايه ن ئيمه وه بؤ هات وتيان:
 نه م حه قه، جادوويه كي ديار و ناشكرايه. كهواته لي ره دا ده بينين
 ليكچوونيك هه يه له نتيوان گه لى موسا (سه لامي خواي ليبييت) له گه ل
 گه لى محه مه ددا (دروودى خواي ليبييت)، كه هه ردووكيان به
 پيغه مبه ره كانيان ده لئين نه مانه جادووكه رن و نه و حه قه ش كه پييانه
 جادووه، به لام له چيروكي موسا دا باسى سه ره نجامى گه له كه ده كات
 كه تياچوون و خنكانه، وهك بفه رموييت سه ره نجامى گه له كه ي
 محه مه ديش كه به پاستيان نه زانى، تياچوونه، وهك دواتر له جهنگى
 به دردا پويدا...

ناستی پینجه م: به کارهینانی وشه که به شیوهی بکه ر نادیار:

ئەم ئاستەیان بریتییه له وهی که وشە ی "قال" به کارهاتوو، به لام به شیوهی بکه ر نادیار، واتە "قیل - وترا"، ئەمەش زۆرتر له دیمەنە غەیبییه کاندایە دیدە کریت، پێشتریش له چەند شوێنێکی ئەم کتێبە دا ئاماژە مان بۆ کردوو، بۆ نمونە:

﴿ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴾

﴿ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَلَيْتَ قَوْي يَعْلَمُونَ ﴾

﴿ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فِئْسَ مَوَی الْمَكْرِیِّنَ ﴾

﴿ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا ﴾ ... ههروهها چەندین شوێنی

دیكه ی قورئانی پیرۆز..

بهشی دووهم

شاردنه‌وهی "قسه‌که‌ر" و هیئانی وه‌سف، وه‌ك گوزارشتكه‌ر

له هه‌ندیك له دیمه‌نه‌كانی قورئانی پیروژدا دیارده‌یه‌ك هه‌ست پێده‌كه‌ین، كه ئه‌ویش بریتییه له شاردنه‌وه‌ی قسه‌كه‌ر و ئه‌و وشانه‌ی كه ئاماژه بۆ قسه‌كردن ده‌كات، وه‌ك "وتی - وتیان - ده‌لێت - ده‌لێن..."، ئه‌م دیمه‌نانه كه دیمه‌نی (ناچیرۆکی - غیر قصصی) ن بابه‌تی جۆربه‌جۆ ده‌گرنه‌ خۆ، به‌لام دووشت خاڵی كۆكه‌ره‌وه‌یانه، یه‌كه‌میان: وه‌سفی كه‌سیك یان گرووپێك ده‌كات. دووه‌میش: له ناوه‌پاستی ئه‌و وه‌سف و باسكردنه‌دا، باسه‌كه ده‌برێت و قسه‌یه‌ك ده‌هێنێت كه ئه‌و كه‌سه یان ئه‌و گرووپه‌ كردوویانه به‌بێئوه‌ی چاره‌پێی ئه‌وه له‌و قسه‌یه‌ بكه‌ین وه‌لام بدرێته‌وه، یان وتووێژ و حیواریکی نوێی پیدروست ببێت، به‌لكو ته‌نها وه‌سفێکی ته‌واوه‌تی تایبه‌تمه‌ندییه‌کی ئه‌و كه‌سه یان ئه‌و گرووپه‌یه، به‌لام به‌ شیوه‌ی قسه‌یه‌ك، یان وته‌یه‌ك، یان گوفتاریك ده‌رپراوه، جا ئه‌و گوفتاره به‌بێئوه‌ی وشه‌ی "وتی، یان وتیان" له پێشه‌وه‌ی هه‌بێت، هاتووه، یان به‌بێ ئه‌وه‌ی ئاماژه بۆ قسه‌كه‌ر كرا بێت، به‌لكو به‌ سیاقی بابه‌ته‌كه‌دا بۆمان ده‌رده‌كه‌وێت قسه‌كه‌ر كێیه، به‌لام هه‌ندیكجار كه‌سه باسكراوه‌كه خۆی كه‌سی

قسه بۆکراو "موخاتب" له، نهك قسه كه ر بێت، با ديقه تی ئه م نمورانه بدهین:

۱. ﴿وَإِذَا رَأَوْا الَّذِي كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي

يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ (الانبیاء: ۳۶)

واته: كاتیك ئه وانه ی بیباوه پ بوون تو ده بینن، هیچ کاریکیان له ده ستنایه ت له گه ل تو ی بکه ن جگه له گالته و گالته چاری: ئا ئه مه یه ناوی خواوه نده کانتان به خراپه ده بات؟! له کاتی کدا ئه وان هه می شه بیباوه پ به قورئانی خوای میهره بان).. لیتره دا ئه و که سه ی که وتویه تی: ﴿أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ﴾ دیار نییه، به لام به سیاقی بابه ته که ده رده که ویت که بیباوه پان ئه و قسه یان کردوه، به لام به هۆی لابر دنی وشه ی "وتیان" له پیش ئه و قسه یه وه، وای کردوه که گوینگر له ته نها که سیکی گوینگره وه ببیت به که سیک که به ته وایی که وتبیته ناو ئه و بارودوخه وه و به چاوی خو ی ئه و دیمه نه ی بیباوه پان ببینیت که کاتیک پیغه مبه ر (دروودی خوای لیبت) ده بینن، ده لێن: ئا ئه مه یه باسی خواوه نده کانتان ده کات، به لام ئه گه ر وشه ی "وتیان" له پیش قسه که وه باسبکرایه، ئه و دیمه نه که به وشیه یه کاریگه ری نه ده بوو، به لکو ده بوو به درێژه ی ئه و وه سف و باسکردنه ی که له سه ره تای ئایه ته که وه هاتوو و له دوا ی قسه که شه وه درێژی پیدراوه، به لام ئه م بابه ته وه ک چیرۆکه قورئانییه کانی دیکه، که باس مان کردن، نییه، که ئه م قسه یه ببیت به سه ره تای وتووێژکی نو ی، به لکو هه ر دوا

به دواى قسهكه، پټپوهى باسهكه دهگه پټته وه بۆ بارى ئاسايى خوى،
 كه گټرانه وهى باسى بټپاوه په كانه و دهغه رمويت: ﴿وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ
 هُمْ كَافِرُونَ﴾ واته: نه وان بټپاوه پڼ به يادى په روه ردگار، يان به
 قورئان. ئه ي بۆ له و نټوانه دا گټرانه وه كه پچپاوه و قسه يه كه هاتووه كه
 قسه كه ر و وشه ي "وتيان" تيايدا شار دراوه ته وه؟، هوكاره كه ي نه وه يه
 تا نه و قسه يه خوى له خويدا بټټ به وه سفټكى گونجاوتر و وردتري
 نه و بټپاوه پانه، واته له جياتى نه وهى باسټكى دور و درټزى نه و
 بټپاوه پانه بكات، له جياتيدا قسه يه كه خويان دهگوازټته وه و پاشان
 دهگه پټته وه سر باسه كه و نه و قسه يه ش باشتري گوزارشت له وه سفى
 نه و بټپاوه پانه دهكات..

هه نديك جاريش وشه ي "وتيان - دهلټن" له پټش قسه كه وه هاتووه،
 به لام هه ركاتي كه هاتبټ بۆ ده لاله تكرنه له سر نه وهى نه و قسه يه
 سيفه تټكى هه ميشه يي نه و كه سانه يه و به رده وام به و شيوه يه ن، سه يري
 نه م نمونانه بكه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ
 يُفْرِقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُوا نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ
 أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۝١٥٠﴾ اُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ﴿النساء: ١٥٠﴾
 - (١٥١) واته: (بټگومان نه وانه ي باوه پ به خوا و پټغه مبه ران ناهټن و
 ده يانه وټت جياوازي بكن له نټوان خوا و پټغه مبه ره كانيدا دهلټن:
 باوه پ دههټن به هه نديك له پټغه مبه ران و باوه پ به هه نديكيان ناهټن

و ده یانه ویټ له و نټوانه دا پټگه و به رنامه یه ک بۆ خۆیان به ده سته پټن.
 ئا ئه و که سانه به راستی هه ر بټیاوه پټن). ﴿فِيمَا نَقَضِهِمْ مِيثَقَهُمْ وَكَفَرِهِمْ
 بَايَتِ اللَّهَ وَقَالَهُمُ الْأَنْبِيَاءُ بَغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ﴾ (النساء: ۱۵۵)،
 لټره دا ده بینن ئه و دوو سیفته که بریتیه له "باوه پټیان به به شیک
 له کتیبه ئاسمانیه کان و بټیاوه پټیون به هه ندیک دیکه یان"، هه روه ها
 "دلمان داخراوه و هیچ وه رناگریت"، ئه و دوو سیفته له پټشیانه وه
 وشه ی "یقولون - قولهم" هاتوه، ئه مه ش ده رخه ری ئه وه یه ئه وان
 هه میسه به و شیوه یه ن و هه میسه ئه و قسه یه ده که ن.

۲. ﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَيْنَكُمْ مِّنْ

أَحَدٍ ثُمَّ أُنْصَرَفُوا﴾ (التوبه: ۱۲۷) واته: (کاتیکیش سووره تیک له قورئان
 دابه زینرا ئه وه هه ندیکان ته ماشای هه ندیک تریان ده که ن: ئایا هیچ
 که س ده تانبینیت، پاشان به نه یتنی خۆیان دزییه وه و پویشن). .. دیقه ت
 بفرموی! تۆ بلی دیمه نیک هه بیټ له م دیمه نه قورئانییه به هیزتر و
 کاریگه رتر و په وان بټر بټ له ده رخستنی شیوازی قسه کردن و
 هه لسوکه وتی ئه و دوو پوانه ... لټره دا (نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ)
 هه ندیکان سه یری هه ندیک دیکه یان ده که ن) ده بیته "هه لدانه وه ی
 په رده" له شانۆکه دا و بینینی دیمه نه که یان که خۆیان به زمانی خۆیان،
 ئابرووی خۆیان ده به ن، جا به و قسه یه ی خۆیان وه سفیکی پراوپری
 کردوون که به "گیرانه وه" ئه و وه سفه دروست نابیت...

۳- ۴- هر دو نمونه‌ی سیّهم و چوارهم بۆ خوینەر جیدده هیلین تا شیبکاته وه، بۆ ئه وهی ئه ویش به شدار بیت له گه لماندا و پاداشتی وردبونه وه و "ته ده ببور" ی به ریکه ویت: ﴿وَالَّذِينَ أَخَذُوا مِنْ دُونِهِۦٓ أُولَٰئِكَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ﴾ (الزمر: ۳) واته: (ئه وانه ش جگه له وزاته کهسانی تر و شتی تر ده که نه پشتیوانی خۆیان: ئیمه ئه م بت و شتانه ناپه رستین، ته نها له بهر ئه وهی له خوا نزیکمان بخه نه وه)، ﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ﴾ (۱۰) یَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۱﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿۱۲﴾ (الدخان: ۱۰ — ۱۲) واته: (چاوه پێی پۆزیک بکه که دوکه لێکی ئاشکرا به ری ئاسمان ده گریت. هه موو خه لکی داده گریت: ئه مه سزا و ئازاریکی به ئیشه. په روه ردگارا تو ئه م سزا و ئازاره مان له کۆل بکه ره وه، بپگومان ئیمه باوه پدارین)...

۵- ئه م تاییه ته ندییه ته نها تاییه ت نییه به باسوخواسی سه رپێچیکاران، چ بپاوه پان بن یان دووپووان، به لکو بۆ باسوخواسی ئیماندارانیش هاتوه، بۆ نمونه: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا﴾ (۵) عَيْنَا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿۶﴾ يُوفُونَ بِالْأَنذَرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿۷﴾ وَيُطْعَمُونَ أَلْطَمًا عَلَىٰ حَبِّهِۦ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿۸﴾ إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ﴿۹﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَطَطِيرًا ﴿۱۰﴾ فَوْقَهُمْ اللَّهُ سَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَفَتْهُمْ نُصْرَةٌ وَسُرُورًا ﴿۱۱﴾ (الانسان: ۵ - ۱۱) واته: (بپگومان

چاكان و پاكانيش له په رداخيكي پر شه رابدا ده خوڼه وه، كه ناوټه كه ي له سه رچاوه ي كافور وه وه يه. كه كانيه كه بنده كاني خوا ليده خوڼه وه له هر شوينكي كدا بيان ه وټ ه لى ده قولينن و فواره ده كات. نه و به خته وه رانه، يه كيك له سيفاتيان نه وه يه: وه فا به نزر ده كهن، يا خود به لټينكيان دا وه فادارن و نه جامى ده دهن و بيميان ه يه له پوژيكي كه شه پى ليده باريت و پرش و بلاوه. هه روه ها نان و خوراك ده به خشن - نه گه رچى خوښه ويستيش بيت لايان -، به هه ژار و هه تيوو و ديله كان: بيگومان نيمه نه م خوراكه تان هه ر له بهر خوا و بو به ده سته ينانى په زامه نديى نه و پيده به خشين، نه پاداشتمان ليتان ده وټ، نه سوپاس. نه م كار ه بويه ده كه ين، چونكه له پوژيكي تال و گرژ و پرش و تاريك ده ترسين، كه په روه ردگارمان پيشى ده هينيت. جا خواى گه وره ش له شه پ و ناخوشى و نه هامة تى نه و پوژه پاراستنى و روى گهش و شادمانى پيښه خشين).

ديقه ت بفرمون له كاريگه رى نه م ديمه نانه، كه مروځ ده سته وسانه له هينانى نمونه ي له م شيوه يه. كات و سات: پوژى دواييه. شوين: به هه شته، كه سه كان: چا كه كارانن، خه ريكي نوښكردنى ناز و نيغه ته كاني په روه ردگارن، وهك يه كيك پرسيار بكات كه چوڼ نه مانه، نه م ناز و نيغه ته يان شايسته بووه، وه لامه كه به وه دټه وه كه نه و به لټنه ي دابويان به په روه ردگار هينايانه دى و، سه ره پاي پټويستى خويان به خواردن، به لام نه وان خواردنيان ده دا به هه ژار و بيابوك و

يەخسىرەكان.. تا ئۆرە دىمەنەكە لە ناو بەھەشتدايە، بەلام لۆرەدا
 كۆپ بە شۆەى ھونەرى سىنەمايى "فېدباك" واتە نىشاندىنى دىمەنىك
 و پاشان لە ناو ئەو دىمەنەو ەگەرەنەو ەبۆ باسكردنى دىمەنىكى پابردو،
 دەمانگىرپتەو ەبۆ ژيانى دونيا و قسەيەكى ئەو چاكەكارانەمان بۆ نقل
 دەكات - بەبىتەو ەى وشەى "دەلەن يان وتيان" ى لەگەلدا ھاتبىت - كە:
 لەبەرخاترى خوا ئۆمە خواردن دەدەين بە ئۆو ئەى ھەژار و بىباوك و
 يەخسىرەكان و ھىچ پاداشتىكمان لە ئۆو ناوۆت و ئۆمە لە پۆژۆكى
 ترسناك دەترسەين، پاشان دۆتەو ەسەر باسە بنەپەتتەيەكە و خواى
 گەرە بە شۆەى "گىرەنەو ە باسكردن" دەفەرەمۆت: خوا لەو پۆژە
 ترسناكە پاراستنى و خۆشەى خستە دلەانەو ە بە پاداشتى بەھەشت..
 لۆرەدا دىقەت دەدەين ھەرچى ھۆكارى سەرنجراكىشان ھەيە لە
 ھونەرى چىرۆكدا، لۆرەدا بەكارھاتوون، لابردنى ئەو پرسىارەى كە
 "چۆن شايستەى ئەم نىعمەتانە بوون"، لابردنى وشەى "وتيان" لە
 پىش "لەبەر خاترى خوا خۆراكتان پىدەدەين..."، بەو ەش ھەموو
 ھەست و نەستەكان و ژىرى و بىرى مۆف دەورۆژىنىت بۆ ەرگرتنى ئەم
 دىمەنە ناوازەيە، كە لە ناو بەھەشتەو ە دەمانھىيەتتەو ە بۆ ژيانى دونيا،
 تا خۆمان بە چاوى دل ئەو قسەيە لە زارى چاكەكارانەو ە ببىستەين و
 پاشان دەمانباتەو ە بۆ بەھەشت و درۆژەدان بە باسوخواسى چاكەكەران
 لەو...

۶- هر له باره‌ی چاکه‌کرانه‌وه، چه‌ندین دیمه‌نی دیکه‌ی هاوشنیه

هاتووه، له‌وانه: ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ

وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ

فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ (آل عمران: ۱۹۱) واته: (ئه‌وانه‌ی یادی خوا ده‌که‌ن

له‌کاتیکدا که به پێوه‌ن، یان دانیشتون، یان پاکشاون، هه‌میشه

بیرده‌که‌نه‌وه له دروستبوونی ئاسمانه‌کان و زه‌وی: په‌روه‌ردگارا، تو ئه‌م

هه‌موو دروستکراوانه‌ت بپه‌ووده و بینامانج دروست نه‌کردوه، پاکیی و

بیگه‌ردیی شایسته‌ی تویه، ده‌تۆش بمانپاریزه له‌سزای ئاگری

دۆزه‌خ)، هه‌نده ئه‌م دیمه‌نه‌ کاریگه‌ره که سه‌ره‌تا باسی چاکه‌کاران

ده‌کات که به دانیشتن و به‌پێوه‌ یادی خوا ده‌که‌ن و بیر له دروستبوونی

ئاسمان و زه‌وی ده‌که‌نه‌وه، لێره‌دا نافه‌رمویت: ئه‌و چاکه‌کارانه له‌و

کاتی بیرکردنه‌وه‌یه‌دا ده‌لێن خواجه ئه‌مه‌ت به‌هه‌وانته دروست

نه‌کردوه، بمانپاریزه له‌ئاگر، به‌لکو ده‌سته‌جی و پاسته‌وخۆ قسه‌که‌ی

هه‌تاوان تا دیمه‌نه‌که نه‌چریت و وه‌ک بلیی ئیمه‌ی خوینه‌ر خۆمان به‌

گوئی خۆمان گویمان لیانه و چاومان لیانه که ئه‌و قسه‌یه له‌زاریان

دینه‌ ده‌ره‌وه، هه‌ر له‌به‌ر کاریگه‌رییه‌که‌یشه‌تی که له‌کۆتاییدا خوای

که‌وره به‌هه‌مانشیه‌وه وه‌لامیان ده‌داته‌وه و ده‌فه‌رمویت: ﴿فَأَسْتَجَابَ

لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتُمْ

داواکه‌یانی دایه‌وه: من کار و کرده‌وه‌ی هه‌چ کام له‌ئیه‌ نیر بیت یان

می، زایه ناکه م... دووباره نافه رمویت: خوا وه لآمی دانه وه و
 فه رمووی:....، به لکو یه کسه ر و ده سته جی دیمه نی وه لآمه که ی
 په روه ردگار ده گوازیته وه بۆمان به بی وشه ی "فه رمووی"...

۷- با لیږه دا دیمه نیکی پر له ناسۆر و ناخه ژینی دیکه ش باس
 بکه ی، که دیمه نی دایک و باوکیکه که گیران به ده ست کوږه
 لاساره که یانه وه خواردوه، ﴿وَالَّذِي قَالَ لَوْلَايَ اِنْ لَكُمَا اَعْدَانِي اَنْ
 اُخْرِجَ وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَفِihanَ اللّٰهُ وَيَلْكُ اَمِنْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
 فَيَقُولُ مَا هَذَا اِلَّا اَسْطِيراُ لِلْاَوَّلِينَ﴾ (الاحقاف: ۱۷) واته: (نه وه ی که به
 باوک و دایکی ده لیت: ئۆف له ده ست ئیوه، ئایا ئیوه هه ږه شه م
 لیده که ن به وه ی دوا ی مردن له گوږ ده ربه ی نریم له کاتیکدا نه وه هه موو
 خه لکه پيش من مردوون و پوښتوون. دایک و باوکه که ش له خوا
 ده پارینه وه. کوږه هاوار بۆ تو باوه ږ بهینه بیگومان به لینی خوا راسته،
 که چی ده لیت: نه مه قسه یه کی کونه و داستانی پيشووه کانه).. نه م
 دیمه نه سی ډیرپیه ی قورنانی پیروژ، کاریگه ریه ی زوری هه یه له سه ر
 ده روون، وایکړدوه دیمه نی نه و خانه واده کاره ساتباره به رجه سته
 بکات بۆمان، نه وه ش به به کارخستنی هوکاره کانی گوزار شتکردن وه ک
 شیوازه ږه وان بیژیه کان، له وانه ش لابر دنی وشه کان...

لیږه دا چه ند شتیک لبراوه، بۆ نه وه ی کاریگه ری دیمه نه که پراوېږ
 بیت، له وانه: کاتیک ده فه رمویت: (وَهُمَا يَسْتَفِihanَ اللّٰهُ) "دایک و باوکه که له

خوا ده پارینه وه"، به لام پارانه وه که باسناکات، بۆ ئه وهی خۆینه ر خۆی به بیرى خۆی درك به وه بکات پارانه وه و لالانه وه که چیه، بیگومان له ده ست کوپه لاساره که یانه، پاشان لابردهی وشه ی "وتیان" له پیش قسه که یان به رانه ر به کوپه که یان که ده لێن: کوپه هاوار بۆ تۆ، باوه پ بهینه... واته ئه وان له خوا ده پارینه وه و پاشان پوو ده که نه وه کوپه که یان و ده لێن هاوار بۆ تۆ، باوه پ بهینه، لێره دا هونه رێکی په وان بیژی به کارهاتوو که پییده وتریت: ئاو پرده وه "التفات - نیلتیفات" واته قسه کردن پوو وه که سێک و پاشان کتوپر لاکردنه وه به لای که سێکی دیکه دا و قسه کردن له گه لیدا.. لێره شدا به هه مانشیوه: پارانه وه له خوا - ده قی پارانه وه که لبراهه -، پاشان پوو کردنه کوپه که یان - به بیته وهی وشه ی ده لێن به کار بهیتریت - و قسه کردن له گه لیدا....

۸- لێره دا دوو نمونه ی دیکه باس ده که یان، که مروفه توانای بیستنی

نییه و خوای گه وه ره خۆی بۆمان نه قل ده کات: ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ مَحِيدٌ﴾ (ق: ۱۹)، واته: (ته نگانه ی مردن و نازاره کانی هات، هاوپی له گه ل پاستیه کاند: ئا ئه وه ئه وه به سه رهات و پوودا وهیه که خۆت لی لاده دا و په نات لی ده گرت). وهی: (ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ مَحِيدٌ)، به وه که سه ده وتریت که له حاله تی سه ره مه رگدایه، به لام توانای ئه وهی نییه ئه وه قسه بۆ که سه کانی ده ور به ری باس بکات، ئه وه خۆی ده بیستیت، به لام ناتوانیت بیگێریت ته وه بۆ ده ور به ری، به لام

په روه ردگار بزمانی ده گيږي ته وه... به يی نه وهی وشه ی "پی" ید و تریت "باس بکات، تا دیمه نه که کاریگه ری پاسته وخوی هه بیټ و مړوف بخاته هه مان نه و دیمه نه وه، نه ک وهک "گيږانه وه" باسی بکات.

۹- هه روه ها نه م حاله ته له چیروکی خنکانی فیرعه ونیشدا دووباره

ده بیټه وه، ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَذْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ ءَامَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُ بِهِ، بَنُو

إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝﴾ ءَالْفَنِّ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

(یونس: ۹۱) واته: (تا نه و کاته ی فیرعه ون خه ریک بوو ده خنکا وتی: وا

نیر باوه ږم هیئا به وهی که هیچ خوایه ک نییه جگه له و خوایه ی که

نه وهی نیسرائیل باوه ږیان پیته ناوه و من نیر له موسلمان و ملکه چانم.

نایا نیسته؟!، له کاتیڅدا به پاستی پیشر یاخی بویت و له ږزی

نه وانه دا بویت که تقوی خراپه یان ده چاند). کاتیڅ فیرعه ون ده گاته

حاله تی خنکان و گیانده رچوونی، ده لیت باوه ږم هیئا به وهی هیچ

خوایه ک نییه ته نها نه وه نه بیټ که نه وهی نیسرائیل باوه ږیان پیته ناوه

و من له مسولمانانم. نیستا باوه ږده هیټیت؟ له کاتیڅدا پیشر

سه ږپیټ کردوه.... لیږه وشه ی "پیمان وت" لبراهه تا پاسته وخو

گوینگر بخاته ناو دیمه نه که وه که له ناو ده ریادا پووده دات، به لام که س

ناگای لینه بووه ته نها خوی گوره نه بیټ، که هر خویشی دیمه نه که ی

بو نیمه گيږاوه ته وه.

نه م دوو نمونه یی کوتایی، له دیمه نه په نهان و غه بیبیه کانه، که به

به کار هیټانی هوکاري ناماده کردن و خستنه به رچاو، نزیکي کردوه ته وه

له بیر و هۆشی ئیتمه و هیناویه تییه بهرچاومان، ئەو هۆکارهش قسهیه که که وشه ی "وتن" و "پاناوی قسه که ر" ی لى لابراره ..

هه ر له م جۆره یان، دوو نمونه ی دیکه باس ده کهین، به لام شیکردنه وه ی بۆ خوینهر جیده هیلین: ﴿ وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ۝١٣﴾ أَقْرَأَ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ۝١٤﴾ (الإسراء: ١٤)، واته: (نامه ی کرده وه ی هه ر که سیکیشمان هه لواسیوه به گهردنیدا و له پۆژی دوایدا کارنامه ی کرده وه کانی بۆ دهرده هیلین و به کراوه یی ده یخهینه بهردهستی: ده ی نامه ی کرده وه کانت بخوینهر وه و ته ماشای بکه، ئەمپۆ هه ر خۆت بپیار بده و حساب بۆ خۆت بکه). ﴿ لَا يَخْزِيهِمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ۝﴾ (الأنبياء: ١٠٣)، واته (لیقه ومانی گه وره و ته نگانه ی بى سنوور تووشی غه مباری و په ژاره یان ناکات، به لکو فریشه کان پيشوازیان لیده کهن: ئەمه ئەو پۆژهیه که کاتی خۆی به لئینان پیده درا) ... تۆی خوینهر! به سوودوه رگرتن له و نمونانه ی پيشوو، ده توانیت ئەو دوو ئایه ته شیبکه یته وه ...

به‌شی سیهه‌م

به‌رجه‌سته‌کردنی دیمه‌نه غه‌یییه‌کان

له‌پ‌یی شاردنه‌وه‌ی وشه‌ی (قال)

یه‌کێک له‌و تایبه‌تمه‌ندیانه‌ی که حیوار و وتووێژ له‌ناو چیرۆک و گێڕانه‌وه‌کاندا ده‌وله‌مه‌ند ده‌کات، بریتییه‌ له‌ "ململانی"، ململانی واته‌ له‌یه‌کگیرانی مه‌لوێست و بۆچوونه‌کان، که‌ نه‌مه‌ش له‌پ‌یی به‌رجه‌سته‌کردنی "هێژ" و "به‌رگری" یه‌وه‌ ده‌بی‌ت له‌ ناو حیواره‌که‌دا، نه‌مه‌ له‌ شاتوی یۆنانیدا هه‌بوو که حیوار په‌یوه‌ست بوو به‌ ململانی‌وه‌، جا نه‌گه‌ر ب‌یین نه‌م یاسایه‌ به‌سه‌ر دیمه‌نه‌کانی چیرۆکه‌ قورئانییه‌کاندا جێبه‌جێ بکه‌ین، ده‌بینین ده‌وله‌مه‌ندترین حیواره‌کانی چیرۆکه‌کانی قورئان نه‌و حیوارانه‌ن که‌ له‌ نیوان پێغه‌مبه‌ران (سه‌لامی خویان لی‌بی‌ت) له‌گه‌ڵ نه‌و که‌سانه‌دا که‌ به‌ درۆیان ده‌زانین، پوویداوه‌. له‌ناو نه‌وانه‌شدا پشکی زۆر به‌ر حیواره‌کانی موسا (سه‌لامی خوی لی‌بی‌ت) له‌گه‌ڵ فیرعه‌ون له‌ لایه‌ک و موسا له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ی ئیسرائیل له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌، ده‌که‌و‌یت.

جا نه‌و دیمه‌نانه‌ی که‌ زۆر له‌ قورئاندا هه‌ن سه‌باره‌ت به‌م باسه‌، زیاتر باسی جیهانی په‌نه‌ان و غه‌یبی کردووه‌، له‌و دیمه‌نانه‌دا نه‌وه‌ی جیی تی‌بینییه‌ لابردنی وشه‌ی "قال" و "تی" - ده‌لی‌ت "ه‌ له‌ نیوان

حيواره كاندا، به جورتيك له كاتي باسكردني ديمه نه كاني نه هلي خراپه و شه پ، بويه به نيمچه ياسايه كه هه رچي "وتى - ده ليت" لابراره و به كسه ر ديمه نه كه نقل كراوه .

سه يري نه مموونانه بكه :

١. ﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٩﴾﴾ (آل عمران).
٢. ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْنَ بَنَّهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلِيمٍ فَلْيَعِيدِ ﴿٥١﴾﴾ (الانفال).
٣. ﴿يَوْمَ يُخَمَّىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكُوفٌ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُوهُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ (التوبة).
٤. ﴿تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾ أَلَمْ تَكُنْ ءَايَتِي تُنزلُ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿المؤمنون﴾).
٥. ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴾ (فاطر).

ئەمە جگە لە چەندین حیواری دیکە کە خوینەر خۆی دەتوانیت
 هاوشیوەکانی لە سوورەتەکانی دیکە قورئاندا ببینیت، بەلام ئێمە
 لێردا ئاماژە بە چەند خالێک دەکەین:

۱- خالی سەرەکی کۆکەرەوێ ئەم دیمەنە، بریتیە لەوێ کە
 باس لە دیمەنی غەیبی و جیهانی پەنھان دەکات، کە بە هیچ جۆرێک بە
 هەستەوەرەکانی مەرۆف درک ناکرێن، چوارچێوەی زەمان و مەکان
 نایانگرتتە خۆ، تەنھا ئیمان و باوەڕە ئەم دیمەنە دینە بەر دێدە و
 نمایش، ئەو قورئانە کە سوورە لە سەر هێنای دیمەنەکانی جیهانەکانی
 دیکە بە دەر لە درکی مەرۆف، چ لە بارە ی زەمەنەوێ کە دیمەنی پێش
 زەمەن وەک دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی و پاش زەمەن وەک
 دیمەنەکانی دوا ی پۆژی دوا ی دەخاتە پوو، هەرەوێ لە بارە ی شوین،
 کە دیمەنی ئەو شوینانە ی کە هێشتا زانست پە ی پێنە بردووە، وەک
 "عەرشی پەرەردگار و بەهشت و دۆزەخ" ... بە چەندین شیواز و
 میکانزمی گونجاو ئەم دیمەنە دەخاتە پوو.

۲- زۆرینە ی ئەو دیمەنە ی غەیب، لە بارە ی بێباوەرەوێ و
 کەمترینیان لە بارە ی باوەرپدارەوێ، لە بەرئەوێشە دەبینین ئەم
 حیوارانە زۆرتەین و شەکانی "سەر زەنشکردن و بێدەنگکردن و بەسووک
 سەیرکردن" ی تێدایە ... ئەمە جگە لە بیر هێنەوێ تاوانەکانیان کە ئەم
 پۆژە ی بە سەر هێنان ... بۆ نموونە:

﴿ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴾ (آل عمران).

﴿ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ٥٠ ﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ٥١ ﴾ (الانفال).

﴿ هَذَا مَا كَفَرْتُمْ أَنْفُسَكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ٣٥ ﴾ (التوبة).

﴿ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ١٠ ﴾ (الحج).

﴿ أَلَمْ تَكُنْ تَكُنْ مَائِنَتِي تُنَلِّ عَلَى كُفْرِكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ١٠٥ ﴾ (المؤمنون).

﴿ فَذُوقُوا بِمَا نَسِبْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسَبَكُمْ وَذُوقُوا

عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ١١ ﴾ (السجدة).

﴿ ذُوقُوا فَنَّتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ١٤ ﴾ (الذاريات)

هه روه ها چه ندين نايه تي ديكه ش، كه زرينه ي دهسته واژه كانيان به شيوازي "نيستا"، يان "پابردوو"، باسه كانى هيئراون، وهك ناماژه يهك بوئ وهى كه نهو پووداوانه به ته واويى له پووداندان، يان به پاستيى پيشتر پوويانداده، كه ناماژهن بو جه ختكر دنه وه له پوودانيان، نه مه جگه له لابردي وشه ي "وتى - ده لئيت" تا گوئگر هه ست بكات ئه م وتانه له گهل ئه ويانه ..

٣- ئه م ديمه نانه له بهرئ وهى له باره ي سه رپنچيكاران و گوناهاكارانه وهيه، پريه تي له دهسته واژه ي "په شيماني و ئاه و ناله هه لكيشان و تكا و پارانه وه و ترس و توقين" ... سه رنجى ئه م ديمه نانه بده:

﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ﴾ (السجدة: ١٢).

﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾ (فاطر: ٣٧).

﴿رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾ (الدخان: ١٢).

﴿يَا بَنِي إِدْرِيْسَ لَمَّا أَتَتْكُمْ ابْنَةُ كَنِيزَةٍ ﴿٢٥﴾ وَأَوَّلَتْكُمْ فِي الْمَدِينَةِ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا دَرَا أَنَّ ابْنَةَ كَنِيزَةٍ ﴿٢٧﴾ كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٨﴾ مَا

أَغْنَىٰ عَنِ مَالِهِ ﴿٢٩﴾ هَلَاكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ ﴿٣٠﴾﴾ (الحاقة: ٢٥-٢٩).

﴿يَتَوَلَّوْنَآ قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَآبِلْ كُنَّا ظَالِمِيْنَ﴾ (الأنبياء: ٩٧).

﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيْبٍ يُحِبُّ دَعْوَتَكَ وَتَتَّبِعِ الرَّسْلَ﴾ (ابراهيم: ٤٤).

﴿رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِِّيْنَ﴾ (المؤمنون ١٠٦).

٤- ئەم حیوار و وتووێژانە چەند جوړیکن، بەشیکیان ئەو حیوارانە کە لیکدەرەوانی قورئان دەلێن و تووێژی فريشته‌کانن لەگەڵ ئەو گوناهاکارانە، هەندیکیان و تووێژی نیوان نیشته‌جییانی دۆزەخ خۆیانە، یان لە نیوان نیشته‌جییانی دۆزەخ و نیشته‌جییانی بەهەشت، جا ئەو "مللانی" یانە ھۆکاریکی گرنگن بۆ دەولەمەندکردنی و تووێژ و حیوارەکان و جولانندی پەوداوەکان.

٥- لە هەندیک لەم وتووێژانەدا "لابردن - ھەذف" نیشانە یەکی دیارە، وە بۆ چەندین مەبەست ھاتوو، وەک ئاراستەکردنی وتە لەلایەن قسەکەرەو وە بۆ قسەبۆکراویک و کتوپڕ گۆڕینی بۆ قسەبۆکراویکی دیکە، بۆ نموونە:

﴿أَخْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ (۲۲) مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَنِيمِ ﴿۲۳﴾ وَقَفَّوهُمْ إِيَّاهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿۲۴﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿۲۵﴾ (الصافات: ۲۲-۲۵) ... سهره‌تای قسه‌که، ناراسته‌ی بیباوه‌پان کراوه، پاشان هه‌مان قسه ناراسته‌ی فریشته‌کان کراوه که تاوانباران ببه‌ن بۆ دۆزه‌خ، پاشان سهرله‌نوی قسه‌که ناراسته‌ی بیباوه‌پان کراوه‌ته‌وه که له دۆزه‌خدا کوکراونه‌ته‌وه، له‌نیوان ئه‌م وتووێژانه‌شدا هه‌موو ئه‌و ئامازانه‌ی که به‌لگه‌ی ئه‌م گوپانه‌ن، لابراون و حه‌ذف بوون، وه‌ک وشه‌ی "وتی - ده‌لێت" ...

با ئه‌م نمونه‌یه شی‌ی بکه‌ینه‌وه، که یه‌کیکه له دیالوگه ده‌وله‌مه‌نده‌کان له واتا و ده‌سته‌واژه‌ی کاریگه‌ردا:

﴿لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾ (۲۲) وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَيْنِي ﴿۲۳﴾ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ كُلٌّ كَغَارٍ عَيْنِي ﴿۲۴﴾ مَتَاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَرٍ مُرِيبٌ ﴿۲۵﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿۲۶﴾ * قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿۲۷﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿۲۸﴾ (ق: ۲۲-۲۸)، واته: (سویند به خوا، به‌پاستی تو له‌م پوو‌داوانه بیتاگا بوویت و گوئی خۆت لیخه‌واندبوو، نیتستاش ئیمه په‌رده‌مان له‌سه‌ر چاوه‌کانت لاداوه و چاوه‌کانت تیژن. هه‌روه‌ها فریشته‌ی هاوه‌ل و چاودی‌ری ده‌لێت: هه‌رچی کار و کرده‌وه‌کانی هه‌یه نه‌وه‌ته لای من تو‌مارم کردوون. هه‌رچی بیباوه‌پیکی سه‌رکه‌ش هه‌یه فپێی بده‌نه ناو

دۆزهخه وه. ئه وهی که هه میسه به توندیی قه دهغه ی هه موو خیر و چاکه یه کی ده کرد، مافی خه لکی پێشیل ده کرد، خۆی به گومان بوو و خه لکیشی ده خسته گومانه وه. ئه وه بوو که هاو له و شه ریکی بۆ خوا به په وا ده زانی، که واته هه ردووکتان ئه و ئاده مییه فپێ بدنه نه ناو سزای سه خته وه. هاو له "قه رین" که ی ده لێت په روه ردگارا! من له خسته م نه بر دووه و سه رکه شم نه کردووه، به لکو خۆی له نیو گومراییه کی دووردا نقووم بوو بوو. خوا فهرمووی: شه په قسه و ده مه ده می له لای مندا مه که ن، به راستی من پێشتر هه په شه ی هاتنی ئه م پۆده م خسته بووه به رچاوتان و پیم راگه یاندبوون).

سه ره تا پێشکه شکردنیکی کورتی دیمه نه که، دواتر کتوپر ده گوازیته وه بۆ ئاراسته کردنی قسه بۆ ئه و که سه ی که به ره و لیپرسینه وه ده بریت: (لقد كنت في غفلة... به راستی تۆ له م پووداوانه بیئاگا بوویت و گوئی خۆت لیخه واندبوو، ئیستاش ئیمه په رده مان له سه ر چاوه کانت لاداوه و چاوه کانت تیژن)، به لام گوینگر هیچ شتیک له باره ی وه لامی ئه و که سه نابیسیت، وه لامی نییه، به لکو وه لام له لایه ن فریشته ی هاو له و چاودیری "قه رین" که یه وه دیت: (هذا ما لدي عتيد... هه رچی کار و کرده وه کانی هه یه ئه وه ته لای من تۆمارم کردوون)، قسه که یشی به "وقال" ده ستپیده کات... پاشان فهرمانی ئیلاهی بی پێشینه دیت: (ألقيا في جهنم... هه رچی بیباوه پێکی سه رکه ش هه یه فپێی بدنه نه ناو دۆزهخه وه)، ئه م قسه یه ش ئاراسته ی

كه سى قسه بۆكر اوى يه كه م نه كراوه، به لكو ئاراسته ي دووان له
 فريشته كانى دۆزه خ كراوه، تا سزاكه به سهر تاوانكاره كه دا جيبه جى
 بكن و هه لبيده نه دۆزه خه وه، پاشان قسه يه ك له لايه ن قهرينه كه وه
 ديت، كه نازانين بۆچى كردوو يه تى، يان وه لامى چيى داوه ته وه، كه
 ده لئيت: (ربنا ما اطفيت... په روه ردگار! من له خسته م نه بردووه و
 سه ركه شم نه كردووه، به لكو خۆى له نيو گومراييه كى دووردا نكوم
 بووبوو)، خواى گه وره وه لامى ئه م قسه يه ده داته وه و ده فه رمو يت: (لا
 تختصموا لى... شه په قسه و ده مه ده مى له لاي مندا مه كن)،
 له كاتيكدا ئيمه گويمان له شه په قسه و ده مه قاله نه بووه له نيوان
 تاوانكار و قهرينه كه ي، كه چى خواى گه وره ده فه رمو يت ده مه قاله
 مه كن، كه واته ده مه قاله يه ك بوونى هه يه، وتوويزيكي ديكه بوونى
 هه يه، به لام شاراو هه يه، ئه م وشه يه ش "ده مه قاله مه كن" يه كه م تاله
 ده زووه كه ده ستى پيوه بگري ن تا به وتوويزه كه دا بجينه وه، به لكو
 شوينه وار و په نگدانه وه ي ئه و ده مه قاله يه بدۆزينه وه، يان شتيك له و
 حيواره شاراو هه يه ئاشكرا بكه ين.

ئه م حيواره، به گشتى، چوار لايه نى تيدا يه، كه ئاماده ن و حزوريان
 هه يه له و ديمه نه ي كه ئيمه ش وه ك گو يگر ئاماده ين تيايدا:
 يه كه م: زاتى بالاي په روه ردگار، دوور له هه ر شوبه اندن و
 به رجه سته كردن و هاوشيوه بۆدانان.

دووه: فریشته‌کان که تاوانبار ده‌به‌ن بۆ دۆزه‌خ و فه‌رمان جیبه‌جی ده‌که‌ن، له‌ ناویاندا دووان هه‌ن له‌م حیواره‌دا که "سائق و شهید" ن، که باسیان هاتوو له‌ده‌دا، ئیتر ژماره‌ی ئه‌وانی دیکه‌ نازانین.

سپه‌م: ئه‌و تاوانباره‌ی که بۆ لیپرسینه‌وه ده‌بی‌ت، که مروّفه.

چاره‌م: قهرینه‌که، ئه‌و که سایه‌تییه سه‌رسامکه‌ره‌ی که له‌وی بوونی هه‌یه!!.

به‌لام له‌گه‌ل بوونی ئه‌م چوار لایه‌نه، ئیمه‌ی گوێگر ته‌نها گوێمان له قسه‌ی په‌روه‌ردگار و ته‌کانیه‌تی، هه‌روه‌ها قسه‌ی قهرینه‌که و وه‌لامه‌که‌ی، پاشتر په‌روه‌ردگار کو‌تایی به‌ ده‌مه‌قاله و شه‌ره قسه‌یه‌ک ده‌هینیت که له‌ خزمه‌ت ئه‌ودا رووده‌دات.. که‌واته بی‌گومان ده‌بی‌ت چه‌ند به‌شیکی شاراوه‌ی ئه‌و وتووێژه بوونی هه‌بی‌ت، ده‌بی‌ت به‌لگه‌یه‌کیش ده‌ستبه‌کویت له‌سه‌ر بوونی ئه‌و وتووێژه شاراوه‌یه.

دیقه‌ت بفرموون! سه‌ره‌تای قسه‌کان به‌ وته‌یه‌کی په‌روه‌ردگار ده‌ستپێده‌کات، که مروّفه تاوانکاره‌که وه‌لامی ناداته‌وه، واته وه‌لامی ئه‌وی تیدا نییه، به‌ دوایدا "وقال قرینه... دیت، ئه‌م "وا" ه که له‌گه‌ل "قال" ه که‌دا هاتوو، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر بوونی وته و قسه و حیوارێکی دیکه، که به‌ پیتی واوی عه‌تف "واو العطف" و "قال" ه که ته‌واو کراوه و ته‌کمیله کراوه... که پێده‌چیت قسه‌که ئه‌وه‌بی‌ت که کابرای تاوانکار وتبی‌تی: ﴿يَوٰلَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ﴾ قوربه‌سه‌رمان ئه‌مه پوژی لیپرسینه‌وه و پاداشت و سزایه، یان وتبی‌تی: ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾، خوابه!

بینیمان و بیستمان...، یان شتیکی له و شیوهیه که له جیگه ی دیکه ی
 قورئاندا هاتوو، پاشان قهرینه که ده لیت ئەمە کار و کرده وه کانی
 هه مووی لای من تۆمارکراوه و نائەمەیه ..

ئەم دیمەنە شاراوویه، تاکە هۆکارە بۆ هاتنی ئەو "واوه" که له گەڵ
 "قال"ە که دا هاتوو و بۆ "قال"ە که ش و بۆ ئەو قسه یه ی قهرینه که ش
 که به بێ ئەم قسه یه ی کابرای تاوانکار، ده بێته قسه یه کی بێناوه رۆک له
 شۆینه کهیدا.. پاشان بۆمان دەر ده که ویت که وتووێژه که به مشیوهیه یه
 که ئەو فریشته هاو نشینیه ی که سه تاوانکاره که به ئەرکیک پاسپێردراوه
 له ژیا نی دونه یای ئەو کابرایه دا، که بریتییه له نووسین و تۆمارکردنی
 سه رجه م کار و کرده وه کانی کابرا، جا ئەوه ئیستا کاتی ئەوهیه ئەو
 قهرینه پاپۆرتی خۆی پیشکه ش بکات سه باره ت به ئەنجامی کاره که ی و
 ئەو کرده وانه ش ده خرینه وه به رده م کابرای تاوانکار و ده کیشرین و
 لیپرسینه وه که ی به وه کۆتایی دیت که به ریت بۆ دۆزه خ، به لام کابرا
 له ویدا که نهیده زانی هه موو کار و کرده وه کانی به و وردیه یه ئەژمار
 ده کریت له سه ری، ده سته دکات به تاوانبارکردنی قهرینه که ی، واته
 فریشته هاو نشینیه که ی که کرده وه کانی ئەمی تۆمارکردوو، به وه
 تۆمه تباری ده کات که ئەو ئەم شتانه ی بۆ هه لبه ستوو و ئەم کارانه
 ئەم نه یکردوو، یاخود خه تای ئەو بووه که ئەم کارانه ی لا جوان
 کردوو و بۆی پازاندوو ته وه .. له و کاته دا بۆ په تکردنه وه ی ئەو تۆمه ته
 فریشته هاو نشینیه که "قهرین"ە که، وه لامی ده داته وه و ده لیت: "ربنا

ما أطفيتہ... خوابہ من گومرام نہ کردوہ، بہ لکو ئہ و خوی لہ
 گومرایہ کی دوردا بوہ " ... ئہ مہش وہ لامیکی لوزیکانہ ی ئہ و
 تومہ تیہ .. بہ لگی ئہ م و توویژہ شاراوہ ی ش، ئہ و وہ لامہ ی
 پەرہ ردگاری بہ رز و بلندہ کہ دیمہ نہ کہ ی پی کوتایی دیت و
 دہمہ قالہ کہ ش دہ برینیتہ وہ کہ دہ فہ رمویت: "لا تختصموا لدی.... لای
 من دہمہ قالہ مہ کن".

بہ کارہینانی کاریگہ ریبہ دہنگی و رہنگیبہ کان

لہ دیمہ نہ غہ ییبیہ کاندہ:

لہ ہندیک لہ و دیمہ نانہ دا کہ باس لہ جیہانی غیب دہ کن،
 کاریگہ ریبہ دہنگی و رہنگیبہ کان وہ کہ رہستہ ی بینا کردنی دیمہ نہ کہ،
 بہ کارہینراون. لیژہ دا باس لہ دیمہ نیکی و توویژی نیوان ئہ ہلی بہ ہشت
 و ئہ ہلی دژہ خ دہ کہین، تا ببینین بہ چ تہ کنیکیکی سہ رنجراکیش
 و توویژ و حیوارہ کان پیشکەش دہ کرین.

دیمہ نہ کہ، وینہ ی باوہ پداران نشان دہ دات کہ بہ پڭاوہن بہ رہ و
 بہ ہشت، نوور و پووناکیبہ کہ شیان لہ گہ لیاندایہ، جا ئہ م نوور و
 پووناکیبہ (کہ بابہ تی سہ رہ کیی ئہ م باسہ یہ لیژہ دا و یہ کیکہ لہ
 کاریگہ ریبہ رہنگی و بینراوہ کان) پۆلی گرنگ دہ بینیت لہ م حیوارہ دا..
 و توویژہ کہ بہ پیروزیابیہ کی فریشتہ کان دہستپیدہ کات لہ باوہ پداران،
 کہ سہ رہ نجامیان گہ یشتوہ تہ بہ ہشت: ﴿بُشْرٰکُمْ الْیَوْمَ جَنَّتْ بَجْرٰی مِنْ

تَحِيَّاتُ الْأَنْهَرُ خَلِيلَيْنَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْقَوْرُ الْعَظِيمُ ﴿ (الحديد: ١٢)، واته:

(مژده بیت لیتان بهه شتانیک که پووباره کان به ژیریاندا ده پۆن، به
هه میسه یی تیتدا ده میتنه وه، ئه وه بردنه وه ی گه وره یه) .. هه ر له و
پۆژده دا دوو پووه کان - نه ک بیباوه پان - ئه و نووره ده بینن، تکا له
باوه پداران ده که ن: ﴿ أَنْظَرُونَا نَقِيسَ مِنْ تُورِكُمْ ﴾ (الحديد: ١٣) واته: (ده
ته ماشایه کمان بکه ن با له نووره که ی ئیوه شتیک وه ربگرین)، ئا لیژده دا
ده ستپیشخه ربیه کی پیکه نیناوی - ئه گه ر دروست بیت وا بلتین - دروست
ده بیت بۆ مامه له کردن له گه ل ئه و دوو پووانه دا به هه مانشیوه ی
مامه له کردنی خویان که گالته باز و گالته جار بوون، واته به شیوه ی
خه له تاندنیان که خویان کار و پیشه یان بووه له دونیادا، له و کاته دا
ده نگیکی په نهان و غه یی دیته گوئیان که پێیانده لیت: ﴿ أَرْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالنِّسْوُ نُورًا ﴾ (الحديد: ١٣) واته: (بگه پینه وه نوور دهستی خۆتان
بخه ن) ... ئه وانیش باوه ر ده که ن به وه ی پێیانوتراوه . به وه ش ده که ونه
ته له که وه و به په له ده گه پینه وه بۆ دواوه، ئه و کات له نیوان هه ردوو
گروه که دا: گرو ی ئیمانداران و گرو ی دوو پووان، دیواریک داده نریت که
ده رگای هه یه، پووی ناوه وه ی که پوو به ئیماندارانه، نوور و په حمه ته،
پووی ده ره وه یشی که پوو به دوو پووه کانه ئاگر و سزایه . جا
هیشتنه وه ی ئه م ده رگایه - دیقه ت بده ن ده رگا که له ناو دیواره که دا
هیلراوه ته وه .، هیشتنه وه ی ئه و ده رگایه که دوو پووان له پێیه وه

باوه‌پداران ده‌بینین له‌ودیویه‌وه، بۆ زیادکردنی سزا و نه‌شکه‌نجه‌یانه،
 جا له‌ پێی ئەم ده‌رگایه‌وه‌ دووپوووان بانگی باوه‌پداران ده‌که‌ن: ﴿أَلَمْ تَكُنْ
 مَعَكُمْ﴾، واته‌: (ئهی ئیمه‌ له‌گه‌لتان نه‌بووین). باوه‌پداران ده‌لێن: ﴿بَلَىٰ
 وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانُ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَعَزَّكُمُ اللَّهُ
 الْغَوْرُ ۝۱۴﴾ ۱۴) فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَتْكُمُ النَّارُ مِنْ مَوَلَاتِكُمْ
 وَيَسَّ الْمَصِيبُ ۝۱۵﴾ (الحديد: ۱۴- ۱۵) واته‌: (به‌لێ، به‌لام (به‌هۆی
 دووپووویی) ئێوه‌ خۆتان تووشی به‌لا کرد، وه‌ چاوه‌پوانیتان کرد و
 درپدۆنگی و دوو دلێتان کرد، وه‌ ئاره‌زوو (و‌خه‌یاڵاتی بێ جێ) ئێوه‌ی
 فریو دا، تا فه‌رمانی خودا (له‌باره‌ی مه‌رگتان) هاته‌ دی، وه‌ شه‌یتانی
 فریوده‌ر له‌ باره‌ی خودا فریوی دان. جا ئه‌وه‌پۆنه‌ له‌ ئێوه‌ و نه‌ له‌
 کافران فیدییه‌ و تاوانه‌ وه‌رناگیریت، جیگا و پێگاتان ئاوری جه‌ه‌نمه‌،
 جه‌ه‌نمه‌ سه‌رپه‌رست و سه‌روه‌رتانه‌، چه‌نده‌ چاره‌نووس و ئاکامیکی
 خراپه‌!).

جا به‌کێکی دیکه‌ له‌و خالانه‌ی که‌ له‌م وتووێژه‌دا پێویسته‌ ئاماژه‌ی
 بۆ بکه‌ین، ئه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ نێوان (باسکردن و باسنه‌کردنی وشه‌ی) وتی -
 ده‌لێت(دا، پله‌یه‌کی ناوه‌ندی هه‌یه‌، که‌ بریتییه‌ له‌ هه‌ینانی وشه‌که‌،
 به‌لام به‌ شێوه‌ی "بکه‌ر نادیار"، واته‌ نازانریت کێ قسه‌که‌ ده‌کات:
 ﴿قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ واته‌ "قیل"، "وترا"، کێ وتی،
 نازانریت.. جا قسه‌که‌ر لێره‌دا په‌روه‌ردگاری بالا نییه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی

وتنه که لیږه دا بڼه ګاښه پیکړنه، نه ګرنا کاتیک به و دوپووانه ده وتریت
 بګه پینه وه نور ده ستخوتان بخن، خو هیچ نوریک بوونی نییه، که واته
 قسه که رپه روه ردگار نییه، په روه ردگار دووره له وتنی شتیکی ناراست
 "سبحانه و تعالیٰ" .. ناشتوانین قسه که ریک لیږه دا دیاری بکه ین بلین
 نه وه، نه م قسه یه ی کردووه، به لام نه وه ی که ګرنگه نه وه یه، ده نګیک له
 غیب و په نهانه وه دیت و نه م که سانه ناراسته ده کات و دووریان
 ده خاته وه له نوره که ی باوه پداران که نه وان شایسته ی نین، وه به روه
 دوزه خ ده یاننیریت.

خالیکي دیکه نه وه یه که نه م خه له تینراوانه، کاتیک پینانده وتریت
 نه وه نوریکه بچن بڼه لای، به راستی پووناکیه که ده بینن، به لام نه و
 پووناکیه پووناکی ناګری دوزه خه ..

به مجوره ده بینن که قورنای پیروز کاریګه ریه بینراوه کانی
 به کارهیناوه له م دیمه نه غیبی و په نهانه دا.

جا جګه له مهش، له چه ندین دیمه نی دیکه دا، په روه ردگار ګرنگی
 داوه به خسته پووی دیمه نه غیبیه کان له پړی به کارهینانی
 هه سته و ره کان، به تاییه تی هه سستی بینن، دیقه تی نه م تایه تانه بدهن:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ﴾ (الأنفال: ۵۰).

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ﴾ (السجدة: ۱۲).

﴿فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ﴾ (الدخان: ۱۰).

﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ﴾ (الحديد: ۱۲).

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا﴾ (الإنسان: ۲۰).

﴿وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً﴾ (الجالية: ۲۸).

همه‌موی به "ده‌بینیت، نه‌گه‌ر بتبینیایه، سه‌یر که، نه‌گه‌ر سه‌یر بکه‌یت...." ده‌ستپیده‌کات... جا په‌نابردنه به‌ر نه‌م هستی بینینه بۆ نه‌ویه که نه‌و هسته بجولتیریت لای گوینگر نه‌گه‌رچی له خه‌یال‌دانیشیدا بیت تا وینه‌یه‌کی نه‌و باسه لای خوی بکی‌شیت، نه‌وکات که سه‌کانی ناو وتووێژه‌که له‌به‌رده‌میدا دینه قسه به‌بیته‌وه‌ی پتویست به باسکردنی "وتی - ده‌لێت" بکات...

خالێکی دیکه بۆ به‌رجه‌سته‌کردنی دیمه‌نه په‌نه‌ان و غه‌یبیه‌کان، به‌کاره‌ینانی کردار و فرمان (فیعل) -ه‌کانه به شیوه‌ی رابردوو، که ده‌لاله‌ته له‌سه‌ر دلنمایی له‌پوودانی پووداوه‌کانی ئاینده وه‌ک بلێی پویدا‌بیت. نه‌مه جگه له به‌کاره‌ینانی ئیسمی فاعیل و ئیسمی ئیشاره، که به‌همان‌شێوه به‌رجه‌سته‌کردنی پووداوه‌کانه:

﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (یس: ۶۳)

﴿هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (الدخان: ۱۱)

﴿ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعْدِ﴾ (ق: ۲۰)

﴿هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ (الطور: ۱۴).

یان به کارهینانی فیعلی بکه نادیار، یان هر لابرندی وشه ی "وتی - ده لیت"، هه موئه مانه هاوکاری ئه وه ده کهن که دیمه نه که ی جیهانی په نهان "غیب" بخه نه به رچاومان و به رجهسته ببن، هر ئه مانه شه که هینده دیمه نه که کاریگر ده کهن که گوینگر کاتیک دیمه نه کان ده خوینتیه وه موچرکه به جهسته یدا دیت، وهك ئه وه ی به سهر "جوبهیری کوپی موتعیم" دا هات کاتیک گوپی له پیغه مبه ر بوو (دروود ی خوای لیبیست) ئایه تی: ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝٧ مَا لَهُم مِّن دَافِعٍ﴾ ی به سهر دا خوینده وه، گیانی که وته له رزین و مسوولمان بوو. یان "عوبه ی کوپی په بیعه" کاتیک سهروه رمان سه ره تای سووره تی "فصلت" ی بو خوینده وه، خو ی خست به زه ویدا له کاریگره یی دیمه نه کان له سهری.

یه کیکی دیکه له هوکاره گانی به رجهسته کردنی دیمه نه په نهانه کان، بریتیه له وه سفکردنی دیمه نه که، واته: به کارهینانی ته کنیکی "وه سف"، جا با پیکه وه دیقه تی ئه م دیمه نه بدهین که هه رگیز مروؤ تا ئیستا ئه م دیمه نه په نهانه ی نه بینیه وه، به لام دیقه ت بدهن چۆن له چهند وشه یه کی که مدا دیمه نه که له به رچاوی گوینگر دا به رجهسته ده کات.

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنفُسَكُمُ﴾ (الأنعام: ۹۳) واته: (خو ئه گه ر ئه وسته مکارانه ببینیت چۆن له ئیش و ئازاری سه ره مه رگدان و فریشته کانیش ده ستیان کردوه ته وه: ئاده ی گیانتان بدهن به

دهسته وه و دهی پۆختان دهرکه ن). له م ئایه ته دا - یان به شیک له
 ئایه تیک - هه موو ئه و پره گه زانه ی تیا به که یارمه تیده رن بۆ
 زیندوو کردنه وه ی دیمه نیکی نه بینراو، که پیشتر نه بووه، سهیری
 ئاراسته کردنی ههسته کان و داوا کردنی کارپێکردنی بکه له بره گه ی "ولو
 تری" "ئه گهر ببینیت"، که چه ندیک ته شویقی تیدا به دی ده کریت،
 پاشان وه سفیکی زۆر کورت بۆ ئه و سته مکارانه ده بینین له سی وشه دا:
 "فی غمرات الموت" "په له قازده ی سه ره مه رگ"، پاشان وه سفیکی زۆر
 کورتتری فریشته کان ﴿بَاسِطُواْ اَیْدِيَهُمْ﴾ "ده ستیان کردووه ته وه" تا
 ببینین چی ده که ن له سته مکاران له پووی لیکۆلینه وه له گه لیاندا به
 سه رزه نشکردن و گالته پیکردنیان، هه روه ها ئاماژه کردن به سزادانیان
 له پێی "غمرات الموت" یان له پێی ده سته کردنه وه ی فریشته کان لییان..
 به مهش هه موو پره گه زه گانه ی دیمه نه که به رجه سته ده بن له به رده م
 گوێگردا و گوێگریش ئاماده ده بیته بۆ بیستنی قسه ی فریشته کان
 به رانه به به سته مکاره کان به بیته وه ی پێویست به هێنانی وشه ی
 "وتیان - قالوا" بکات، به لکو پاسته وخۆ دیمه نه که ئاماده کاری بۆ
 قسه که ده کات به بی ده سته وردانی گێره په وه "راوی".. به لکو ئه گهر
 وشه که باس بکریت و دیمه نه که وایلی بیته: فریشته کان ده ستیان
 کردووه ته وه و وتیان پۆختان دهریکه ن، ئه وا ده بیته هۆی
 دوورخسته وه ی دیمه نه که و گه وره ترین هۆکاری وینا کردنی دیمه نه که،
 له کیس ده دریت..

دیمه نیکی ناوازه:

جا له باسی وهسفا، قورئان پلهی بالائی هیه، دیقته بدەن:
وهسفی دۆزهخ دهکات به هه موو ورده کارییه کانیه وه: ئاگره که ی،
که رمیه که ی، پزیسکه که ی، هالاه که ی، دره خته که ی، پروه که که ی،
خۆراکه که ی، خواردنه وه که ی، کاریگریه که ی له سه ر پیستی مرؤف و
جهسته و دهروونیان...

هه روه ها وهسفی به هه شت دهکات به هه موو ورده کارییه کانیه وه:
سایه و سیبه ری، دار و دره ختی، گه لا و گوئی، میوه و خواردن و
خواردنه وه ی، پوباره کانی، قه نه فه و کۆشک و ته لاره کانی، پشتی و
سه رین و دانیشتووه کانی، خوشی و خوشگوزه رانییه کانی.

پاشان به دوایدا وهسفیکی گه ردوون و ناوازه ییه کانی، له کۆتاییشدا
دیمه نیکی کۆتایی جوان و ناوازه ی په روه ردگاری به رز و بلند که له سه ر
عه رشی بالا ئیستیوای کردووه، له ده وری عه رشیش فریشته کان
کۆبوونه ته وه، دیمه نه که گیان و دل و پۆحی گوێگر که مه ندکێش دهکات
و له گه ل جیهانی مه له کوتدا ده که وێته سوپاس و ستایشیک که عه قل و
ژیری پهی پێتابات ته نها به م وهسفه ناوازه یه نه بیّت، دیقته
بفه رموون:

﴿وَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (الزمر: ۷۵). واته: (فریشته کان
ده بینیت ده وری عه رشیان داوه و سه رگه رمی ته سبیحات و سوپاس و

ستایشی په‌روه‌ردگارن، حق و دادوهری له‌ نیوان هه‌مواندا
جیبه‌جیکرا، وټرا: سوپاس بۆ خوا، په‌روه‌ردگاری جیهانیان).

ئهم‌ دیمه‌نه‌ فره‌جوان و ناوازه و پړله وه‌سفه، ته‌نها یه‌ك پسته‌ی
تیدا به‌کارهاتووه‌ که‌ قسه‌که‌ریکی نادیار ده‌یلټ: (وټرا: سوپاس بۆ
خوا، په‌روه‌ردگاری جیهانیان)، کی‌ وتی؟ نازانرټ، له‌وانه‌یه‌ هه‌ر نه‌و
که‌سه‌ بیت‌ که‌ پاسپټردراوه‌ به‌نه‌جامدانی نه‌و جوړه‌ لیدوان و کومټته
له‌ ناو دیمه‌نه‌ غه‌یبیه‌کاندا، له‌به‌رنه‌وه‌یشه‌ فیه‌له‌که‌ به‌ بکه‌ر نادیار
باسکراوه، که‌ پله‌یه‌که‌ له‌ نیوان "باسکردن و لابردن"ی وشه‌ی "وتی -
ده‌لټ: قال - یقول".

جگه‌ له‌ لابردنی وشه‌ی "قال - یقول"، هه‌ندی‌کجار بابه‌ته‌ وټراوه‌که‌
لابراوه، یان "به‌شټک" له‌ بابه‌ته‌ وټراوه‌که‌ لابراوه، سه‌یری ئهم‌ دیمه‌نه‌
بکه‌: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا يَنْمَعُ الشَّيْطَانُ قَالَ ائْتِ بِكُمْ كُرْسِيًّا يُخْرُجُ مِنْ تَحْتِهَا نَارُ خَالِكِي الْيَوْمِ وَالْآخِرِ أَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفْرًا كَثِيرًا ۚ أُولَٰئِكَ يَرْجَوْنَ الْعَذَابَ وَاللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ غَدِيرٌ﴾ (الأنعام: ۱۲۸) واته‌: (پوژټیک دټت خوا هه‌موویان
کۆده‌کاته‌وه‌: ئه‌ی ده‌سته‌ی په‌رییه‌کان، به‌پاستی ئیوه‌ زۆر که‌ستان له‌
ئینسانه‌کان گومړا کرد. له‌ولاشه‌وه‌ گوټله‌مشته‌کانیان له‌ خه‌لک ده‌لټن
په‌روه‌ردگارا هه‌ندی‌کمان سوودمان له‌ هه‌ندی‌کمان وه‌رگرت، ئټستاش
ئه‌وه‌ته‌ که‌یشتووینه‌ته‌ ئه‌و کات و ساته‌ی تۆ بۆت دیاریکردوین،
خوایش فه‌رمووی: ئاگر، جټکه‌تانه‌). جا کاتی‌ک ورد ده‌بینه‌وه‌ له‌م
دیمه‌نه‌، ده‌بینن وټه‌که‌ی په‌روه‌ردگار ئاراسته‌ی "په‌رییه‌کان - جن"

کراوه، به لām وه لāmی دواتر له لایه ن "مرؤف - نینس" وه دراوه ته وه، به لām وه لāmه که به "وَقَالَ" ده ستنپیده کات، دیکه تی "وا" ه که پاشان "قال" بدهن، ئه مه به لگه یه له سه ر ئه وه ی که به شیک له وتووێژه که له نیوان وته که ی پهروه ردگار و وه لāmه که ی مرؤف: نینس لابراره، به لām کام به ش؟ جا یان به شیک له وته که ی پهروه ردگار، یان به شیک له وه لāmه که، یان به شیک له وتووێژه که به ته واوی که وته یه ک وه لāmیکی دیکه ی تیدا وتراوه، چونکه وته که ناراسته ی په ریه کان کراوه، ئایا وه لāmه که یان کوا؟ وه لāmه که ش که باسکراوه وه لāmی مرؤفه کانه، ئه ی کوا پرسیاره که که ناراسته یان کراوه؟ که واته وتووێژه که ئیمه وا تیده گه ین به مشیوه یه یه: "ئه ی ده سته ی په ریه کان، به راستی ئیوه زۆر که ستان له نینسانه کان گومرا کرد.

په ریه کان وه لāmیان دایه وه و وتیان: پهروه ردگارا! ئیمه یارمه تی نینسانه کانمان دا و هه رچی به کیان ده ویست بۆمان جوان کردن و ئیمه زۆرمان لینه کردن له هیچ شتیک.

پاشان پهروه ردگار فه رمووی: ئه ی ده سته ی مرؤفه کان، ئیوه سوودتان له په ریه کان وه رگرت له کاتی کدا من هۆشیارییم دابوونی له وان، که ئه وان دوژمن تان.

له وه لāmدا گوێله مشته کانیا ن له خه لک وتیان پهروه ردگارا هه ندیکمان سوودمان له هه ندیکمان وه رگرت، ئیستاش ئه وه ته گه یشتووینه ته ئه و کات و ساته ی تو بۆت دیاری کردووین. به لām بۆچی ئه م حه زفه کراوه؟

له به رنه وه کراوه تا دیمه نه کان چر بکړنه وه و باز بدریت به سهر
 پووداوه کاند و پووداو بجوولینریت بؤ که یشتنه مه به سته که ی، له گه ل
 درککردن به شته لبراو که له پتی ژیری و عه قل وه .. به وه ش گوینگر
 هه میشه له باریکی هوشیار و چاوکراوه دا ده میتنه وه و هیچی له ده ست
 ده رناچیت... به کیکی دیکه له تاییه تمه ندیه کانی دیمه نه غه بیبیه کان،
 بریتیه له به کارهینانی شتوازی پرسیارکردن "نوسلوی نیستیفهام" بؤ
 سه رزه نشترکدنی بیباوه پان.. وه ک نه م نمونانه:

﴿ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ﴾ (ال عمران: ۱۰۶).

﴿ أَلَمْ تَكُنْ ءَايَتِي تُلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴾ (المؤمنون: ۱۰۵).

﴿ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ ﴾ (الأنعام: ۳۰)، (الأحقاف: ۳۴).

﴿ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ ﴾ (ابراهيم: ۴۴).

﴿ أَوَلَمْ نُنَعِّمْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ﴾ (فاطر: ۲۷).

هه روه ها چه ندين ثايه تی دیکه ش..

کۆتایی

خوینەری بەرپۆز! لە کۆتایی ئەم کتێبەدا دەمەوێت دوو پاستیی
گرنگ ئاماژە پێبکەم:

۱- پاش خویندەنەوهی ئەم کتێبە و وردبوونەوه لە ناوازهیی چیرۆکە
قورئانییەکان، بۆمان دەردەکهوێت چیرۆک لە قورئاندا بەسەرھاتی
ئەفسانەیی نییە، هەوال و خەبەری میلەت و گەلانی پێشوو نییە،
تەنھا ئامۆژگاریی و پەند وەرگرتن نییە، بەلکۆ لەگەڵ ئەوەدا کە باسی
گەلانی پێشوو دەکات و پەند و ئامۆژگاریی لێوەردەگرین، ھاوتەریب
بەو: چیرۆکە قورئانییەکان پەگەزێکی ھونەریی ئەدەبیین، کە
ھونەریکی ئاسمانی کێشاویەتی و سەرقالەیی ئەو ھونەرانیی چیرۆکە
کە ئێستا ھەن، پەیوەندییەکی بەھێز ھەیە لە نێوان بنیاتی شیواز
(ئوسلوب) و بنیاتی ھونەری و بنیاتی بابەتەو لە چیرۆکە
قورئانییەکاندا، کە ھەمووی پێکەوێت لە پێکھاتەییکی بەھێزدا یەکدەگرێت
و دەبن بەیەک و چیرۆکیکی بنیاتبەھێزمان پێشکەش دەکەن، کە ھەموو
بەشەکانی بەیەکەوێت بەستراون کە زیادەیی تیا دا نابینرێت و ھیچیشی
کەم نییە.. کەواتە دەتوانین ناوی بنییین: ئەدەب و وێژەیی قورئان
(الأدب القرآني)...

۲- سه بارهت به ئاماده کردنی ئه م کتێبه، که وهك له پێشهکییه که دا
 ئاماژه مان بۆ کرد، دووباره ی ده کهینه وه که ئه م کتێبه زیاتر بیرۆکه
 سه رهکییه که و نمونه کانی له کتێبه عه ره بییه که وه رگه راوه و به وردی
 و وشه به وشه نه مان کردووه به کوردی، ئه وه ش له بهر تایبه ته ندیی ئه و
 کتێبه که زیاتر کتێبیکی ئه کادیمی ئاسته رزه و ئیمه زیاتر کارمان
 کردووه ناوازه یی چیرۆکه قورئانییه کان له پێی ئه و نمونه وه
 بکهینه روو که باس مان کردووه ..

له کۆتاییدا ده لێین: خواجه پاداشتی نووسه ری کتێبه که بده ره وه به
 چاکه و ئه م کاره بچوکه ش له ئیمه قبول بکه رموو، له پۆژی هه شو و
 لێرسینه وه دا، من ئه م کتێبه له گه ل خۆم دێنم و ده لێم په ره ردگارم!
 ئه مه م پێکرا بۆ خزمه تی قورئان و کتێبه که ت بیکه م، لێمه رگه ر و
 قبولی بکه رموو....

ئاماده کار

فه ره یدون ئه حمه د

مانگی چواری ۲۰۱۷

سەنتەری زەهاوی بۆ لیکۆلێنەوێ فیکری

سەنتەریکی کوردستانی ناھکومی ناسیاسییە، گرتگی دەدات بە تۆیژینەوێ و تاوتوێکردنی پرسە هزرییە بئەرەتییەکان بۆ دووبارە ھینانەگۆی دەق و تیکستە پێرۆزەکان و چۆنیەتی دابەزاندنی چەمکە مەعریفی و بەبایەخەکانی ئیسلام لە بوارە جیاوازهکانی سەرەمدە.

نامانجەکانی سەنتەر:

- بوژاندنەوێ بیرو ھزر و بەکارخستنی مەعریفی ئیسلامی لە ناوەندە زانکویی و پەرەردەییەکاندا، بە پشتبەستن بە بەھرە و توانا خودییەکانی ئەکادیمیانی کوردستان و جیھانی ئیسلامی و ئەزموونی بیرمەندانی مسولمان.

- پەرەپێدان و پەسەندکردنی روانگەی زانستی مەنھەجی لە چارەسەرکردنی کێشە و کێشە ھزرییەکاندا و بیالیەنبوون لە پرسە خیالییەکاندا و خۆبەدوورگرتن لە بریاری پیشووەخت و شیوازی سۆزدارانە و ھەولدان بۆ بابەتیبوون.

- کاراکردنی کەلەپووری دەولەمەندی ئیسلامی و سوودوەرگرتن لە سەرچاوە گرتەکانی بیرو ئیسلامی لە کۆن و نویدا و سەرلەنۆی ھینانەگۆی چەمکە فیکرییە دوینراوەکان لە میژووی ئیسلامیدا، بە ڕەچاوەکردنی گۆرانەکانی سەرەمدە.

- پەرەپێدانی چەمکی ئیعتیدال لە کایە فیکری و مەعریفییە جیاوازهکاندا و خۆبەدوورگرتن لە تێپەراندن و بەزایەدان.

- سەنتەر کاردەکات بۆ سەرلەنۆی و بەردەوام خویندنەوێ ھەردوو پەرایی قورئان و بوونەوێ بەپێی مەنھەج و میتۆدی زانستی و بەبێ چاویکەری، بەلکو بە نەفسیکی تازە و بە سوودوەرگرتن لە عەقڵی راشکاو و نەقڵی سەلمیتراو.

ئەم ڪتەبە:

گوزەرىكە بەناو وردەكاريى چىرۆكە قورئانييەكاندا، تيايدا خوينەر بە وردەكاريى و گرنكىي دەستەواژە و وشە و تەنانەت بوونى پىتيك لە شوينىكا و نەبوونى لە شوينىكى دىكەدا ئاشنا دەكات. تيايدا باس لە ھۆكاريى دووبارەبوونەوھى چىرۆك دەكات لە قورئاندا، تيشك دەخاتە سەر ھەلبژاردنى ديمەنيك لە چىرۆكىكا و باسکردنى لە سورەتيكى ديارىكراودا، ھۆكاريى ئەوھى بۆچى لە ھەندىك شويندا چىرۆكىك بە بوختى باسكراوہ و لە شوينىكى دىكەدا بە دريژى دەخاتەروو. ئەى رۆلى "بازدان" چيە بەسەر كات و شويندا لە ديمەنەكانى چىرۆكدا؟ ئەى چ وردەكاريى و نەينىيەك ھەيە لەناو ديمەنى حيوار و گفتوگوى رووداوەكانى پاش زىندوو بوونەوھ و بەھەشت و دوزەخدا؟

بۆچى ھەندىك جار لەناو گىرانەوھەكاندا وشەى (قال) ھاتووہ، ئەى بۆ جارى دىكە نەھاتووہ؟، يان بۆچى دووجار ھاتووہ؟ ئەى بۆ ھەندىكجار بىكەرى (قال) ديار نيە؟ ئەى ئەوھ كىيە كە راسپىردراوہ بە وتنى گوزارشتى كۆتايى ديمەنى رووداوەكانى پاش زىندوو بوونەوھ لەناو چىرۆكە قورئانييەكاندا، كە بە شيوازى (قىل - وترا)، ديمەنەكە بەپايان گەيشتووہ؟ لە كۆتاييشدا ئەوھ بە خوينەر دەليت: خوداى گەورە سەرچەم ئەم چىرۆكانەى بۆ سەرودەرى مروفايەتى و پاشان بۆ "من" و "تو"، گىراوہتەوھ..

